

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 2.

ÅREN

1861—1865.

GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN.

---

1. Länets allmänna beskaffenhet och indelning.

Göteborgs och Bohus län, som utgöres af Bohus län och trenne till det gamla Westergötland förut hörande härader, Säfvedals, Askims och Östra Hisings, är beläget emellan 57°33'30" och 59°6'40" latitud, samt 28°46'19" och 30°5'59" longitud, och gränisar i norr till Norge, i öster till Elfsborgs län, i söder till Hallands län och i vester till Kattegat. I förra femårsberättelsen beräknades Länets hela vidd till 43,87 qvadratmil, deraf landet 43,29, utgörande 2,04 öppen åkerjord, 4,08 äng och beteshagar, 34,86 utmark, skog och berg, samt 2,31 insjöar och kärr; och hafva under de derefter förflutna fem åren inga sådana omständigheter inträffat, som kunnat föranleda till antagandet, att dessa siffror icke fortfarande angifva rätta förhållandet emellan land och vatten, odlad och icke odlad jord, utmark, skog och berg.

Länet har *fem städer*, nemligen *Göteborg, Kongelf, Marstrand, Uddevalla* och *Strömstad*, alla med stapelstadsrätt, samt *en köping, Lysekil*, och är indeladt i *fem fögderier*, nemligen Göteborgs, Inlands, Orousts och Tjörns, Sunnervikens samt Norrvikens, innefattande tillsammans 20 härader, af hvilka *Göteborgs* fögderi utgör 4: Säfvedals, Askims samt Vestra och Östra Hisings; *Inlands* 4: Inlands Södre, Nordre, Torpe och Fräkne; *Orousts och Tjörns* 3: Orousts Östra, Orousts Vestra och Tjörns; *Sunnervikens* 5: Lane, Tunge, Stångenäs, Sotenäs och Sörbygdens; samt *Norrvikens* 4: Qville, Tanums, Wette och Bullarens. Hisingsöns begge härader äro sammanslagna till ett Länsmansdistrikt, hvaremot Lane och Säfvedals härader äro fördelade i tvänne. Då alla öfriga härader utgöra hvartdera ett, är länet alltså indeladt i 21 *Länsmansdistrikter*.

I ecklesiastikt hänseende tillhör länet Göteborgs stift och indelas, oberäknadt garnisons-församlingarne i Göteborg samt å Ny-Elfsborgs och Carlstens fästningar, uti 35 *pastorater*, hvilka med skärgårdskapellerna utgöra 89 *församlingar*, fördelade på 5 *kontrakter* eller *prosterier*.

Den i sednaste femårsberättelsen anmärkta oregelbundenheten i afseende derå, att 8½ mantal i Skårdalen och N. Surte, hvilka efter jordeboken tillhöra Rödbo socken i Göteborgs fögderi, i kyrkoärenden tillhöra Nödinge socken i Elfsborgs län, fortfar ännu.

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utgiver ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-80.
1. Länets allmänna beskaffenhet och indelning.....	1.
2. Innevånare.....	3.
Tab. Litt. A. Medeltemperaturen i Göteborg.....	3.
Tab. Litt. B. Folkmängdens tillväxt inom länets fögderier under perioden.....	4.
Tab. Litt. C. Folkmängdstätheten 1865 å landsbygden enligt mantalslängderna	5.
Tab. Litt. D. Sakfällde för brott och förseelser.....	6.
3. Näringar.....	7.
Tab. Litt. E. Skarpskytteföreningarne.....	7.
Tab. Litt. F. Länets behof af utsäde år 1865, sammandragen efter Hushållningssällskapets till Statistiska Central- Byrån för nämnde år lemnade uppgifter.....	8.
Tab. Litt. G. Prisen å Jordbruksalster.....	9.
Tab. Litt. H. Markegångsprisen å Mansdagsverken.....	9.
Tab. Litt. I. Prisen å ladugårdsprodukter.....	10.
Tab. Litt. K. Saltsjö-fiskerierna 1861-1865.....	15.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	16.
Tab. Litt. L. Anslag utanordnade till fiskerinäringens befrämjande.....	16.
Tab. Litt. M. Bränvinsbränning.....	16.
Tab. Litt. N. Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1861-1865.....	19-24.
Tab. Litt. O. Bränvinsutskänknings- och utminuteringsställen och taxerad försäljning vid slutet af år 1865.....	24.
5. Kameralförhållanden.....	25.
6. Politi.....	27.
Tab. Litt. P. Göteborgs och Bohus läns Brandstodsbolags- verksamhet åren 1861-1865.....	30.
Tab. Litt. Q. Häradernes och socknarnes enskilda brandstodsbolag vid 1865 års slut.....	31.
Tab. Litt. Aa. Utförsel från Göteborg.....	34-35.
Tab. Litt. Bb. Utskeppningsorter för jern	34.
Tab. Litt. Bb. Utskeppningsorter för bräder.....	35.
Tab. Litt. Cc. Uppgift å fartyg och båtar öfver 3 nylästers dräktighet, hvilka från Göteborg afgått till utrikes orter åren 1861-1865.....	38.
Tab. Litt. Dd. Införsel till Göteborg.....	39.
Tab. Litt. Ee. Transitorörelsen	39.
Tab. Litt. Ff. Vid Göteborgs tullkammare inklarerade från utrikes orter.....	40.
Tab. Litt. Gg. Göteborgs fabriksrörelse.....	44.

	Sid.
6. Politi (Forts.).	
Tab. Litt. Hh. Sjöassuransföreningens verksamhet.....	46.
Tab. Litt. Ii. Enskilda Bankens verksamhet.....	47.
Tab. Litt. Kk. Göteborgs sparbanksrörelse och ställning.....	48-49.
Tab. Litt. Ll. Göteborgs Ränte- och Kapital-försäkringsanstalts rörelse och ställning.....	48.
Tab. Litt. Mm. Skandinaviska Kredit-Aktie-Bolagets ställning vid slutet af 1865.....	50.
Tab. Litt. Nn. Utminuterung och utskänkning af bränvin i Göteborg	51.
Tab. Litt. Oo. Stadens inkomster och utgifter år 1865.....	68.
Tab. Litt. Pp. Uppgift från Lysekils postexpedition.....	79.
Tabellbilagor.....	81-95.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	81.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	82.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel	82.
Tab. N:o 4. Skogshushållning [inga tabelluppgifter finns].....	82.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	83.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	83.
Tab. N:o 7 a. Bruk, fabriker och manufaktur-inrättningar å landsbygden år 1865.....	84.
Tab. N:o 7 a. Bruk, fabriker och manufaktur-inrättningar i städerna år 1865.....	85.
Tab. N:o 7 b. Handtverkerierna å landsbygden och städerna år 1865...	86.
Tab. N:o 8 a. Allmänna vägar, 1861-1865.....	87.
Tab. N:o 8 b. Gästgifverier och skjutsning, 1861-1865.....	87.
Tab. N:o 9 a. Sjöfart år 1865.....	88.
Tab. N:o 9 b. Handlande och deras betjening, år 1865.....	88.
Tab. N:o 10 a. Hemman och jordlägenheter m. m., å landsbygden år 1865.....	89.
Tab. N:o 10 b. Jordområde och egendomar m. m., i städerna år 1865...	90.
Tab. N:o 11. Laga skiften m. m., år 1861-1865.....	91.
Tab. N:o 12. Kronouppbörden inom Göteborgs och Bohus län.....	92.
Tab. N:o 13. Sparbankerna.....	94.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	95.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 2.

ÅREN

1861—1865.

GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN.

---

1. Länets allmänna beskaffenhet och indelning.

Göteborgs och Bohus län, som utgöres af Bohus län och trenne till det gamla Westergötland förut hörande härader, Säfvedals, Askims och Östra Hisings, är beläget emellan 57°33'30" och 59°6'40" latitud, samt 28°46'19" och 30°5'59" longitud, och gränisar i norr till Norge, i öster till Elfsborgs län, i söder till Hallands län och i vester till Kattegat. I förra femårsberättelsen beräknades Länets hela vidd till 43,87 qvadratmil, deraf landet 43,29, utgörande 2,04 öppen åkerjord, 4,08 äng och beteshagar, 34,86 utmark, skog och berg, samt 2,31 insjöar och kärr; och hafva under de derefter förflutna fem åren inga sådana omständigheter inträffat, som kunnat föranleda till antagandet, att dessa siffror icke fortfarande angifva rätta förhållandet emellan land och vatten, odlad och icke odlad jord, utmark, skog och berg.

Länet har *fem städer*, nemligen *Göteborg, Kongelf, Marstrand, Uddevalla* och *Strömstad*, alla med stapelstadsrätt, samt *en köping, Lysekil*, och är indeladt i *fem fögderier*, nemligen Göteborgs, Inlands, Orousts och Tjörns, Sunnervikens samt Norrvikens, innefattande tillsammans 20 härader, af hvilka *Göteborgs* fögderi utgör 4: Säfvedals, Askims samt Vestra och Östra Hisings; *Inlands* 4: Inlands Södre, Nordre, Torpe och Fräkne; *Orousts och Tjörns* 3: Orousts Östra, Orousts Vestra och Tjörns; *Sunnervikens* 5: Lane, Tunge, Stångenäs, Sotenäs och Sörbygdens; samt *Norrvikens* 4: Qville, Tanums, Wette och Bullarens. Hisingsöns begge härader äro sammanslagna till ett Länsmansdistrikt, hvaremot Lane och Säfvedals härader äro fördelade i tvänne. Då alla öfriga härader utgöra hvartdera ett, är länet alltså indeladt i 21 *Länsmansdistrikter*.

I ecklesiastikt hänseende tillhör länet Göteborgs stift och indelas, oberäknadt garnisons-församlingarne i Göteborg samt å Ny-Elfsborgs och Carlstens fästningar, uti 35 *pastorater*, hvilka med skärgårdskapellerna utgöra 89 *församlingar*, fördelade på 5 *kontrakter* eller *prosterier*.

Den i sednaste femårsberättelsen anmärkta oregelbundenheten i afseende derå, att 8½ mantal i Skårdalen och N. Surte, hvilka efter jordeboken tillhöra Rödbo socken i Göteborgs fögderi, i kyrkoärenden tillhöra Nödinge socken i Elfsborgs län, fortfar ännu.

I afseende å *lagskipningen* är länets indelning så bestämd, att hvarterdera fögderiet utgör en domsaga. Antalet af länets *domsagor* är sålunda fem, hvilka tillsammans utgöra 13 *tingslag*. Säfvedals härad i Göteborgs fögderi kommer dock ej att förenas med den öfriga delen af domsagan förr än vid nuvarande Härads-höfdingens (Justitie-Borgmästarens i Göteborg) afgang. Städerna hafva hvar sin jurisdiktion, men köpingen Lysekil lyder under landsrätt.

Enligt nådigt beslut den 29 Juni 1864 har under nämnde och påföljande år upprödning af Riksgränsen mot Norge ägt rum.

Föga upphöjdt öfver hafsytan, består länet dock till större delen af bergsträckningar, som mångfaldigt utgrenas sig och bilda talrika, oftast fruktbara, dälдер.

Enligt sednare mätningar äro de högsta bergkullarne *Björnepiken* i Wette härad och *Ejdebratten* vid Bullarens gräns, med en höjd, den förra af 774 fot och den sednare af 760 fot öfver hafsytan.

Den förnämsta af länets dalar är den, som upptager Götaelf och som, från Kongelf till Göteborg, vidgar sig ifrån 2,000 till omkring 8,000 fot. Dernäst märkas dalsträckningen från Saltkälleviken inåt Gesäters socken af Dalsland, $3\frac{1}{2}$ mil lång, och dalen från Bullaren förbi Svarteberg till Gullmarsfjorden.

Utom de talrika hafsvikar, som, till någon del eller helt och hållet, omgifva betydliga landsträckor, förekomma inom länet åtskilliga större eller mindre vattendrag och sjöar, af hvilka särskildt må nämnas: *Göta elf*, som genomskär en del af Inlands och Göteborgs fögderier och som två mil ofvanför utloppet vid Kongelf bildar tvänne, ön Hisingen omgifvande, grenar, hvaraf den ena utlöper vid Ny-Elfsborg i Riföfjorden, och den andra, kallad *Nordre-elf*, i Elfvefjorden; *Mölnalds-ström* och *Säfve-ån*, som, med upprinnelse från Elfsborgs län, leda sig, den förra öfver Mölnald, der den bildar ett större fall, genom Göteborgs stad, och den sednare genom Partille socken, samt begge utfalla i Göta elf; *Uddevalla-ån* eller, såsom den vid länsgränsen kallas, *Risån*, som har sin upprinnelse inom Forshälla socken, afleder Örsjöns vatten, och utfaller vid Uddevalla; *Örekils-elfven*, som, kommande från Dalsland, genomlöper Sörbygdens och Tunge härader i Sunnervikens fögderi och nedanom Qviström utfaller i Gullmarsfjorden; *Wettelanda- eller Källekinds-ån*, som upprinner ur en mängd små sjöar och mossar på Löfverås- och Tormåserödsfjellen nära Norska gränsen vid Idefjorden samt har sitt utlopp genom *Strömstadsvattnet* vid Strömstad; *Kynne-elf*, som gifver utlopp åt de på Dalslandsgränsen belägna Kornsjöarne och, efter en sänkning af omkring 140 fot på en mil, utfaller i Bullaresjön; *Idefloden*, som till en del genomskär Norrvikens fögderi och utlöper i hafvet norr om Strömstad; — äfvensom följande insjöar, nemligen:

Landvettersjön, *Rådasjön*, *Stensjön* och *Dellsjön*, belägna i Göteborgs fögderi; *Stora Hällungen*, om 1,270 tunnland, i Inlands fögderi; *Grindsbys*, *Kallungeröds* och *Röds sjöar*, af omkring $\frac{1}{4}$ mils längd hvardera, i Orousts och Tjörns fögderi; *Kärnsjön*, med en vidd af 1,400 tunnland, i Sunnervikens fögderi; samt *Norra* och *Södra Bullaresjöarne*, den förra vid pass 1,386 och den sednare 2,310 tunnland, i Norrvikens fögderi

Kärr och mossar finnas inom länet temligen talrikt. Ett sådant, *Skogbyvattnet*, i Bottna socken, af Qville härad, har blifvit uttappadt, dervid omkring 30 tunnland förvandlats till äng och 30 tunnland befriats från vatten.

I afseende å *jordmånen* förekomma väsendtliga skiljaktigheter, äfven inom hvarje fögderi. På sätt i länets föregående femårsberättelser meddelats, kan man dock anse lera och lermylla utgöra de rådande jordarterna. Undantag göra förnämligast: i *Göteborgs* fögderi, Landvetters samt en del af HARRYDA och RÅDA socknar, der jordmånen består mest af sand och klapper, samt hvad man kallar ör; i *Inlands* fögderi, delar af Solberga, Romelanda, Westerlanda, Ucklums och Hjertums socknar samt Fräkne härad, der de intill bergsträckorna belägna hemmanen i allmänhet hafva en svag sandblandad jord; i *Orousts och Tjörns* fögderi, spridda ställen, hvarest förekomma sandblandad fimjord och brännrot; i *Sunnervikens* fögderi, mindre delar af Lane och Tunge härader, der sand och fimjord förekomma, samt Sörbygdens härad, beläget till en del

200 fot öfver hafvet och med ett i allmänhet hårdare klimat, än de närmare saltsjön belägna delar af länet, och hvarest jordmänen mera allmänt är svagare, af sandig och fjellaktig beskaffenhet; samt i *Norrvikens* fögderi, Bullarens härad och den del af Wette och Tanums härad, som gränsar derintill, hvarest jordmänen allmänligast består af sand-, fjell- och myrjord.

I allmänhet har det visat sig, att jorden närmast intill hafskusterna har starkare alstringskraft, och ätt den åkerjord, som från äldre tider varit upptagen, innehåller god lera med svartmylla till matjord och grundlager af mergel. I flera delar af länet, ända till en mil från hafskusten och deröfver samt på till och med 500 fots höjd öfver hafsytan, förekomma större och mindre bäddar af fossila snäck- och musselskal, tillhörande ännu i hafvet förekommande blötdjursarter, och som, i geologiskt afseende märkvärdiga, äro det icke mindre i ekonomiskt, genom de rika mergel-lager, som de bilda, hvilkas nytta och användbarhet såsom gödningsämne ortens jordbrukare mer och mer lärt sig att uppskatta.

I sednaste femårsberättelsen anmärktes, att ett mildare klimat var rådande inom detta län, än i de flesta öfriga af landet, och anfördes hurusom medeltemperaturen i Göteborg under de fem första åren af perioden 1851—1860 varit + 7,61. Under de fem år denna berättelse omfattar har enahanda förhållande, som väl närmast finner sin förklaring i länets vestliga läge intill Kattegat och egentligen afser kusttrakten, ägt rum.

Medeltemperaturen här i Göteborg har nemligen utgjort + 8,07.

Nedanstående Tab. Litt. A., upprättad på grund af noggranna iakttagelser 3 gånger dagligen, Tab. Litt. A. angifver luftens medeltemperatur i Göteborg såväl för hvarje månad under åren 1861—1865, som för hvarje af åren 1856—1865.

2. Innevånare.

Bilagde Tabell N:o 1. redogör för länets *folkmängd* åren 1861—1865 i öfverensstämmelse med Tab. N:o det af Statistiska Central-Byrån meddelade formulär.

Folkmängden inom länet, hvilken, enligt mantals- och skattskrifningslängderna, vid 1860 års slut uppgick till 208,853, deraf å landsbygden 169,507, och i städerna 39,346, utgjorde, enligt samma längder, vid 1865 års slut, 222,928, deraf å landsbygden 178,127, och i städerna 44,801. Tillökningen har således under perioden utgjort för hela länet 14,075 eller 6,2%, utgörande årligen något öfver 1,2%.

För landsbygden ensam har tillökningen emellertid utgjort endast 8,620 eller 5,08% för hela pe- Tab. Litt. A. rioden, som, för hvarje år, motsvarar endast 1,01%; företeende folkmängds tillökningen inom de serskilda fögderierna den anmärkningsvärda olikhet som följande Tabell Litt. B. (på nästa sida) utvisar.

Den högst betydliga tillökningen inom Göteborgs fögderi, — mera än 3% årligen, — kan förklaras nöjaktigt genom grannskapet med Göteborg, hvilket lockar en mängd arbetsfolk till inflyttning i de staden närmast belägna socknarne, Fässbergs med fabriksbyn Mölndal, Örgryte och Carl Johans, inom hvilken sednare kommun tillökningen också uppgår till ej mindre än 36% för alla fem åren. Hvad åter angår den ringa,

Tab. Litt. A.

Medeltemperaturen i Göteborg.

För månad (1861—1865).				För helt år.			
För Januari månad	— 0,68	För Juli månad	+ 17,33	År 1856	+ 6,43	År 1861	+ 7,95
» Februari »	— 0,26	» Augusti »	+ 16,06	» 1857	+ 8,57	» 1862	+ 7,69
» Mars »	+ 1,52	» September »	+ 13,40	» 1858	+ 8,38	» 1863	+ 9,23
» April »	+ 6,37	» Oktober »	+ 8,89	» 1859	+ 8,55	» 1864	+ 7,34
» Maj »	+ 11,85	» November »	+ 4,73	» 1860	+ 6,53	» 1865	+ 8,18
» Juni »	+ 15,75	» December »	+ 2,54				

eller knappt märkbara tillväxten af 0,15 % årligen af befolkningen inom Inlands fögderi, så har såsom sannolik orsak dertill blifvit uppgifvet, att barnsjukdomar härjat derstädes epidemiskt under alla åren, hvarjemte lunginflammationer och nerffebrar varit talrikare under dessa år än under de föregående. Inom ett enda pastorat uppgifves att omkring 200 barn år 1862 dogo i skarlakansfeber, mässling eller diphtheri. Såsom orsak till den i Norrvikens fögderi mindre folktillökningen än i öfriga 2:ne fögderier, anföres utvandringar derifrån till Norge.

Äfven inom *städerna*, hvilkas folkmängd under perioden ökats med 5,455 eller med 13,8 %, har tillökningen varit högst olika, och utgjort i *Göteborg* 13,9 %, i *Uddevalla* 14,8 %, i *Marstrand* 4,1 %, och i *Strömstad* 6 %, hvaremot i *Kongelf* folkmängden minskats med nära 4 %.

Emellan den i länet kyrkoskrifna och mantalsskrifna befolkningen äger en större olikhet rum än sannolikt inom något annat län i Riket, utgörande skilnaden, hvarmed antalet kyrkoskrifne öfverstiger antalet mantalsskrifne, icke mindre än 9,685. Vid förra periodens slut utgjorde denna skilnad endast 5,489. — Då, som nu, var denna bristande öfverensstämmelse nästan helt och hållet vållad deraf, att i Göteborg, der husförhörslängder icke föras af presterskapet, en stor olikhet sedan längre tid tillbaka ägt rum emellan Presterskapets, på grund af anteckningar i kyrkoböckerna öfver födde och döde, in- och utflyttade, lemnade uppgifter, och de vid mantalsskrifningen i staden, såsom der bosatte, upptagne innevånare. Också hafva åtgärder varit föreslagna i ändamål att afhjelpa detta förhållande och erhålla visshet om den i staden verkliga befintliga folkmängd, men på af Eders Kongl. Maj:t i Nådigt Bref den 3 November 1865 gillade skäl har verkställigheten blifvit tills vidare uppskjuten. Skilnaden emellan stadens kyrkoskrifna och mantalsskrifna befolkning utgjorde vid 1865 års slut 9,831 emot 5,710 vid förra periodens slut; och hade den kyrkoskrifna befolkningen under perioden således ökats med 22 %, då den mantalsskrifna ökats med endast 13 %. Tillväxten af den kyrkoskrifna befolkningen inom länet, upptagen 1860 till 214,342 och vid 1865 års slut till 232,181 personer, utgör 17,839, — eller 8,3 %, hvilken tillökning således med 2 % öfverstiger den tillväxt, som i den mantalsskrifna befolkningen, enligt hvad förut blifvit visadt, under perioden ägt rum.

Under föregående femårs-perioden uppgick folkmängds-tillökningen till något mera än 1,25 % å landsbygden samt i städerna till 3,97 % årligen.

Tab. Litt. C. I medeltal på *kvadratmil* lemnar länets folkmängd år 1865 en qvot af 5,149. Fördelad på de särskilda fögderierna, visar sig denna folkmängd, i förhållande till arealen, belöpa sig till de å andra sidan stående tabell Litt. C. angifne antal.

Hvad folkets bildning angår, är det obestriddigt, att den befinner sig i framskridande. Det lider ej heller något tvifvel, att detta framskridande skall blifva märkbarare, sedan folkundervisningen hunnit att fullständigt ordnas, verkningarne af densamma hunnit mogna och det uppväxande släktet efter hand ingått i det borgerliga lifvet.

Under den period, som denna berättelse omfattar, har någon egentlig *schismatisk rörelse* icke förekommit.

Tab. Litt. B.

Folkmängdens tillväxt inom länets fögderier under perioden.

Fögderi.	Folkmängd vid slutet af		Folkmängdens tillväxt.	
	År 1860.	År 1865.	Antal.	Procent
Göteborgs.....	36,222	41,779	5,557	15,34
Inlands.....	34,083	34,345	262	0,77
Orousts och Tjörns.....	27,930	28,786	856	3,06
Sunnervikens.....	39,120	40,303	1,183	3,02
Norrvikens.....	32,152	32,914	762	2,37

Äfven i afseende å folkets *sedlighet* märkes ett framskridande. Vål vill det synas, om man endast grundar sitt omdöme på de uppgifter, hvilka förekomma uti Herr Justitie-Stats-Ministerns underdåniga berättelse angående civila rättegångsärenden och brottmå, som om tillståndet, för så vidt det angifves af antalet af brott och polisöfverträdelser, för hvilka personer blifvit sakfällde, ännu skulle lemna mycket öfrigt att önska; men granskar man närmare dessa uppgifter, torde man finna, att förhållandena i sjelfva verket gestalta sig något mindre ofördelaktigt, och gäller detta isynnerhet hvad landsbygden angår. Enligt ofvanförde embetsberättelser utgjorde summan sakfällde af alla slag år 1859, 6,492 eller 1 på 32 innevånare. Af dessa sakfällda hade dock endast 1,371, eller 1 på 152 innevånare, blifvit det för egentliga brott mot person eller egendom, deribland 2 för mord och dråp, 2 för dråp af våda, 8 för inbrottsstöld och 16 för annan kvalificerad stöld, men 103 för rymning af militär eller båtsman, 244 för oljud å allmänna platser, 201 för ej urbota våld, men hvaraf allmän frid brutits, 200 för sabbatsbrott, enligt 3 kap. 6 § Missgernings-Balken, 178 för slagsmål. Af de för politiförseelser fälde 5,304, hade 931 blifvit det för öfverträdelser af Brandordningen, 88 för underlåtenhet att anmäla resande, 49 för förseelser mot de angående krögeri- och värdshusrörelse gällande förordningar, 47 för obehörigt mångleri och gatuhandel, allt brott och politiförseelser, hvilka, till följd af omständigheterna, nästan uteslutande förekomma eller blifva beifrade i städerna och af hvilka åtskilliga stå i ett mer eller mindre direkt förhållande till det der lättade tillfället att åtkomma bränvin. För fylleri och dryckenskap uppgick antalet sakfällda till 3,854, och hade således vida mera än hälften af de sakfällde blifvit tilltalade och fälde för nämnde förseelse. Om också ett vid den tiden mera allmänt missbruk af starka drycker härtill varit vållande, har det dock äfven sin grund i en, företrädesvis i Göteborg, der de flesta dylika öfverträdelser naturligtvis förekommit, mera uppmärksam tillsyn å ifrågavarande slag af förseelser och ett då mera skärpt tillämpande af författningarnes föreskrifter i afseende å dem. En obestridlig förbättring visar sig emellertid under de följande åren äfven i afseende å sist omnämnda förseelser.

Af Herr Justitie-Stats-Ministerns sednaste embetsberättelse för år 1863 synes nemligen, att antalet sakfällde af alla slag nedgått till 4,445, motsvarande en sakfälld på 50 innevånare; sakfällde för brott emot person och egendom uppgingo till 1,280 eller 1 på 175. Endast 1 person har blifvit fälld för mord, 1 för rån, 13 för inbrottsstöld och 19 för annan kvalificerad stöld, hvaremot för brott, som endast undantagsvis blifva föremål för domstolarnes å landet pröfning, såsom t. ex. oljud å allmänna platser, 328 blifvit fällda; för hot eller smädeord mot person stadd i tjensteutöfning 79; för ej urbota våld mot person, men hvaraf allmän frid brutits, 125; för slagsmål 85 och för svordom 128. — För fylleri och dryckenskap hafva under samma år 1863 2,272 blifvit fälde och i afseende å öfriga öfverträdelser af politi- och ekonomi-författningar, hvarför 2,173 personer blifvit sakfällde, gäller hvad här ofvan blifvit anmärkt, att den största delen af dessa förekommer i städerna, och hafva sålunda sistnämnde år 1863 blifvit fälde: för öfverträdelser af Brandordningen 289; för öfverdådigt körande och ridande 372; för misshandel af kreatur 48; för förseelser mot förordningarne om krögeri och värdshusrörelse 67; för mångleri och gatuhandel 20; och för öfverträdelser af särskilda ordningsstadgar ej mindre än 401.

Tab. Litt. C.

Folkmängdstätheten 1865 å landsbygden enligt mantalslängderna.

		Qvadratmil.	Folkmängd.	Antal å qvadratmil.
Göteborgs	fögderi.....	6,13	41,779	6,815
Inlands	”.....	8,89	28,786	3,863
Orousts och Tjörns	”.....	4,74	34,345	6,073
Sunnervikens	”.....	11,18	40,303	3,604
Norrvikens	”.....	12,85	32,914	2,655

Tab. Litt. D. Till upplysning om förhållandet med de sakfällde under de 5 åren 1859—1863 meddelas följande, på åberopade embetsberättelser uppgjorda Tab. Litt. D.

Till det af förestående tabell sålunda vitsordade förhållande, att brottens antal aftagit och särskildt att fylleriförseelserna minskats, har otvifvelaktigt bidragit såväl en stigande och mera spridd upplysning som ock gällande lagstiftning angående bränvins-tillverkning och försäljning. Dock har på sednare tid klagomål ifrån landsbygden försports deröfver, att författningarne visat sig otillräckliga att stäfja det missbruk, som af åtskilliga landthandlare öfvas, hvilka förstå att kringgå författningarne och i smyg försälja bränvin och andra spirituösa drycker, utan att sådant af kronobetjeningen alltid kan förhindras, eller det varit densamma möjligt att alltid få de angifna sakfällde. Förbrukningen af *maltdrycker* och *kaffe* har, i samma mån som begagnandet af bränvin minskats, betydligt tilltagit.

Antalet å Läns-Cellfängelset i Göteborg, med tillhopa 102 celler, deraf 5 mörka, förvarade fångar har uppgått:

År 1861	till 1,371,	deraf 984	straffångar.
» 1862	» 1,208,	» 773	»
» 1863	» 1,206,	» 783	»
» 1864	» 1,131,	» 744	»
» 1865	» 1,164,	» 795	»

I Oktober månad 1863 öppnades i Uddevalla ett nytt häkte med 34 celler, utgörande kronohäkte för norra delen af länet och ransakningsfängelse med tingstad för ransakningar angående häktade personer inom Uddevalla stad, Sunnervikens domsaga samt Orousts och Tjörns, Inlands Fräkne, Nordre och Torpe härader.

Hvad *klädedrägt* och *folknöjen* angår, har länets befolkning ej några egendomliga sedvänjor.

Till *boningshus* begagnas inom detta län i allmänhet timrade byggnader, täckta med tegel, och i vissa trakter är det icke sällsynt att finna bondgårdar med beqvämt och pryddigt inrättade åbyggnader. Ladugårdarne, som äro dels timrade, dels uppförde af korsvirke och bräder, sällan af sten, med tak ömsom af tegel, bunden halm och torf, äro ofta i det skick, att de lemna kreaturen föga skydd emot bläst och köld.

Tab. Litt. E. Länets innevånare äro sedan gammalt kände för mandom och fosterlandskärlek. Icke underligt derföre att då, under början af perioden, tanken vaknade inom vårt land på att, i likhet med hvad i England skett, bilda frivilliga föreningar för öfvande i vapens bruk och för att, i händelse af ofred, bidra till värnande af fäderneslandets sjelfständighet, denna tanke här skulle finna en tacksam jordmån. Sedan början dertill gjorts i Göteborg, har efter hand flera och flera *frivilliga skarpskytteföreningar* uppstått i länet, hvilka, under af Eders Kongl. Maj:ts i Näder förordnade öfverbefälhafvare, med synnerlig ifver vinnlagt sig om förvärfvandet af färdighet i exercis och vapens bruk. Inom flera af dessa föreningar, äfven å landet, hafva målskjut-

Tab. Litt. D.

Sakfällde för brott och förseelser.

Ar.	Brott och förseelser, för hvilka personer blifvit sakfällde.		Antal sakfällde.	Sakfällde i förhållande till folkmängden.	Folkmängden d. 31 Dec. enligt presterskapets uppgifter.
	Brott emot person och äganderätt m. m.	Politiförseelser.			
1859.....	1,371	5,304	6,492	1 på 32	208,646
1860.....	1,253	4,749	5,795	1 » 37	214,342
1861.....	1,300	3,649	4,547	1 » 49	216,803
1862.....	1,252	2,884	3,675	1 » 59	220,408
1863.....	1,280	3,727	4,445	1 » 50	224,523

ningarne lemnat ganska vackra prof på skarpskyttarnes förvärfvade träffsäkerhet. Med afseende å länets geografiska konfiguration hafva föreningarne för täflan om de af statsmedel anslagna målskjutnings-premier, — hvilka utgjorts af endast målskjutningsgevär — blifvit fördelade i 2:ne grupper. Enligt lemnade uppgifter uppgick föreningarnes aktiva styrka till den i följande Tab. Litt E. upptagna:

3. Näringar.

Jordbruket är länets hufvudnäring, och sädesodlingen lemnar numera, äfven vid medelmåttiga skördar, icke obetydligt öfverskott utöfver länets förbrukning.

Bönor och andra *skidfrukter* odlas temligen allmänt särdeles i södra och mellersta delar af länet, der båda slagen användas till föda för såväl människor som kreatur.

Hampa och *humla* odlas föga. Deremot har odlingen af *lin*, under de sednare åren, då prisen å bomull varit särdeles höga, icke obetydligt tilltagit. Odlingen af *klöfver* tilltager för hvarje år, men är dock ännu långt ifrån att vara så allmän, som det vore önskligt. Genom införskrifning af större partier klöfverfrö och dettas tillhandahållande åt länets jordbrukare, har Kongl. Hushållnings-sällskapet under föregående femårsperiod väsendtligen bidragit till spridande af hågen för odlingen af denna viktiga foderväxt.

I södra delen af länet är *korn* fortfarande att anse såsom hufvudsäde, ehuru odlingen af *hafre*, genom den starka efterfrågan, som detta sädeslag rönt för utförsel till England, och de höga priser det betingat, börjat att äfven der inkräkta på den jord, som förut mera uteslutande varit använd för korn och bönor. I norra delen af länet odlas mest *hafre* samt dessutom *våg* och *blandkorn*.

Trädgårdsväxter odlas icke obetydligt å Hisingen, men annorstädes föga, undantagandes å några större egendomar och till städerna gränsande hemman.

De uppgifter, som, enligt Statistiska Central-Byråns formulär till *tabell för jordbruket*, böra åtfölja Tab. N:o 2. denna underdåniga berättelse, hafva af kronobetjeningen endast till ganska ringa del kunnat åstadkommas och kunna icke anses lemna någon tillförlitlig framställning öfver de förhållanden, som genom dem borde utredas. Något tillförlitligare böra väl de uppgifter öfver samma ämnen vara, hvilka genom länets Hushållnings-sällskap blifvit för år 1865 insamlade och enligt Nådig föreskrift till Statistiska Central-Byrån insände; men oaktadt all den möda och osparda kostnad, som blifvit använde för deras insamlande och ordnande, äro dock äfven de långt ifrån att vara så fullständiga eller så exakta, som önskligt vore.

Till jemförelse med de i Tab. N:o 2, efter kronobetjeningens uppgifter sammanfattade siffror, Tab. Litt. F meddelas här ett sammandrag af länets behof af utsäde år 1865, enligt den af Hushållnings-sällskapet upprättade jordbruks-statistik. (Se Tab. Litt. F. å nästa sida.)

Tab. Litt. E.

Skarpskytteföreningarne.

Föreningens namn.	Antal aktiva medlemmar.	Föreningens namn.	Antal aktiva medlemmar.
<i>Göteborgs:</i>		Orousts	253
5 kompanier (Göteborg)	454	Torpe	61
1 » (Lindholmen på Hisingen)	63	Sotenäs	74
1 » (Säfve)	73	Uddevalla	134
1 » (Stora Lundby å Hisingen)	78	Tanums	65
1 » (Marstrand)	74	Strömstads	75
1 » (Mölndal)	59	Thorsby	132
Kongelfs	76	Fjellbacka	20
		Summa	1,691

Plog och jernharf utgöra ortens förnämsta *åkerbruksredskap*. Till *dragare* användas förnämligast hästar, men äfven något oxar. Tröskmachiner begagnas numera ganska allmänt. Äfven andra slag af förbättrade jordbruksredskap hafva börjat komma i bruk, sedan sådana numera med lätthet kunna anskaffas såväl från Göteborg som Uddevalla, der, i båda städerna, permanenta utställningar, genom anslag från Hushållnings-sällskapet, blifvit i samband med dervarande Muséer anordnade.

Brukningssättet är i allmänhet *vexelbruk*, jemkadt efter olika vanor eller åsigter hos brukaren. I södra delen begagnas allmännast sjuårigt omlopp med tvåårig gräsvall. Jordens fullständiga trädande åsidosättes nog mycket, hvartill orsaken torde vara dels bristande insigt om dess nödvändighet i ett ej längre kommet jordbruk än det Bohuslänska, dels förlitande på jordens utmärkta bördighet, dels brukarnes behof af penningar, hvilket nödgar dem att söka använda så mycket jord som möjligt till frambringande af sädesskördar. Flerestädes lägga äfven de ytterst små hemmansdelarne hinder i vägen för ett strängt genomförande af *vexelbruk* med träde. Ehuru under de sednare åren mycken jord blifvit dikad, såväl med öppna som med täckta diken, återstår i detta hänseende mycket att göra, innan jorden, som i allmänhet lider af syra, blifvit så torrlagd, att den med mera lätthet låter bruka sig, och att skördarne icke löpa fara att skadas af den här i länet i allmänhet starka *nederbörden*. Enligt de af Kongl. Wetenskaps-Akademien utgifne observationer öfver nederbörden i Riket till och med år 1864 har, med undantag för ett enda år, nederbörden varit större här i Göteborg, än å någon annan ort i Riket, hvarifrån observationer blifvit meddelade.

Den utgjorde nemligen:

år 1861 Dec. tum 25,24.	år 1864 Dec. tum 20,87.
» 1862 » » 28,69.	samt » 1865 » » 21,64.
» 1863 » » 23,11.	

Denna starka nederbörd, mest under bergnings- och såningstiden för vintersäden, har också vållat, att äfven under denna period, likasom under den förra, *sädesskördarne*, oansedt jordens i allmänhet utmärkta beskaffenhet, och den förbättring, som obestriddigen skett i brukningen af densamma, utfallit mindre goda. Under tre år uppgifves skörden visserligen hafva varit *öfver medelmåttan*, under ett år *medelmättig* och under ett *långt under medelmåttan*. Men under två af de såsom bäst angifne åren var hö- och klöfverskörden åter högst ringa, och under alla åren har potatisen i mer eller mindre grad varit angripen af torröta. Ännu sämre var förhållandet under perioden 1856—1860; och kan det då ej förvåna, att jordbrukaren icke varit i tillfälle att, i afseende å yrkets utveckling, hålla jemna steg med andra delar af landet, der man icke haft att oroa sig öfver en så lång följd af missgynnande skördar. Att näringen det oaktadt gått framåt, om än långsammare än önskligt varit, bevisas emellertid ibland annat deraf, att statens hjälp om *undsättning* under tidskiftet icke behöft anlitas, samt att samtliga de *undsättningslån*, till ett belopp af 123,000 Riksdaler, hvilka under åren 1859 och 1860 tilldelades åtskilliga kommuner inom länet, med 1865 års slut blifvit till fullo återbetalde.

Tab. Litt. G. Priserna å de förnämsta *jordbrukets* alster hafva, enligt markegångssättningarna i länet, varit de i följande Tab. Litt. G. (å nästa sida) uppgifne. Handelspriserna hafva dock i allmänhet ställt sig icke obetydligt högre.

Tab. Litt. F. *Länets behof af utsäde år 1865, sammandragen efter Hushållnings-sällskapet till Statistiska Central-Byrån för nämnde år lemnade uppgifter.*

	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Bönor.	Vicker.	Potatis.	Lin och Hampa.
Kubikfot.....	14,067	60,485	97,290	531,303	33,372	12,455	44,156	6,495	245,726	6,486

Priset å potatis, som varit underkastadt obetydliga vexlingar, har allmännast varit 4—7 Riksdaler.

Öfver arbetslönernas stegring klagas fortfarande från landsorten, äfvensom, dock endast från länets Tab. Litt. H. norra del, öfver brist på jordbruksarbetare. De högre arbetsprisen i Danmark och Norge, till hvilket sednare land en betydlig del af den arbetsföra befolkningen hvarje vår utvandrar, är härtill förnämsta orsaken. De för länet fastställda markegångsprisen å årliga mansdagsverken angifvas i följande Tabell Litt. H.

Förutom de hinder för *ladugårdens* utvidgande, hvilka, enligt föregående femårsberättelser, voro Tab. No 3. att finna i hemmansdelarnes inskränkta ägovidd, har skördarnes mindre goda beskaffenhet under det sista decenniet samt folkets ekonomiska ställning i allmänhet äfven föranledt, under den femårsperiod denna berättelse omfattar, att något synnerligt framskridande i densamma icke kunnat äga rum. Under sista året af perioden måste äfven, i anseende till den helt och hållet felslagna höskörden, ett betydligt antal kreatur nedslagas. Hägen felas visserligen icke att inom denna, likasom inom öfriga grenar af landthushållningen, åstadkomma förbättringar, men tyvärr saknas ofta förmågan. Å de flesta af de större egendomarne finnas goda kreatursbesättningar, hvilka väl vårdas, men allmogen begår ännu ganska allmänt det felet, att mera se på kreaturens mängd än på deras beskaffenhet. Sålunda är det alltför vanligt, att man söker underhålla ett större antal kreatur, än som å hemmansdelen, med den ringa fodertillgång der finnes, helst sedan man, för sädesskördarnes erhållande, alltmera »uppodlat» ängen, skäligen kan födas; och följden blir den naturliga, att dessa kreatur icke lemna den afkastning, som med ett mindre antal tillräckligt födda kreatur kunde erhållas, samt att afveln försämras. Till en sådan försämring har för öfrigt äfven bidragit, att olämpliga hand-djur allmänt begagnats. För att motverka detta, har Hushållnings-sällskapet sedan början af år 1861 genom premier sökt förmå enskilda personer att tillhandahålla allmänheten afvelsdjur mot låga språngavgifter, och för detta ändamål anslagit medel till 12 hingstpremier å 150 Riksdaler samt 20 tjur-premier å 75 Riksdaler. Innan afvelsdjuren blifvit tillerkända premier, hafva de af Sällskapets djurläkare blifvit noggrannt besigtigade. Till sådana premier har utbetalts 11,264 Riksdaler 71 öre. Då emellertid behofvet af ädlare racedjur blef alltmera synbart och detta icke, åtminstone i allmänhet, kunde tillfredsställas endast genom ofvannämnde åtgärd, så beslöt Sällskapet, år 1864, att anslå 3,000 Riksdaler till inköp af *svin* från England, samt följande

Tab. Litt. G.

Prisen å Jordbruksalster.

	Hvete.	Råg.	Korn.	Blandsäd.	Hafre.	Hö.	Halm.
	Kubikfot.	Kubikfot.	Kubikfot.	Kubikfot.	Kubikfot.	Centner.	Centner.
Åren 1838 till och med 1852 voro markegångsprisen i } medeltal R.dr.....	—	2,22	1,52	—	0,87	—	—
» 1853 till och med 1855 »	—	3,20	2,22	—	1,43	—	—
» 1856 » 1860 »	3,79	2,62	2,17	1,78	1,40	3,07	1,48
År 1861.....	3,65	2,86	2,14	1,71	1,27	3,0	2,0
» 1862.....	3,57	2,54	1,90	1,59	1,27	2,50	1,25
» 1863.....	3,0	2,35	1,75	1,40	1,05	1,65	1,0
» 1864.....	2,75	2,05	1,55	1,25	0,95	1,75	0,90
» 1865.....	2,80	2,10	1,55	1,85	1,15	2,90	1,25

Tab. Litt. H.

Markegångsprisen å Mansdagsverken.

1827—1831..... R.dr 0,80	1842—1846..... R.dr 0,98	1856—1860..... R.dr 1,25	1863..... R.dr 1,00
1832—1836..... » 0,88	1847—1850..... » 1,03	1861..... » 1,10	1864..... » 1,00
1837—1841..... » 0,87	1851—1855..... » 1,12	1862..... » 1,00	1865..... » 1,05

K. M:s Befallningshafvandes femårsberättelser 1861—1865. Göteborgs och Bohus län.

år 1865, att till inköp af *race-hingstar* anslå 10,000 Riksdaler, till inköp af *race-tjurar* 5,000 Riksdaler, samt till inköp af *baggar och tackor* 3,000 Riksdaler; och skulle djuren utstationeras på lämpliga ställen inom olika delar af länet. Då ett gynnsamt tillfälle för uppköp af *tjurar* erbjöds vid det allmänna Svenska Landtbruksmötet i Malmö sommaren 1865, inköptes sju stycken, nemligen 1 af korthorns-, 2 af Holländsk och de öfriga 4 af Ayrshire-race.

För att äfven bereda mindre jordbrukare tillfälle att erhålla mera nöjaktig afkastning af sina ladugårdar, och derigenom väcka intresset hos dem för ladugårdsskötseln, har Sällskapet beviljat räntefria lån, hvartdera å 1,800 Riksdaler, för upprättande af *by-mejerier*. Tvänne sådana hafva redan kommit till stånd, och all anledning är förhanden att flera komma att inrättas.

För spridande af kunskaper i ladugårdsskötseln och mejerihandteringen har Hushållnings-sällskapet äfven anslagit stipendier å 150 Riksdaler till elever, hvilka, antingen vid Statens mejeriskolor, eller vid privata välskötta mejerier, erhålla undervisning, och hafva sådana stipendier utgått till ett belopp af 900 Riksdaler.

Sedan Kongl. Landtbruks-Akademien väckt förslag om utställningar och prisbelöningar i Göteborg af slagtdjur, mejeriprodukter, fläsk och salt kött, gemensamma för detta och närgränsande läns Hushållnings-sällskaps områden, och Elfsborgs läns norra, Skaraborgs, Jönköpings och Östergötlands läns Hushållnings-sällskap förklarar sig beredda att deltaga i kostnaderna för dessa utställningar, beviljade länets Hushållnings-sällskap härtill under år 1865 ett anslag af 4,000 Riksdaler. Den första af dessa utställningar ägde rum i Göteborg den 31 Oktober nämnde år.

Till afhjelpande af den öfverklagade bristen å examinerade *djurläkare* inom länet, hvaraf behovet icke af den å Stat anställde länsdjurläkaren ensam kunnat fyllas, hafva efterhand sex sådana läkare blifvit af Hushållnings-sällskapet inom särskilda delar af länet anställde, åtnjutande de fem hvardera 600 Riksdaler och den sjette 500 Riksdaler årligen, förutom ersättning af reqvirenten efter en af Förvaltnings-utskottet fastställd billig taxa. Under femårsperioden har af Hushållnings-sällskapets medel utgått till djurläkare 12,713 Riksdaler 75 öre Riksmünt.

Tab. Litt. I. Prisen å de hufvudsakligare *ladugårdsprodukterna* under åren 1861—1865, enligt markegångssättningarne, hafva varit de i nedanstående Tab. Litt. I. angifna.

Tabb. N:ris 5 och 6. I afseende å anstalter till *rofdjurs utrotande* åberopas sednaste femårsberättelse. Till följd af Kongl. Maj:ts förnyade Nådiga Jagtstadga den 21 Oktober 1864, hafva emellertid de enskilda öfverenskommelser, som i nyssberörde berättelse omnämnas, numera upphört att tillämpas; och har, i enlighet med Kongl. Brevet den 21 Oktober 1864, den i Ränteriet förvarade Jagt-kassa, belöpande sig till 2,312 Riksdaler 99 öre Riksmünt, blifvit till Lands-tingets disposition öfverlemnad. Bifogade Tabb. N:ris 5 och 6 innehålla sammandrag af ve-

Tab. Litt. I.

Prisen å ladugårdsprodukter.

	Smör.	Fläsk.	Talg.	Oxe.	Ko.	Får.
	Centner.	Centner.	Centner.	Stycke.	Stycke.	Stycke.
Åren 1838—1852 voro markegångsprisen i medeltal R:dr.....	47,30				38,44	
» 1853—1855	55,85				46,67	
» 1856—1860	70,50	36,60	48,35	103,50	57,00	6,02
År 1861.....	60,00	37,50	47,50	75,00	45,00	5,50
» 1862.....	60,00	37,50	47,50	80,00	55,00	6,50
» 1863.....	55,00	30,00	42,00	80,00	55,00	6,50
» 1864.....	60,00	30,00	38,25	75,00	50,00	6,0
» 1865.....	60,00	30,00	35,00	70,00	40,00	6,0

derbörandes uppgifter öfver *dödade rofdjur* och af *rofdjur dödade husdjur* äfvensom beloppet af utbetalte *skottpenningar*.

Länet har gemensam Öfver-Jägmästare med Elfsborgs län och för öfrigt endast en till *Jägeristaten* hörande tjänsteman, nemligen en Öfver-jägare med lön af 1,000 Riksdaler.

Enär, med undantag af några få boställens skogsmarker, hvilka likväl icke äro till arealen uppmätta, Tab. N:o 4. sådana *skogar*, allmänningar eller planteringar, som äro föremål för den tabell, hvartill formulär under *N:o 4* blifvit af Statistiska Central-Byrån meddeladt, icke inom detta län finnas, kan en dylik tabell icke upprättas.

De enskilda skogarne äro i detta län, såsom i de flesta öfriga, ytterst vanvårdade. Det är redan i föregående femårsberättelser antydt, att denna del af Riket tillföre varit skogrik; men, för att icke tala om de härjningar af fiendehand, som skäligen antagas i forntiden hafva blottat detta läns kuster och skär från skog, har tillgången derå synbarligen medtagits under sistförflutna och innevarande århundraden, dels till byggnad af salteriverk i skärgården och till trankokning under sillfisketiden, dels i följd af de tidtals gynnande konjunkturerna för trävaruutskeppningen och deraf härledda prisstegring, dels ock till fyllande af det alltjemt ökade behovet af bränsle. Af skogsbygd kunna för närvarande icke andra delar af länet få namn, än en del af Wette och Tanums härader, Bullaren och Sörbygden samt det inre af Inland. I allmänhet svärar tillgången å byggnadstimmer och bränsle numera icke mot länets behof. Furu- och granskogar äro de vanligaste. Löfskog förekommer nästan endast å inägorna och består mest af björk och al, sällsyntare af ek, ask, lind och bok. Vissa delar af länet äro alldeles skoglösa, och äfven i trakter, der skog finnes, äro många hemman blottade derpå.

För att uppmuntra till vårdande af den skog, som ännu är i behåll, och till frambringande deraf, å de många för skogsodling särdeles lämpliga trakter, som finnas inom länet, har Hushållnings-sällskapet vidtagit åtskilliga åtgärder, hvilka, om än ej tillfyllestgörande, man dock kan hoppas så småningom skola medföra ett tillfredsställande resultat.

Sålunda har af sällskapet blifvit anställda tvänne *plantörer*, hvilka kostnadsfritt biträda länets innevånare vid skogsodlingar, då af sällskapet frön och plantor äfven kostnadsfritt lemnas. Omkring 600 tunnland hafva på sådant sätt blifvit planterade eller besådde, hufvudsakligen med tall, gran, lärk, al och björk. Vidare hafva å lämpliga ställen plantskolor blifvit anlaggda, en anvisning till skogsfröns insamling och skötsel utgifven, och vid några fasta folkskolor planteringar utförts, hvarjemte årligen ett antal premier blifvit utdelade, för verkställda eller väl vårdade skogsplanteringar. Sådana belöningar hafva utbetalts med tillsammans 2,100 Riksdaler, och hafva de i öfrigt af Hushållnings-sällskapet bestridda utgifter i och för skogs uppdragande och vård utgjort 9,847 Riksdaler 68 öre.

Torfmossar finnas inom länet temligen utbredda och stundom af betydlig vidd, hvilka äfven begagnas i de skogsfattiga trakterna. För att erhålla kännedom om deras beskaffenhet, omfång och läge, har Hushållnings-sällskapet låtit verkställa en noggrann undersökning af dem, hvilken i dess handlingar blifvit offentliggjord.

Men icke endast till de redan nämnde föremålen, har Hushållnings-sällskapets verksamhet varit inskränkt. För *odlingsfrit* och *berömlig landtmannaverksamhet* har Sällskapet under ifrågavarande 5 år tilldelat belöningar åt innehafvare af mindre jordbruk, med tillsammans 2,238 Riksdaler. För *långvarig och trogen tjänst, egnad åt jordbruket*, har Sällskapet likaledes under dessa år utdelat belöningar till ett belopp af 1,450 Riksdaler.

De i förra femårsberättelsen omnämnda *geologiska undersökningar* inom länet, hvilka, på Hushållnings-sällskapets bekostnad, Herr C. Olbers påbörjade år 1858, hafva sedermera årligen fortgått, och har ytan till sin beskaffenhet blifvit undersökt och till sina höjdförhållanden uppmätt, dels genom afvägningar i olika

riktningar och dels genom barometer-mätningar af de högsta bergtopparne och de större sjöarnes ytor. Vid 1860 års slut voro utgifna geologiska kartor öfver Inlands fyra härader, och hafva till 1865 års utgång, förutom nämnde kartblad, blifvit fullbordade och jente tillhörande beskrifningar utlemnade i bokhandeln, bladen öfver Lane, Tunge, Stångenäs, Sotenäs och Sörbygdens härader, Bullarens härad samt öfver Göteborgs fögderi. Den af Sällskapet härför bestridda kostnad belöper sig till 9,576 Riksdaler 25 öre. De återstående kartbladen med beskrifningar antagas blifva färdiga under loppet af år 1867.

Allmänna *Landtbruksmöten* för länet hafva hållits hvarje år omskiftande i olika trakter, dervid profplöjningar samt utställningar af kreatur äfvensom af jordbruks- och slöjdalster ägt rum, premier utdelats och öfverläggningar hållits i landtbruket rörande ämnen. För att lemna ytterligare tillfällen till en för jordbrukets höjande gagnelig täflan, har Sällskapet från och med år 1863 äfven anslagit medel till landtbruksmötens hållande årligen inom de särskilda filial-afdelningarne. Utgifterna för de under åren 1861—1865 hållna landtbruksmöten hafva uppgått till 10,670 Riksdaler 17 öre.

Vid länets år 1858 vid Partilled nära Göteborg anlagda *Landtbruksskola* hafva lärlingarne åtnjutit undervisning i öfverensstämmelse med gällande reglementen. Den theoretiska undervisningen har i de flesta läroämnena meddelats af en förste och en andre lärare; tvänne särskilde lärare hafva dessutom undervisat, den ene uti allmän naturlära, foderväxternas, trädslagens och åkerogräsens kännedom, samt den andra i hushjurens ytterlära, helsovård och hofbeslag. Denna undervisning har hufvudsakligen meddelats under vintertiden, 2 à 3 timmar hvarje morgon och afton. Under den öfriga delen af året har den varit inskränkt till 2 à 3 timmar i veckan, mest egnade åt repetitioner af förut genomgångna kurser. Den praktiska undervisningen har, utom vanliga jordbruksarbeten, ladugårdsskötsel och arbeten i verkstäderna, äfven omfattat täckdikning, mossodling, fältmätning, afvägning, trädplantering, skogsfrösådd, pudrettberedning m. m. Det vid egendomen befintliga tegelbruket har lemnat lärlingarne tillfälle att taga kännedom om tegeltillverkningen.

De från skolan under åren 1861—1865 utgångna 29 lärlingar, hvilka icke återgått till egna jordbruk, hafva erhållit anställningar som rättare.

Skolans undervisningsmateriel och redskapssamling hafva genom Sällskapets understöd årligen blifvit förökade. Likaledes har, genom Sällskapets anslag, skol-styrelsen vid de årliga examina kunnat utdela premier till de lärlingar, som deraf gjort sig förtjenta. De af Sällskapet under ofvannämnda år till skolan sålunda utbetalte anslag utgöra tillsammans 10,711 Riksdaler 41 öre.

Förste läraren vid landtbruksskolan har under den tid, som denna berättelse omfattar, om sommaren tillhandagått länets jordbrukare med råd, upplysningar och förslagers upprättande till odlingsföretag, växtföljds-indelning, afdikning, sjösänkning, ängsvattnings-anläggning, fördämning och jordbruksförbättringar i allmänhet. Då emellertid de årligen sig ökande requisitioner å biträde vid dylika arbeten utvisade behovet af en persons anställande, som uteslutande härtill kunde användas, beviljade Sällskapet år 1865 ett årligt anslag af 3,000 Riksdaler åt en *Länsagronom*, som nu äfven är antagen.

Genom öfverenskommelse med Lektorn i Kemi vid Chalmersska slöjdskolan har tillfälle varit länets jordbrukare beredt att kostnadsfritt få undersöka alla till jordbruket och dess binärningar hörande ämnen, såsom jordarter, gödningsämnen, sädesarter, foderväxter m. m.

Beträffande Hushållnings-sällskapets åtgärder för *folkundervisningens* befrämjande hänvisas till hvad derom nedanføre förmåles.

Jordägors hägnande medelst *grindar* öfver allmänna vägarne har här, såsom i åtskilliga andra län, varit sträckt till ett för rörelsen särdeles besvärande missbruk. I följd af de åtgärder, som från Länsstyrelsens sida i detta afseende vidtagits, har likväl under de sednaste åren å de allmännaste farvägarne grindarnes antal högst betydligt minskats.

Länets allmoge vidhänger för öfrigt den gamla åsigten om *stängsels* oumbärlighet, hvadan grundsatzerna i den nya stängselförordningen hittills vunnit föga tillämpning i denna ort. I skogstrakterna uppföres stängseln mest af trä, på skoglösa orter deremot allmännast af sten.

I sammanhang med redogörandet för landtbrukets hufvudgrenar och åtgärderna för deras befrämjande, påkalla några mindre hufvudsakliga föremål för landtmannayrket uppmärksamhet, och deribland *afveln af fjäderfän*, som inom länet i allmänhet ej företer något annärkningsvärdt. Endast i Orousts och Tjörns fögderi egnas åt *hönsafveln* synnerlig omsorg. Vintertiden hysas hönsen i allmogens egna boningsrum, och näppligen finnes der någon backstuga, som ej jemte innehafvaren herbergerar några sådana djur. Äggförsäljningen från denna ort är ock derföre betydlig.

Jagten är icke att anse såsom någon allmännare binäring i detta län, änskönt den rika tillgången på skogsfogel i fjellbygden och sjöfogel i skärgården kunde bereda en väl behöflig inkomst åt dessa orters befolkning, om jagten ändamålsenligt sköttes. Bohus läns Skytte- och Jägareförbund samt Göteborgs Jagtsällskap hafva mycket vinnlagt sig om jagtens och det nyttiga villebrådets skyddande; och har Hushållnings-sällskapet understödt det förstnämnda med årliga bidrag af tillsammans 600 Riksdaler.

Biskötseln har i vissa orter af länet under senare åren blifvit med mera nitälskan omfattad, hvartill synbarligen bidragit de personer, hvilka på Hushållnings-sällskapets bekostnad fått inlära biskötseln och der efter med råd och föredöme föregått länets innevånare.

Åtskilliga *handaslöjder* öfvas med skicklighet, men knappast i någon gren utöfver länets eget behof. All fiskredskap och en del åkerbruksredskap förfärdigas af allmogen sjelf. Båtbyggeriet i Bohus län öfverträffar de flesta andra orters. Synnerligen eftersökas de båtar, som byggas å Koster och Oroust, men äfven i byggandet af fartyg besitter allmogen, företrädesvis å Oroust, ganska stor skicklighet, och uppgifves, att inom nämnde fögderi år 1865 byggdes, förutom smärre båtar, 7 stycken fartyg, om tillhopa 256 nylästers drägtighet.

Någon egentlig *bergsrörelse* har under perioden ej förekommit, enär de i förra berättelsen omnämnde, dit hänförliga verk ej varit i verksamhet.

Vid trenne verk för *jernmanufaktur-* och *stål-tillverkning* utgjorde tillverkningen år 1865 tillsammans 5,242 Centner 75 $\mathcal{L}$, hufvudsakligen redskapssmide.

Vid tvänne mekaniska verkstäder i Göteborg utgjorde tillverkningsvärdet år 1865, 737,055 Riksdaler och vid trenne dylika verkstäder inom det öfriga länet 455,756 Riksdaler.

Å Malmön i Sotenäs härad och vid Hunnebostrand i Qville bearbetas *stenbrott*, hvilka lemna en utmärkt vacker granit, hvaraf afsättning vunnits, icke blott å inrikes, men äfven å utrikes orter. Å *Nordön*, emellan Marstrand och fastlandet samt vid Tjufkil finnes ett *skifferlager*, hvaraf förträfflig taksiffer förarbetas.

Malmgångar, förande jern och möjligen äfven andra metaller, förekomma visserligen inom länet här och der, men så vidt hittills erfarits ej af den mäktighet, att bearbetandet deraf ansetts kunna löna sig.

Förhållandet med *fabriks-* och *manufakturrörelsen* inom länet, särskildt för *Landsbygden* och sär- Tab. N:o 7. skildt för *Städerna*, inhemtas af Tab. 7 a och 7 b. Tillverkningsvärdet uppgick år 1865 å Landsbygden till 13,030,393 Riksdaler och i Städerna till 5,465,887 Riksdaler.

Länets belägenhet invid Kattegat hänvisar naturligen kustboerna på idkande af *fiske* såsom näringsfång, och Bohus läns *hafsfiske* utgör också, näst jordbruket, länets viktigaste näring, som sysselsätter och försörjer omkring sjettedelen af dess befolkning. Det bedrifves under följande benämningar, nemligen: Storfiske, Sill- och Makrill-fångst, Hummer- och Ostrontägt samt Strand- och Småfiske.

Storfisket, som för närvarande är det viktigaste, har väl ännu långt ifrån uppnått den utveckling det kan och bör vinna, men dess idkare hafva dock, under den tidsperiod, som denna berättelse omfattar, blifvit förda både in- och framåt uppå den väg, hvilken synes böra säkert leda mot det önskvärda målet.

På sätt uti sednaste femårsberättelse blifvit angifvet, hade inom orten bildats tvänne bolag, af hvilka det ena, »Göteborgs Aktie-bolag för Storsjöfiske», sedan dess styrelse kommit till erfarenhet derom, att det inom Bohus län enda kända och begagnade beredningssättet för kabiljo, den s. k. laksaltningen, icke var användbart för fiskens saltbehandling i fartygen ute på fiskeplatserna, låtit anställa en uti Isländska fiskberedningen kunnig och erfaren person vid sitt salteri, för att derstädes tillämpa och till allmänt begagnande inom orten söka införa den af andra länder vedertagna s. k. torrsaltningssättet. Bolaget hade äfven den framgång i sina bemödanden, att, då år 1860 det endast med yttersta ansträngning och betydliga uppoffringar kunde lyckas förmå 4 fiskarelag att leverera sin på fiskeplatsen torrsaltade fångst till Bolagets salteri, man deremot år 1861 hade att glädja sig åt sådan leverans, till ganska moderat pris, af 14 fiskarelag. Ett särdeles opåräknadt hinder för båda bolagens verksamhet fingo de imellertid röna i svårigheten att inom landet afsätta sina efter nya metoden beredda goda produkter, till ett, emot dessas värde, någorlunda svarande pris. Den torrsaltade, samt genom intorkning och pressning till handelsvara färdig-tillverkade fisken blifver nemligen ej mindre än 86 procent lättare än den vanliga, af vatten förtyngda, laksaltade Bohuslänska varan, och betingar följaktligen, i fråga om ett visst vikt-quantum, oberäknadt en på den förra nedlagd större beredningskostnad, ett i samma förhållande högre pris. Det har dock erforderats längre tid och större uppoffringar, än de båda bolagen velat och kunnat underkasta sig, för att förmå den inhemska förbrukaren till insigt härom. Dessa bolag hafva väl sålunda blifvit bringade till upplösning, men detta skedde likväl icke förr, än en utväg blifvit funnen, som åt näringen bevarat frukterna af deras uppoffringar. I Norge, der, så länge våra fiskare anlöpte dess hamnar med sin mer och mindre skämda fiskfångst, någon försäljning icke kunde ens ifrågakomma, har nemligen numera en förmånlig marknad för den ombord torrsaltade fisken erhållits.

Erbjudne att afyttra sin fångst i närheten af sjelfva fiskeplatserna och till priser, fullt lika höga med dem, som stått till buds i hemorten för på vanligt vis behandlad fisk, och betydligt högre än hvad fångsten, ombord torrsaltad, der skulle kunna betinga, hafva nemligen flera af salteriidkare oberoende fiskare, insehde den fördel, som tillskyndades dem genom afsättningen på sådana villkor i brödrariket, tillegnat sig den nya metoden för fiskens behandling och der försålt sina produkter.

För att bättre tillgodogöra sig fördelarne af saltningen ombord, och sedan säkerhet vunnits för afsättningen, gingo flera fiskarelag, understödde med räntefria lån utur en genom enskilda sammanskott här i staden för skärgårdsbefolkningen bildad hjälpfond, i författning om att anskaffa sig betydligt större och solidare fartyg än de förut i orten brukliga samt i öfrigt ändamålsenligt inrättade för fiske på aflägsnare farvatten.

Af det angifna tillfället till försäljning i Norge (allmännast uti den i närheten af Storeggens fiskbank belägna staden Aalesund) hafva begagnat sig år 1862, då denna verksamhet begynte, sju, 1863 tjugu, 1864 tjugosju och 1865 nitton fiskarelag, hvilket nedgående under sistnämnde år dock anses härledt af tillfälliga omständigheter.

Såsom betecknande för de framsteg, som gjorts i länets Storsjöfiskebedrift, anföres, att denna näring, med hänsigt till både fartyg, redskap och produkter, vid fiskeriutställningarna i Aalesund 1864 och i Bergen 1865, i och för hvilka Hushållnings-sällskapet anslog erforderliga medel, intagit ett hedrande rum i täfflingen med hvad både Norge och andra länder der haft att uppvisa. Anmärkas förtjenar äfven, att Norrmännen, hvilka före den här omnämnda beröringen med våra fiskare, sjelfve ej idkat Storfiske med *fartyg å längre* till sjös belägna bankar, eller, som det i Norge kallas, »Bankfiske», derefter hafva, företrädesvis från Aalesund, börjat dermed sysselsätta sig, hvarvid, att börja med, från Bohuslän inköpte fiskefartyg användas. Å dessa, äfvensom å de sednare i Norge byggda fiskefartygen, hafva fiskare härifrån äfven haft anställning, och uppgick antalet af fiskare från detta län använde vid det Norska Bankfisket från Aalesund 1865 till 97 man.

I afseende å *sill-* och *makrillfiskena*, hvilka bedrifvits på vanligt sätt och med ungefär enahanda fångstresultat, som under närmast föregående femårsperiod, förtjenar att anmärkas: vid det förra, att *anjovisbered-*

ningen, hvartill en stor del af skarpsill-fångsten användes, vunnit ganska betydlig utveckling, både till omfattning och beskaffenhet; samt vid det sednare, att om, som det är att hoppas, den method, man i Norge börjat använda att förmedelst is konservera makrill under transport till aflägsnare försäljningsplatser, här blifver införd och kommer till användning, detta fiske bör kunna lemna sina idkare betydligt högre inkomst.

Genom de högre försäljningspriser, som en med jernvägarnes utvidgning stigande efterfrågan medfört, hafva *hummer* och *ostronfiskenas* idkare haft ganska god inkomst. Den närmare tillsyn å fiskeristadgans efterlefnad, som år 1859 anordnades och hvarigenom hummerns fridlysning kunnat bättre öfvervakas, blifver utan tvifvel i sinom tid fruktbarande. Tillgången å *ostron* synes hafva minskats, men det är att hoppas, att såväl genom de år 1865 utfärdade förbud mot deras fiskande under viss tid, som ock genom den uppmärksamhet, som under de sista åren detta fiske ådragit sig och hvilken äfven föranledt till bildande under år 1865 af tvänne bolag för anläggning af ostronbankar och idkande af tidsenlig fångst, denna näringsgren skall blifva mera lönande och af större betydelse än hvad den hittills varit.

Det s. k. *strand-* eller *småfisket*, hvilket endast för kustbefolkningen i städernas granskap, särdeles Göteborg, äger betydelse såsom egentligt näringsfång, torde kunna anses under sednaste qvinqvennium hafva utfallit fullt jemförligt med det närmast föregående.

Efter de Statistiska tablåer, grundade på uppgifter från de å fiskelägena anställda fiskeri-uppsyningsmännen, som länets fiskeri-tillsyningsman årligen hit afgifvit, har upprättats nedanstående Tab. Litt. K., hvilken summariskt utvisar hafs fiskets fångst och försäljningsvärde. Medelvärde för alla fem åren utgör 574,658 Riksdaler.

Länets *insjöfiske* är för närvarande att betrakta som en binäring af ringa betydenhet. För dess förbättrande är den åtgärd vidtagen, att sakkunnig person på Hushållnings-sällskapets bekostnad blifvit anställd för att, efter requisition, kostnadsfritt gå tillhanda med undervisning i fiskodling.

Af de medel, som Kongl. Maj:t behagat anslå till befrämjande af länets fiskerinäring, hafva de belopp, som å nästa sida stående Tab. Litt. L. utvisar, utanordnats.

Af Hushållnings-sällskapets anslag till fiskerierna har under samma tid utgått 4,960 R:dr 60 öre, deraf 2,375 R:dr blifvit använda de båda sista åren af perioden.

I föregående femårsberättelser är omnämndt, hurusom skärgårdsallmogens inrotade vana att lefva för dagen och dess lika inrotade begär efter starka drycker nog allmänt hade försatt den i ett tryckande beroende af några förlagsmän, hvilket gjorde den liknöjd för all förbättring, men att detta tillstånd väsentligen förbättrats, sedan 1851 års bränvinsförsäljningslag trädte i verksamhet och tillfälle till dryckenskap derigenom

Tab. Litt. K.

Saltsjö-fiskerierna 1861—1865.

År.	Storfisket.												Sillfisket.			Makrillfisket.		Hummerfisket.		Ostronfisket.		Sammanräknadt försäljningsvärde. R.mt.		
	Vårfisket.										Vinterfisket.		Fångsten.			Fångsten.		Fångsten.		Fångsten.				
	Fångsten.										Antal idkare.	Fångstens försäljningsvärde.	Sammanräknadt försäljningsvärde.	Tunnor.		Tjog.	Försäljningsvärde.	Tjog.	Försäljningsvärde.	Tra.	Försäljningsvärde.			
	Antal idkare.	Fartyg.		Vålor.		Tjog.	Kannor.	Tunnor.		Försäljningsvärde.				Stor- och Låddell.	Skarpell.								Försäljningsvärde.	Tjog.
Större.		Mindre.	Långh.	Torsk och Labb.	Rocka.			Kolja.	Tran.		Lefver.	Rom.												
1861.....	1,201	59	67	36,067	13,063	5,396	15,282	29,022	—	—	300,498	1,067	66,966	367,464	1,333	11,464	55,065	107,457	103,974	15,455	43,873	1,501	10,862	581,238
1862.....	1,131	59	60	34,463	14,717	4,043	6,046	27,818	—	—	315,357	929	47,414	362,771	1,060	10,750	58,705	58,010	58,225	15,376	45,201	1,361	10,702	535,604
1863.....	1,173	61	59	45,817	18,011	3,377	16,280	21,503	520	160	410,466	846	45,615	456,081	1,050	14,080	30,200	53,850	53,287	12,660	41,816	1,330	10,490	591,874
1864.....	1,205	62	63	42,610	23,698	4,713	19,942	22,392	488	142	365,296	770	39,975	405,271	1,758	5,616	39,760	70,770	67,770	16,140	58,206	1,420	11,880	582,887
1865.....	1,199	67	60	38,838	19,267	5,188	20,660	25,355	335	87	355,478	514	27,065	382,543	1,495	5,320	57,710	60,080	60,637	18,983	70,648	1,197	10,150	581,688

försvunnit. Samma glädjande förhållande har under sednaste period kunnat iakttagas, företrädesvis inom den del af skärgården, hvarifrån hufvudsakligen idkas storsjöfiske; och hafva ordning och sedlighet der märkbart tilltagit samt välstånd börjat träda i stället för den allmänna nöd, som förr var der rådande.

Tab. Litt. M. Äfven under de fem åren, denna berättelse omfattar, har *Bränvinsbränningen* föga idkats inom länet. Följande Tab. Litt. M. visar förhållandet med näringen under perioden samt beloppet af erlagd tillverkningsafgift.

År 1865 drefvos 6 stycken destilleringsverk, alla i Göteborg.

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

Tab. No 8. Bifogade tabeller N:ris 8 a. och 8 b. redogöra för de delar af *landväga kommunikationerna*, som afse de allmänna farvägarne, gästgifverierna och skjutsningen.

De mest befarna vägarne äro i allmänhet lättkörda, utom vid tjällossningen efter långvarigare nederbörd. Undantag göra ock vägstyckena invid städerna, synnerligast Göteborg, der den starka rörelsen så mycket mer försvårar vägunderhållet, som vägbanorna äro lågländt belägna, och tillgång å tjenliga grusningsämnen der, såsom nästan öfverallt i länet, saknas. Man har dock börjat att såsom lagningsämne i stället begagna slagen sten, hvarigenom vägen flerstädes blifvit betydligt förbättrad.

Enligt hvad här nedan närmare kommer att omnämnas, har under periodens sista år omläggning af den särdeles svåra och starkt befarna vägen emellan Göteborg och Mölndal blifvit verkställd.

Brotull äger ingenstädes rum, ej heller vägpenningar, undantagandes vid Stigbergsbacken inom Carl Johans församling å gränsen af Göteborgs område, för hvars omläggning Kongl. Maj:t beviljat vägfafgifts uppbärande under vissa år, äfvensom å nyssnämnde omlagda väg emellan Göteborg och Mölndal.

Antalet af *färjor* uppgår till 14, hvarjemte i skärgårdsorterna 26 *båtskjuts-stationer* äro inrättade, alla med behörigen fastställda taxor å färjeafgifter och skjutslegor.

Tab. Litt. L.

Anslag utanordnade till fiskerinäringens befrämjande.

	Till arfvode åt fiskeritillsyningsmännen.	Till Isländaren Lintrup för undervisning i fiskberedning.	Till belöningar för förbättrad fiske och fiskberedning.	Till understöd åt fiskare, som lidit förlust af båtar och redskap.	Summa.	
År 1861.....	1,500	1,500	750	1,500	5,250	
» 1862.....	1,500	1,500	1,486	1,500	5,986	
» 1863.....	1,500	942,04	1,108,96	1,500	5,051	
» 1864.....	1,500	—	700	1,500	3,700	
» 1865.....	1,500	—	250	1,500	3,250	
	Summa R:dr R:mt	7,500	3,942,04	4,294,96	7,500	23,237

Tab. Litt. M.

Bränvinsbränning.

	Tillverkning.		
	Kannor.	R:dr R:mt.	
År 1861, 2 stycken, hvardera 2 månader.....	38,539	23,123,40	
» 1862, 2 » deraf ett 3, och ett en månad.....	38,657½	23,194,50	
» 1863, 3 » deraf ett 3, ett 2, och ett en månad.....	55,039	33,023,40	
» 1864, 2 » deraf ett 3, och ett en månad.....	44,412½	26,647,50	
» 1865, 2 » deraf ett 3, och ett en månad.....	45,291	27,174,60	
	Summa	221,939	133,163,40

Hållskjutsningen är här i länet längesedan afskaffad, och i allmänhet har *landväga trafiken* af resande betydligt minskats, i följd dels af jernvägstrafiken från Göteborg, dels af den lifligare ångbåtsfarten emellan hamnarne å kusten och å Göta elf, dels utan tvifvel ock af den förhöjda skjutslegan. Sedan äfven allmogen vant sig att begagna de transportmedel, som jernbanan och ångbåtarne erbjuda, har det på dubbelt sätt verkat till båtnad för jordbruket, genom besparing af tid och dragare.

Oaktadt åtgärder förnyade gånger hafva vidtagits för *skjutsningens* ställande på *entreprenad* med de största möjliga lättnader i vilkoren, har, såsom tabellen utvisar, en sådan endast på ganska få ställen kunnat tillvägbringas.

I *postbefordringen* har under ifrågavarande period ingen förändring ägt rum. Den verkställes dels af dertill anslagne hemman, dels med gästgifveriskjuts eller efter beting.

Kronobrefbäringen verkställes, till den del som de ordinarie posterna ej kunna begagnas, dels af dertill särskildt anslagne hemman, dels genom entreprenörer, emot fastställd ersättning af de brefbäringsskyldige hemmanen.

För *kommunikationernas lättande* hafva följande arbeten under ifrågavarande femårsskifte blifvit inom länet verkställda:

1:o. Vägomläggning till undvikande af Kruthusbacken och Sanneliden i Foss socken, hvartill anslag af statsmedel erhållits till belopp af 8,500 Riksdaler och med bidrag från kommunerna inom Tunge härad af 3,000 Riksdaler.

2:o. Omläggning af vissa delar af landsvägen emellan Herrestads och Hattefjells gästgifvaregårdar, hvartill planen i Näder gillades den 15 April 1864 och anslag af statsmedel anvisades med 7,000 Riksdaler.

3:o. Omläggning af landsvägen emellan Qviströms- och Svarteborgs gästgifvaregårdar, för undvikande af Svarteborgs m. fl. backar. Planen för arbetet gillades i Näder den 15 April 1864 och anvisades i bidrag af statsmedel 8,300 Riksdaler. Enligt kontrakt böra sistnämnde båda arbeten vara färdiga den 1 Oktober 1866.

4:o. Ny anläggning af väg emellan häradsvägen norr om Bokenäs kyrka till gästgifvaregården och färjeplatsen Storehogen. Kostnaden, beräknad till 9,000 Riksdaler, utgöres af Lane härad. Arbetet skall vara fullbordadt hösten 1867.

5:o. Chaussé-anläggning emellan Göteborgs stads gräns vid Getebergsled och Mölndals fabriksby. Anläggningen har blifvit verkställd af ett enskildt bolag, som med en kostnad af omkring 160,000 Riksdaler förvandlat den förut tidtals nästan ofarbara landsvägen till en genom makadamisering förträfflig chaussé. Vägen öppnades för trafiken i Januari 1865 och uppbär bolaget under 5 år afgift af de färdande i enlighet med Kongl. Maj:ts Nådiga Bref den 20 Juni 1862.

Till bestridande af kostnaden för förberedande undersökningar och utarbetande af förslag till ifrågakomna allmänna arbeten, har under åren 1861—1865 af *statsmedel* utbetalts ett belopp af tillsammans 845 Riksdaler 45 öre R:mt. Härförutom har af Landstinget för enahanda ändamål utgifvits 51 Riksdaler 38 öre.

Af *jernvägar* har *Statens Vestra Stambana*, som sammanbinder Göteborg med Stockholm, den 5 November 1862 blifvit för trafiken öppnad, samt anläggning af en smalpårig bana emellan Uddevalla och Wenersborg samt Herrljunga å Vestra Stambanan blifvit påbörjad. Denna sednare, som anlägges af enskildt bolag med ett låneunderstöd i statsmedel af 3,420,000 Riksdaler, och har en längd af nära 8½ mil, deraf 1 mil 5,000 fot inom detta län, påbörjades i April 1864 och lär komma att för trafiken öppnas i Maj 1867. Till företaget har staden Uddevalla bidragit med 500,000 Riksdaler.

Ångfartygsrörelsen inom länet har idkats hufvudsakligen å trenne linier nemligen emellan Göteborg och Strömstad, med anlöpande af Marstrand, Lysekil, Fjellbacka och Grebbestad; emellan Göteborg och Uddevalla,

med anlöpande af Marstrand, Stenungssund, Svanesund och Gustafsberg; samt emellan Uddevalla och Lysekil, med anlöpande af Gustafsberg, Henån och Fiskebäckskil m. fl. Under de månader, som hafsbaden besökas, är denna ångfartygsrörelse serdeles liflig. För farten å Göta elf emellan Göteborg och Ströms kanal begagnas de ångfartyg, som dagligen trafikera häremellan och Wenern eller de inre kanallederna. Smärre ångbåtar underhålla jemväl kommunikationen emellan Göteborg och landningsställena vid stadens yttre redd hvarje $\frac{1}{4}$ timme. Emellan Göteborg och Strömstad underhölls förbindelsen år 1865 af Ångfartygen Strömstad och Halland och emellan Göteborg och Uddevalla af Ångfartygen Uddevalla och Marstrand.

Beträffande *kusthamnarne* och *farlederna* sjöledes gifver den af Topografiska Korpsen år 1859 utgifna karta öfver länet och Klints sjökort erforderlig upplysning. Inom länet finnas endast tvänne kanaler, nemligen *Ströms kanal* med slussverk, anlagd af Trollhätte Kanalbolag, vid Göta elf gent emot Lilla Edet, och *Albrektssunds kanal*, som hufvudsakligen blott är en på statens bekostnad verkställd upprensning af en mindre farled i närheten af Marstrand, för beredande af en säkrare fart med mindre farkoster inomskärs.

För den allmänna sjöfarten finnes inom länet *fyrinrättningar* å fem särskilda ställen, nemligen å *Winga* 2:ne fyrar, en stillastående och en blinkfyr; å *Carlstens fästning* en omgående spegelfyr, å *Hällö* en omgående spegelfyr; å *Nordkoster* 2:ne fyrar, en stillastående och en blinkfyr samt å *Måseskär* utanför Kärringön, ungefär midt emellan Marstrand och Hällö, en fyr. Denna fyr, som blifvit uppförd under år 1865 och tändes första gången den 8 Oktober nämnde år, är anbringad uti ett rödmåladt torn af jernplåt och visar ett *stillastående rött sken*.

På åtskilliga ställen vid kusten och uti skärgården underhållas *trettioen* större och mindre fasta *sjömärken*, och för fartygs förtöjande finnas anbringade, företrädesvis uti de ytterst belägna och under starka vint-rar besökta hamnarne, 284 *bergringar*. Dessutom underhållas af Göteborgs stad 3:ne *ledfyrar*, för segling i farvattnen till nämnde stad, nemligen på Buskär, Böttö och Elfsborgs fästning. En fjerde sådan fyr är under anläggning å Gefveskär.

Lotspersonalen utgör ett antal af 178, stationerad å 23 ställen. Däckade seglande lotsbåtar underhållas af lotsverket vid 17 lotsplatser, hvarförutom lotsarne sjelfva underhålla egna båtar, så väl däckade som öppna.

Utom *postkontoren* i städerna funnos år 1865 inom länet 3:ne *postexpeditioner*, nemligen å Oroust, Lysekil och Fjellbacka, samt *poststationer* i Hede i Tanums socken och Grebbestad.

Elektriska Telegrafverket hade år 1865 inom länet endast 3:ne stationer: Göteborg, Uddevalla och Strömstad. Nämnde år expedierades vid Göteborgs station 32,433 telegrammer emot 15,363 år 1860, — vid Uddevalla station 2,031 emot 1,274 år 1860, och vid Strömstads station 1,187. Beloppet af portoavgifterna var i Göteborg 99,786 Riksdaler 76 öre, i Uddevalla 4,144 Riksdaler 83 öre och i Strömstad 1,806 Riksdaler 74 öre. Den emellan Göteborg och Marstrand förut befintliga optiska telegrafledning har fortfarande varit i bruk.

Sjöfart utgör en vigtig näringsgren för länets kustboer, hvilka för detta yrke äga den utmärktaste skicklighet. Den sysselsätter en icke obetydlig folkmängd den tid af året, som yrket kan bedrifvas. Inom riket idkas den mest emellan närmaste kustorter och å Wenern; utom riket ske befraktningarne vanligast på Norge och Danmark, men äfven på Tyskland, England, Holland, Frankrike, Ryssland och Medelhafsorter. Till största delen begagnas härvid inom orten byggda fartyg och båtar. Flera kustorter, hvilka ursprungligen och för icke många år sedan ännu voro fisklägen, såsom Gåsö, Fiskebäckskil, Lysekil, Fjellbacka m. fl. äro nu sjöfartsidkande samhällen, till största delen bebodda af skeppare och sjöfolk.

Fartyg och båtar öfver 3 nyläster, tillhörige personer å *landsbyggden* och *köpingen Lysekil* utgjorde år 1865 ett antal af 477 stycken om tillsammans 13,915,89 nyläster. Besättningarne utgjordes af 477 skeppare och 2,072 sjömän.

Om sjöfartens utsträckning, såväl i städerna som å landet, lemna för öfrigt bifogade tabell Tab. N:o 9. N:o 9 a. närmare upplysning.

Beträffande särskildt ångfartygsflottan, hänvisas till hvad derom, under städerna här nedan redogöres.

Hvad angår sjöskador, inhämtas förhållandet å efterföljande Tab. Litt. N.

Tab. Litt. N.

Tab. Litt. N. Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1861—1865.

Tiden.	Fartygets namn och af hvilken nation.	Skepparens namn.	Strandade fartyg.			Bergade med egna besättningar.			Bergade med hjälp från kusten.			Totalt förölyskade.			Anteckningar.
			Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	
1861. Jan. 13	David Faije, Norskt Barkskepp	L. Helgesen	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, kommande från England och destineradt till hemorten med last af stenkol, strandade vid Ulsholmarne och blef vrak. Inventarierna och en del af lasten bergades af besättningen med biträde af kustboarne.
» 25	Sheridan, Engelsk Brigg	Robertsson	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget sjönk utanför Dynholmen. Besättningen räddades.
Aug. 24	Lydia, Norsk Jakt	Obekant	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, kommande från Danmark med last af plank och bräder, påträffades kantradt vid Klädesholmen. Skepparen och besättningen omkommo.
Nov. 6	Anna, Norsk Skonert	P. Andersen	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen bergad.
» 15	Anton, Svensk Slup	Lars Andersson	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, som var utan last, törnade och sjönk vid skäret Kampeshög i närheten af Klädesholmen. Besättningen, afvensom riggen bergades.
» »	Svensk Galeas, (namnet okänt)	J. Persson	1	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, som låg för ankar vid Tullstationen. Hättan och var barlastadt, dref på land och sönderlogs. Skepparen och 2:ne mans besättning, likasom riggen bergades med hjälp af kustboerne.
» »	Svensk Galeas, " "	L. Berntsson	1	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	d:o d:o d:o
» 22	Ocean Schield, Engelsk Skonert	Th. D. Parke	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget med barlast, strandade vid Blygsundsholmen. Besättningen bergade sig på ett nära strandningsstället beläget skär. Vraket, likasom riggen är å offentlig auktion försäldt.
» »	Carl & Emma, Tysk Brigg	Zeplien	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Strandade vid Hakefjord på resa från Newcastle till hemorten Rostock.
» »	Anna, Rysk Brigg	Grosecfsky	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, kommande från Skottland och destineradt till hemorten Libau med last af jern och kol, strandade vid Kalfö och blef vrak; inventarier och last bergades af besättningen, med tillhjälp af kustboerne.
» 23	Providentia, Tysk Galeas	C. Krüger	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen omkommen.
» »	«Den 28 Jule», Preussisk Skonert	D. F. Knypfel	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen räddad.
» »	Perlan, Dansk Skonert	Garns	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Besättningen, förutom en man, räddad.
» »	Constitution, Dansk Galeas	J. H. Christensen	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen räddad.
» »	Empresse, Engelsk Brigg	Okänt	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, som påträffades manlöst, med kapade master, utanför Sydkoster, lastadt med trävaror och destineradt till England, har blifvit inbogsradt till Strömstad och der försäldt.
» 26	Christiane Pars, Norskt Barkskepp	C. Jansen	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, som strandade vid Södra Väderöarne, var barlastadt och destineradt till Dröback. Besättningen, 11 man, räddades af Väderölotsar. Riggen bergad och såld.
» »	Freja, Norsk Jakt	Okänt	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, öfvergifvet af besättningen, fanns vid Nordliga Väderöarne splittradt. Riggen bergades af kustboerne.
» »	Wilhelm. Charlotta, Svensk Slup	Aug. Nilsson	1	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, barlastadt, låg för ankare vid Klädesholmen, drefs på en klippa och krossades i botten.
» 27	Leopold, Svensk Skonert	Zeehow	1	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, kommande från Oporto och destineradt till Göteborg med last af vin och korkträd, strandade vid Musön. Lasten bergades och fartyget togs från grundet af besättningen, med hjälp af kustboerne.

Handeln å landet med landtmannavaror, såsom spannemål, lin, linfrö, fisk, åtskilliga slags ladugårdsprodukter, ved, timmer, tegel m. m., underlättas genom beqvåma kommunikationer sjöledes, och afsättningen

Forts. af **Tab. Litt. N.** Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1861—1865.

Tiden.	Fartygets namn och af hvilken nation.	Skepparens namn.	Strandade fartyg.			Bergade med egna besättningar.			Bergade med hjälp från kusten.			Totalt förolyskade.			Anteckningar.
			Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	
1861. Dec. 1	Delphin, Tysk Brigg.....	R. Rosenberg	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen, utom 2 man, bergad.
»	» Anna Maria Katarina, Dansk Skonert	L. Jespersen.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen bergad.
»	» En till namn och nation okänd Koff	Okändt.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningens öde okändt.
»	» " " " Skepp	"	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	d:o d:o d:o
»	3 Ossian Childe, Engelsk Brigg.....	Rob. Whiteman	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemma i Plytho, och kommande från Danzig med destination till London och last af örter, sjönk vid Salteskär, med synlig topp af master; blef af Tullverket försäldt å auktion. Besättningen bergad.
Ej uppgifven	Okändt.....	Joh. G. Dittman	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Fartyget, hvars last ej kunnat utrönas, strandade utanför Hälle i Sotenäs härad.
»	»	Obekant	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Fartyget strandade vid Soteskär inom Sotenäs härad.
»	Sex Sökende, Dansk Jakt.....	R. Hansson.....	—	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget, lastadt med timmer, infördes till fiskläget Näset.
»	Obekant	Obekant.....	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget, lastadt med timmer, blef uppkastadt å Buskär.
»	Major Wulff, Dansk Brigg.....	J. H. Nissen	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Fartyget, lastadt med soda, porslin m. m., strandade på Malmön och blef vrak.
»	Maria, Engelsk Brigg.....	Rob. Dixon.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Fartyget, lastadt med timmer, strandade på Burö brott utanför Hällö.
»	Agapetus, Svensk Jakt	Obekant	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Fartyget, kommande från Norge, med last afsill, strandade och sjönk vid Häskär nära Kornö.
1862. Mar. 6	Pauline, Norsk Skonert.....	P. T. Ulstrup.....	—	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	Fartyget, kommande från Mödauff och destination till hemorten med barlast, strandade utanför Koster, men räddades af egen besättning.
April 3	Fernand, Fransk Brigg.....	Gelas	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen bergad.
Juni 16	Hoppet, Norsk Jakt	Chr. Olson Sörle	—	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget, kommande från Aalborg till hemorten Fredrikshall med korn, strandade vid Väderöarne, men bergades med hjälp af kustboarne.
Juli 31	Tre Bröder, Svensk Slup	C. Johanson	1	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget på resa från Sarpsborg till Kallundborg med bräder, strandade på Tistlersteu, men bergades med hjälp af lotsar.
Okt. 3	Sandelina, Finsk Skonert	J. Söderberg	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, från Cardiff till Köpenhamn med last af rails, strandade i Pater-Noster skären. Besättningen räddades, hvarjemte riggen och större delen af lasten bergades, men fartyget blef vrak.
» 21	Kerstine, Dansk Jakt.....	H. Pet. Kroman	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, lastadt med stenkol från Hull till Kiel, strandade vid Kalfö och blef vrak; en del af lasten bergades, äfvensom besättningen utom en man.
» 22	Alina, Finsk Skonert.....	C. A. Törn.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemmahörande i Kaskö, kom från London till Helsingör i barlast, strandade vid Hällö i Sotenäs härad.
» 23	Fredrika, Preussisk Brigg.....	C. R. Kolff	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, kommande från England till Malmö med kol och jern, strandade vid Väderöarne. Besättningen räddade sig i båtarne.
»	Namnet okändt, botten af en Holländsk Koff	Okändt	—	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Lastad med timmer, utan känd egare ooh besättning.
» 24	Catarina, Holländsk Koff	U. S. Pot.....	—	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget från Fredriksstad till hemorten Duf-syl, inbergades i afmastadt och manlöst tillstånd af fiskare till ön Hästwow.
» 25	Okändt, Koff	Okändt.....	—	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget fanns utan besättning kantradt vid ett skär ¼ mil söder om Hällö i Sotenäs härad.
» 27	Carolina, Dansk Skonert.....	L. L. Aestrup.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Fartyget från Ryssland med hafre till England, hade gjort haveri i Strömstad. 2-ne man af besättningen omkomna.
» 29	Holländsk Koff.....	Okändt.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget sjönk på 15 fots vatten vid Pater-Noster skären. Besättningen troligen omkommen. Af lasten, bestående af styckegods, är en del upptagen.

deraf i städerna är under alla årstider liflig. De norra häraderna hafva derjemte, sedan, genom Kongl. Förordningen den 24 Maj 1825 friare handelsförhållanden med Norge inträdt, förmånlig afsättning af landtmannavaror å detta rikets gränsorter.

Forts. af **Tab. Litt. N. Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1861—1865.**

Tiden.	Fartygets namn och af hvilken nation.	Skepparens namn.	Strandade fartyg.			Bergade med egna besättningar.			Bergade med hjälp från kusten.			Totalt förolyckade.			Anteckningar.
			Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	
1862 Dec. 8	Claes, Finskt Skepp.....	M. Mattsson	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen bergad.
"	" Lina, Preussisk Skonert.....	A. Reimer	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	d:o d:o
"	9 Marcurej, Engelsk Brigg	Wilh. Loureuce	—	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	Fartyget från England till Riga i barlast, strandade vid Fläskö. Fartyget försäldt för 9,000 R:dr R:mt.
"	14 Elida, Svensk Brigg	O. F. Almfeldt	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Fartyget från Terra-Vechia med salt till Göteborg, påträffades i Pater-Noster skären totalt sönderslaget. Besättningen räddades med hjälp från Marstrand.
1863 Jan. 23	Eryanthe, Preussisk Brigg.....	Okänt.....	—	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget, hemma i Memel med plankor, var öfvergifvet af besättningen, som bergat sig å Norska kusten, samt påträffades af lotsar utanför Koster och infördes till Strömstad der det såldes som vrak.
Febr. 5	Feronia, Norskt Skepp	Hofland	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, som tillhörde i Tönsberg, med salt, sjönk i öppna hafvet. 10 man af besättningen räddades af Oldenburgska Galioten »Johan Didrick». Kaptenen och en man omkommo.
"	9 Catharina, Holländsk Koff.....	Poot	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, öfvergifvet af besättningen, inbergades till Fläskö.
Mars 4	Wolumnia, Engelsk Brigg.....	J. Hampberg	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, lastadt med stenkol, på resa från hemorten Sunderland till Svinemünde, sjönk norr om Pater-Noster skären på 18 fannars djup. Besättningen räddade sig i storbåten.
"	23 Louis Ami, Fransk Skonert	Thorell.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, kommande från Frankrike till Fredrikshall, förolyckades vid Smögen.
"	26 Cicero, Engelsk Brigg	Chipp.	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget från Sunderland till Svinemünde med kol, sjönk vid Knippelholmen, men har sedermera blifvit upptaget och repareradt.
Maj "	Prins Gustaf, Svensk Skonert.....	N. Eldström	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, från England till Westervik, förolyckades på norra sidan af ön Malmön.
Okt. 31	Olga, Ryskt Skepp.....	J. P. Göös	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, från Hull till hemorten med salt, förolyckades på Harpskär utanför Lysekil. Besättningen, med undantag af en man, räddad.
"	" Wm. Brodeick, Engelsk Skonert	Josua Read	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget från Wiborg till England, med trälast, strandade vid Kornön.
"	" Gloria Dido, Hannoversk Skonert.....	J. Pickenpack	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget från Holland till Aarhus, var lastadt med cichorierot.
"	" Bröderne, Dansk Jagt.....	S. W. Eilegaard	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget från Norge till hemorten med trävaror, förolyckades i närheten af Kornö.
"	" Okänt.....	Okänt	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Fartyget fanns sjunket vid Fykan. Besättningens öde obekant.
"	" Risa, Preussiskt Skepp.....	J. Knuth	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen räddad.
"	" Irene, " Brigg.....	M. Wäynu	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Kaptenen och 5 man omkomna.
"	" Jessie.....	Alex. Masen	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyg och last försälda.
"	" Sofie Adelaide, Finskt Skepp.....	Kählman	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget från Helsingfors i barlast, strandade nära Kalfsund och blef vrak.
"	" Hertha, Svensk Skonert.....	Landberg	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	Fartyget med salt sjönk på Källöfjorden.
"	" Thekla, Tysk ".....	Morgyring	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget från Östersjön med linfrö, strandade vid Hallsöholmen och blef vrak.
"	" Ogir.....	Bauer	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget från St. Ybes till Riga med salt, strandade vid Hyppeln och blef vrak.
"	" Albert, Svensk Brigg.....	Bachir.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	Fartyget från London till Söderhamn i barlast, strandade på Otterholmen nära Styrsö och blef vrak.
"	" Rob. Adamson, Engelsk Brigg.....	John Mac Nish	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	Fartyget, lastadt med hvete och ekstaf, strandade utanför Hunnebostrand, men kom af grund och infördes med biträde af fiskare till Hunnebostrand.

Endast i nordligare delen af länet kan äfven någon förtjenst genom *landväga-forsling* påräknas, och består denna uteslutande af plankors och bräders forslande från närbelägna sågverk till stapel- eller aflastningsorterna vid kusten, mest på vinterföre.

Forts. af **Tab. Litt. N.** Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1861—1865.

Tiden.	Fartygets namn och af hvilken nation.	Skepparens namn.	Strandade fartyg.			Bergade med egna besättningar.			Bergade med hjälp från kusten.			Totalt förolyskade.			Anteckningar.	
			Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.		
1863 Okt. 31	Christian Ludvig, Preussisk Brigg	Kneigel	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget med hvete, sjönk i öppna hafvet. Besättningen räddades af Svenska Skonerten «Fina»
»	» Enigheten, Dansk Skonert.....	R. E. Hansen.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemma i Marstol, på resa från St. David till Skjelskär med stenkol, strandade och sjönk vid Pater-Nosterskären på 20 famnars djup. Besättningen räddad.
»	» Fredrika Dorothea, Finsk Skonert .	C. Sabrol.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemma i Riga och kommande från Dänkirkö till hemorten i barlast, törnade vid Hammeskär och sönderlogs, dervid 2 man af besättningen omkommo.
»	» Elvina, Preussisk Skonert.....	F. W. Schröder.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemma i Stettin, på resa från Hull till hemorten med stenkol, törnade vid Herrön och sönderlogs. Besättningen och en del inventarier bergades med hjälp från land.
»	» Amalie, » Barkskepp.....	W. Bentzig.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemma i Memel, från Antwerpen till hemorten med kol, törnade vid Herrön och sjönk. Besättningen och en del inventarier bergades med hjälp från land.
»	» Johanna Matilda, Svensk Skonert...	Lund	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	Fartyget, hemma i Lerhamn från NewCastle till Stockholm med stycke gods och coakes, strandade vid Toftenäs och Tjörn, men blef med hjälp från land taget af grund och fortsatte resan.
»	» Königin von Preussen.....	W. Straij.....	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget, hemma i Svinemünde, på resa från NewCastle till Köpenhamn med stenkol, strandade vid Toftenäs å Tjörn, men kom med hjälp från land af grund och fortsatte resan.
»	» Charlotta, Tyskt Skepp.....	A. Brandt	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget, på resa från Sunderland till Stettin med stenkol, törnade vid Måsholmen, men kom från grund med hjälp från land.
Nov. 1	Aurora, Finsk Skonert.....	Sjöholm.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemma i Åbo, med bräder, förolyskades totalt vid Väderöarne. Kaptenen och 6 man omkommo.
»	» Annie, Dansk Koff.....	Magnusson	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemma i Aalborg, strandade och sönderlogs vid Trollskär i Väderöskären. Skepparen och 2 man omkommo.
»	6 Bestly, Engelsk Skonert.....	Öhrman	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, på resa från Dorth till Umeå med krita och blyhvitt, strandade vid Brännö och blef vrak.
»	20 Cadmus, » Brigg.....	J. Roberts	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Besättningen räddad.
Dec. 8	Humber, » Skepp.....	J. Druvery	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Förlorade ankare och kettingar.
»	» Anna, Dansk Skonert.....	M. Pedersen.....	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Inkom i hafveri till Lysekil.
»	9 Johannes, Svensk Skonert.....	J. Backe.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Fartyget, hemma i Helsingborg, och kommande från Port Talbot till Malmö med jernvägsskenor, strandade vid vestra udden af Marstrandsön och blef vrak. Besättningen och lasten bergad.
»	14 Georg Withly.....	Okändt.....	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Fartyget med plank, strandade vid Hällöholmarna, men blef taget af grund och inbogsradt till Göteborg för att reparera.
»	31 Carl XV, Svensk Skonert.....	J. C. Falck	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Fartyget, hemma i Grebbestad, på resa från England till Göteborg med stenkol, förolyskades vid Pater-Noster skären. Besättningen omkommen.
1864 Jan. 7	Robert James Hayns, Engelsk Brigg	Wilh. Kent.....	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	Strandade på kusten af Oroust.
»	24 Fredrika, Svensk Skonert.....	C. Lyberg.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Fartyget från Hull till hemorten Ystad med kol, blef vrak. Besättningen omkom.
Febr. 16	Oder, Engelskt Ångfartyg.....	C. Clark	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemma i Leith, från Hull till Pillau, var barlastadt. Fartyget vrak — besättningen räddad.

Antalet af *Handlande* på landet, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe, uppgick, de i köpingen Lysekil inbegripna, till ej mindre än 222 män och 18 kvinnor, med en betjening af 140 män och 9 kvinnor. Den af dem erlagda bevilling utgjorde endast 1,721 R:dr 80 öre.

Forts. af **Tab. Litt. N.** Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1861—1865.

Tiden.	Fartygets namn och af hvilken nation.	Skepparens namn.	Strandade fartyg.			Bergade med egna besättningar.			Bergade med hjälp från kusten.			Totalt förolyskade.			Anteckningar.
			Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	
1864 Mars 2	NorthEastern, Engelskt Ångfartyg	R. Braugh.....	1	1					1	1					Fartyget blef, sedan 1,000 tunnor stenkol lossats, flott och fortsatte resan.
Aug. 2	Anna Christina, Finsk Skonert	Okänt.....		1	1					1	1				Fartyget, hemma i Nikolaistad, med tjära, inbergades af lotsar från Koster till Strömstad.
Okt. 21	Preciosa, Svensk Brigg.....	Ej uppgifvet.....	1		1				1		1				Fartyget, hemma i Strömstad, dref i land och strandade der i hamnen, men togs af grund.
"	" Harpa, Finskt Skepp.....	D. A. Lindberg.....		1	1										Fartyget från England till Stockholm med kol, strandade vid Hällö i Askums socken.
"	" Hilda, Norsk Jakt.....	Grännestad.....		1	1					1	1				Fartyget blef vrak; lasten, bestående af spannemål, bergad och såld.
"	" Johanna & Heinrick, Preussisk Skon.	J. J. O. Hartvig.....		1	1								1	1	Fartyget, hemma i Stettin från Bordeaux till Danzig med vin m. m., blef vrak. Lasten bergad och såld. Besättningen omkom.
Nov. 6	Framåd, Norsk Jakt.....	K. Knutsen.....		1	1					1	1				Fartyget blef vrak. Lasten bestående af spannemål, bergades och såldes.
"	" Mari Davidsen, Engelskt Skepp.....	A. Nicol.....		1	1								1	1	Strandade vid kusten af Oroust.
"	" Catharina, okänd nation.....	Okänt.....			1									1	d:o d:o d:o
Dec. 1	Theodor, Preussiskt barkskepp.....	G. F. Steffen.....		1	1								1	1	Fartyget, från London till hemorten Danzig i barlast, blef vrak. Besättningen räddad.
"	4 Euphrates, Engelskt Barkskepp.....	Okänt.....		1	1					1	1				Fartyget från Danzig till London med trälast, strandade vid Ramskär, men kom af grund och infördes till Strömstad. Besättningen räddad.
"	" Okänt.....	".....			1									1	Fartyget, med last af kol och lerrör, strandade vid s. k. Rogstalarne och sjönk. Besättningens öde obekant.
"	" ".....	".....			1									1	Fartyget, med last af olja och talg, strandade vid Manskär och sjönk på 23 famnars djup. Besättningens öde obekant.
"	" Europa, Engelsk Brigg.....	H. Westphal.....		1	1								1	1	Fartyget, från Skottland med jern och kol, strandade vid Sundskär och blef vrak. Besättningen räddad med hjälp från land.
"	5 Emma, Preussisk Brigg.....	Ej uppgifvet.....		1	1					1	1				Fartyget med bjelkar, strandade vid Väderöarne, men kom flott och infördes till Strömstad.
"	" Konkordia, Dansk Skonert.....	Nils Nielsen.....		1	1		1	1							Fartyget strandade vid Väderöarne, men kom af grund och fortsatte resan till destinationsorten Kabro.
"	6 Elisabeth Wilhelm, Engelsk Brigg	Ej uppgifvet.....		1	1					1	1				Fartyget fanns i kantradt och öfvergifvet tillstånd utanför Koster och inbergades till Strömstad. Besättningens öde okänt.
"	" Orion, Holländsk Koff.....	N. E. Jungman.....		1	1					1	1				Fartyget från Riga till Belgien med linfrö, strandade vid Malmön.
1865 Febr. 24	Maria Albertina, Norsk Brigg.....	E. Andersen.....		1	1								1	1	Fartyget, från Frankrike till Fredrikshall i barlast, förlorade vid Väderöarne. 2 man räddade.
Maj 31	Johannes, Hannoversk Koff.....	Hincke.....		1	1					1	1				Fartyget stötte vid kusten af Solberga, men blef flott och fortsatte resan.
"	" Catarina, Norsk Koff.....	E. Andersen.....		1	1					1	1				Strandade vid kusten af Orousts Vestra härad.
"	" Dorothea, Preussisk Brigg.....	W. T. Dinse.....		1	1								1	1	Besättningen bergad.
"	" Ocean, Norskt Skepp.....	J. Jansen.....		1	1								1	1	d:o d:o
"	" Lovisa Amalia, Svensk Skonert.....	J. S. Olsson.....	1		1					1	1				Strandade vid kusten af Orousts Vestra härad.
"	" Ossian, Norskt Skepp.....	C. Jansen.....		1	1					1	1				Fartyget från Holland till Gefle i barlast, strandade vid Södra Bonden i Sunnervikens fögderi.
Juni —	Okänt.....	Okänt.....			1									1	Fartyget påträffades sjunket emellan Dörjeskär och skäret Räfven inom Marstrands Tullkammaredistrikt.
Sept. 28	Anna Lovisa, Slesvigsk Jakt.....	D. Hansson.....		1	1					1	1				Strandade vid kusten af Orousts Vestra härad.

Af tabellen N:o 7 synes att antalet af dem, som å landet sysselsätta sig med *handtverk*, under sista femårsperioden något minskats.

Numera hållas inom länet endast 6 *marknader*, hvaraf en å landet för försäljning af kreatur.

Tab. Litt. O. Antalet af *bränvinsutskänknings-* och *utminuterings-ställen* jemte taxerade försäljningsbeloppet, utvisas af nedanstående Tab. Litt. O.

Försäljningsskatten utgjorde år 1865 inalles 158,408 R:dr 75 öre, hvaraf, efter afdrag af uppörds- och redovisningsprovision, två femtedelar författningsenligt tillfallit Hushållnings-sällskapet under åren 1861—1863, men ifrån och med år 1864 den ena femtedelen Landstinget. I Göteborg, som ej deltagar i länets Landsting, tillfaller dock denna femtedel Stadskassan.

Forts. af Tab. Litt. N. Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1861—1865.

Tiden.	Fartygets namn och af hvilken nation.	Skepparens namn.	Strandade fartyg.			Bergade med egna besättning.			Bergade med hjälp från kusten.			Totalt förolyskade.			Anteckningar.
			Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	
1865 Dec. 8	Elin Catharina, Norskt Skepp	C. Johansson	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	} Fartyget från Gent till hemorten i barlast, strandade vid Smögen. } Fartyget, från Antwerpen till hemorten Sandefjord i barlast, strandade vid Måskär utanför Otterön; fartyget vrak. Besättningen och en del af riggen bergad. } Besättningen bergad. } Fartyget, hemma i Drammen med last af trävaror, fanns af lotsar i öppna sjön öfvergifvet samt infördes till Fläskö. } Fartyget, hemma på Åland, strandade vid Väderöarne, men kom med hjälp af lotsar flott och infördes till Dyngö.
„ 9	Amiral Peder Tordenskjöld Norsk Brigg	C. N. Grönn	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
„ 10	Emma, Mecklenburgisk Brigg	H. Reutenbrog	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
„ 17	Lydia, Norsk Slup	Okändt	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	
Nov. 23	Finland, Finsk Brigg	J. E. Eriksson	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	

Tab. Litt. O. Bränvinsutskänknings- och utminuteringsställen och taxerad försäljning vid slutet af år 1865.

Bränvinsutskänkningsställen.	Antal.	Taxerad försäljnings-	Antal.	Taxerad försäljnings-
		quantitet.		quantitet.
		Kannor.		
Å Landsbygden.				
I Carl Johans församling, för hvilken föreskrifterne för stad förklarats böra tillämpas	12	43,874		
„ öfrige Landsförsamlingar (inberäknade 10 gästgifverier)	11	14,520		
I Städerne.				
Göteborg	60	145,525		
Kongelf	4	8,000		
Marstrand	2	4,000		
Uddevalla	6	39,800		
Strömstad	5	16,000		
Summa	100	271,719		
Bränvinsutminuteringsställen.				
I Carl Johans församling	15	14,279		
„ öfrige Landsförsamlingar	2	4,031		
„ Göteborg	46	104,878		
„ Kongelf	4	8,000		
„ Marstrand	1	3,600		
„ Uddevalla	16	30,100		
„ Strömstad	6	10,719		
Summa	90	175,607		
Utskänkningsrätt för kortare tid, genom särskilda resolutioner medgifven åt restauratörer å ångfartyg, badinrättningar m. m.	27	8,105		
hvarjemte en person erhållit tillstånd att under mötestiden idka minuthandel med bränvin & Backamo	1	1,200		

5. Kameralförhållanden.

Under den tid, som denna underdåniga berättelse omfattar, har inom detta län icke något hemman kommit i ödesmål. Genom skattläggning af lägenheten Morlandstegen i Torps socken af Orousts Östra härad har länets hemmantal blifvit tillökadt med det åsatta mantalet $\frac{3}{4}$ -delar af utsockne frälsenatur. Genom *skatteköp* hafva kronohemman minskats med $\frac{3}{4}$ -dels mantal, hvarmed följaktligen skattehemmanen ökats. Till följd af den, i Kongl. Brevet den 14 November 1854, innehafvare af de från Elfsborgs Kungsladugård i Örgryte socken af Säfvedals härad medgifna rättighet, att samma lägenheter, utgörande Carl Johans församling, till skatte lösa, hade vid 1860 års slut 235 af dessa lägenheter blifvit kronan afhände. Under åren 1861—1865 hafva ytterligare 86 lägenheter blifvit till skatte försälde, hvaremot vid periodens slut återstående 168 lägenheter då ännu voro af krono-natur.

Under åren 1861—1865 har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande meddelat fastställelse å afgäld för 23 för alltid *afsöndrade lägenheter*, afsedde hufvudsakligen för fabriks-anläggningar.

För närmare upplysning om *hemmantalet* och *jordlägenheterna* efter deras särskilda kamerala för- Tab. N:o 10. delning äfvensom deras uppskattningsvärden hänvisas till Tab. N:o 10.

Af de i länet befintliga $151\frac{1}{2}$ gymnasii- och skolhemman äger Gustafsbergs barnhus vid Uddevalla $9\frac{1}{2}$ mantal, och de öfriga $141\frac{1}{2}$ mantal tillhöra Kongl. och Hvitfeldska stipendii-inrättningen.

Hemmansklyfningen har fortgått i ungefärligt samma förhållande som under föregående period. Från vissa trakter, synnerligen i skärgården och skogstrakterna, klagas visserligen öfver de i allmänhet små hemmanens alltför stora klyfning, hvilken somligstädes gått så långt, att hemmansegarne snarare skulle vara att anse som torpare, än som besutne åboer. I afseende å sådane åboers förmåga att utgöra sina utskylder till Staten har dock icke någon anmärkningsvärd svårighet försports.

Vid jämförelse af det i tabellen N:o 10 öfver hemman och jordlägenheter å landsbygden uppgifna samfällda antalet brukningsdelar visar det sig, att i medeltal 4 åboer skulle vara att beräkna på hemmanet. Detta är dock obestriddligen för litet, härflytande deraf, att antalet brukningsdelar troligen blifvit för lågt upptaget. Enligt förra femårsberättelsen utgjordes antalet af dem af 16,442, emot nu uppgifna 11,835, och i de af Hushållnings-sällskapet insamlade uppgifter för länets jordbruks-statistik upptagas de till 13,674. Med antagande af denna sednare uppgift, såsom mest enlig med verkliga förhållandet, skulle nära 5 åboer komma på hvarje hemman. Härutinnan förete sig dock betydliga skiljaktigheter. Så t. ex. i vissa skärgårdsorter förekomma ända till 100:de delar; dessa äro dock gemenligen att anse endast såsom bostadslägenheter för fiskare eller sjöfolk, för hvilka det tillhörande ringa jordbruket knappast kan betraktas ens såsom binäring, men hvilka föreställa sig, att genom mantals åsättande å de små lägenheter de inköpt, en säkrare besittningsrätt förvärfvats, än om deras små områden, ofta bestående af endast byggnadstomt och kåltäppa, blifvit från stamhemmanet afsöndrade. Till denna, bland allmogen för öfrigt icke sällsynta, föreställning bidrager det inom skärgården sedan äldre tider vanliga sättet att förskaffa sig byggnadsplats, nemligen, att af hemmansegaren, på hvars »strand» man önskar nedsätta sig, på obestämd tid och stundom mot obestämd afgäld, hyra en liten tomtplats, hvilken sedan, med derå uppförda byggnad, går i köp fiskarena emellan. Under tiden komma dessa efter hand till den föreställning, att ej blott husen, men äfven tomtplatsen, äro deras välförvärfvade egendom, och då sedan hemmanet kommer i främmande personers händer, och fiskaren uppsäges till afflyttning, eller ålägges högre afgäld, än den ditills erlagda, uppkomma rättegångar, som sluta med känbära förluster för fiskarena och bidraga icke oväsentligt att underhålla och öka den misstro och missämja, som äro temligen allmänt rådande emellan den egentligen fiskeriidkande och den jordbrukande befolkningen. För att förebygga möjligheten af dylika tvister är det som fiskare och sjöfarande numera föredraga, att in-

köpa behöfliga tomtplatser, hvarefter de å dessa söka erhålla mantal åsatt, huru litet som helst. Den minsta i länet befintliga hemmansdel är $\frac{1}{1536}$.

Tab. N:o 11. *Skiftesverket* har inom detta län haft synnerlig framgång. Sedan utfärdandet af Kongl. Maj:t nådiga stadga derom, den 4 Maj 1827, hade intill 1860 års slut laga skifte härstädes öfvergått $2,155\frac{391}{32}$ förmedlade mantal, eller omkring tre fjerdedelar af länets hela ägoområde.

Sedermera hafva, intill 1865 års slut, blifvit ytterligare skiftade (se Tab. N:o 11) $114\frac{1}{2}$ förmedlade mantal, så att vid denna tid tillsammans $2,269\frac{1597}{32}$ -dels mantal undergått laga skifte. Omkostnaderna vid de under perioden verkställda skiften hafva utgjort, till landtmätare och godemän 86,072 R:dr och för öfriga utgifter beräknats till 49,830 R:dr, eller tillsammans 135,902 R:dr R:mt.

För de *utflyttningar*, som berörda skiften föranledt, hafva *understöd* af allmänna medel under åren 1861—1865 utanordnats med 25,517 R:dr 19 öre, varande härigenom beloppet af de statsanslag, som länet för detta ändamål erhållit, sammanlagdt ökad till 206,568 R:dr 52 öre.

Vid 1865 års slut voro uti länet anställde en förste Landtmätare, en andre Landtmätare, 11 Kommissions-Landtmätare och 2 vice Kommissions-Landtmätare.

Tab. N:o 12. Rörande *statsbidragen* från detta län och *ränteruppbörden* återopas bilagde Tab. N:o 12.

Grundskatterna inom länet, i hvilka inga andra räntepersedlar än spannemål (råg, korn och hafre) och smör numera ingå, utgöras i Askims och Vestra Hisings härader, såsom i Westgöta länen för öfrigt, med förvandling efter markegång eller in natura, samt i Säfvedals härad, utom för vissa boställen, efter en gång för alla bestämda markegångsvärden, men i hela det öfriga länet utgå de, med undantag af kronotionden, efter jordeboksvärde utan förvandling. Vissa onera, såsom kronoskjuts och inqvartering, tynga företrädesvis på hemmanen inom södra och mellersta delen af länet, hvaremot den norra delen samt Oroust och Tjörn sällan besväras deraf, annat än vid beväringens, eller de å fastlandet indelta kompaniers af Bohus läns regemente, marche till och från mötesplatsen. Af öfriga hit hörande onera, såsom snöskottning, brefbäring m. m. tryckas hemmanen visserligen också något ojemnt, men, med undantag af snöskottningen under snörika vintrar, äro de icke mera ojemnt fördelade, än som blir en nödvändig följd af hemmanens mera eller mindre aflägsenhet från de allmänna farvägarne. Till följd af de beqväma sjökommunikationerna samt jernvägsförbindelsen är numera *skjutsningsbesväret*, jemfördt med förhållandet inom andra orter af riket, föga tryckande.

Den för *reglering af Presterskapets löneinkomster*, på grund af Kongl. Förordningen den 11 Juli 1862, nedsatta Nämnd, hade till 1865 års slut uppgjort förslag till löneroglering inom 21 Pastorater, af hvilka dock icke något vid periodens slut vunnit nådig fastställelse.

Bland de onera, som hvila på jordbruket intager *rustnings-* och *roteringsbesväret* första rummet. Länet har följande *indelningsar* för försvarsverket, nemligen:

- 1:o. till det från kavalleri afsutna *Bohusläns infanteri-regemente* 904 nummer, hvaraf 802 effektiva;
- 2:o. till *Elfsborgs regemente*, a) 9 soldatrotar; b) en vid ny ordinarie rotering tillkommen soldatrote, jemte $\frac{2}{3}$ rote i spridda rotedelar; c) 2 vid extra rotering tillkomna rotar;
- 3:o. till *Westgöta regemente* ett rusthållsnummer;
- 4:o. till *Göteborgs stad* anslagne 44 rotar i Säfvedals härad, för utgörande af effektiva stadsvakts-soldater;
- 5:o. för *Sjöförsvaret*, a) 2 kompanier roterade båtsmän om tillsammans 477 nummer, utom 90, under fredstid vakanta, nummer för städerna; b) vid tillökt ordinarie rotering tillkomna 33 nummer, jemte $6\frac{11}{32}$ i spridda rotedelar; c) vid extra rotering tillkomna 69 rotar, jemte $11\frac{191}{32}$ i spridda rotedelar för landet, och en rote jemte $\frac{1}{2}$ i spridda rotedelar för städerna.

I afseende å Bohusläns regemente, har norra squadronen deraf, eller 504 nummer redan år 1776 afsutit och förvandlats till lätt infanteri i enlighet med vissa därför, genom Kongl. Brefvet den 15 Augusti 1777 och med rotehållarne den 20 September 1783 stadfastadt kontrakt, bestämda vilkor. År 1791 fick

äfven södra squadronen, utgörande 400 nummer, afsitta, men endast för en tid af 50 år, och, enligt det med rusthållarne afslutade kontrakt, emot erläggande under tiden af vakansafgift för häst- och sadelmundering. Sedan berörda tid tilländagått, blef genom Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 14 November 1842 förordnadt, att södra bataljonen, utan att förändra sin ägande rusthållsnatur, skulle för en tid af ytterligare 10 år, räknadt från den 1 Januari 1843, fortfara att förblifva infanteri, emot vissa bestämda vilkor, deribland det hufvudsakligaste, att rusthållarne vid denna bataljon skulle under sagde tid försättas i åtnjutande af enahanda lindring uti rusttjenstskyldigheterna, som genom Kongl. Resolution den 15 Augusti 1777 blifvit f. d. rusthållarne vid norra bataljonen af Bohus läns regemente i nåder förunnad; och blef tiden för detta förordnandes gällande kraft genom Kongl. Brefvet den 3 Mars 1852 ytterligare förlängd på 10 år. Sistnämnda nummerstyrka är nu äfven, genom med rotehållarne den 6 Augusti 1862 upprättadt, af Kongl. Maj:t den 18 September samma år fastställt, kontrakt, förvandlad till ständigt infanteri på enahanda vilkor, som för norra bataljonens afsittning blifvit stadgade.

Rustningsbesväret eller *soldathållet* inom detta län är fördeladt på 1,048 $\frac{1}{8}$ och *båtsmanshållet* på 1,472 $\frac{1}{32}$ hemman. Då nu rusthålls- och soldatnumren utgöra 904, men båtsmansrotarne, oberäknade städernas vakanta nummer, endast 477, hvadan i medeltal endast 1 $\frac{6}{100}$ hemman belöper sig på ett rusthålls- eller soldatrotenummer, men 3 $\frac{1}{100}$ på en båtsmansrote, så, enär kostnaden för hvarje nummer af soldat- och båtsmanshållet öfverhufvud kan anses ungefär lika, följer deraf, att i medeltal de båtsmansroterade hemmanen varit i mån af nämnde skiljaktighet lindrigare betungade, dock särskilda hemman mer eller mindre efter deras olika natur.

6. Politi.

Under den period, som denna berättelse omfattar, har *folkundervisningen* inom länet obestriddligen gått framåt, ehuru den, till följd af ogynsamma lokala förhållanden, tryckta ekonomiska omständigheter, samt ett mångenstädes ännu befintligt misstroende till eller liknöjdhet för skolan, vållade dels af bristande insigt om betydelsen för folket af en annan bildning än den, som icke sträcker sig utöfver färdighet i innanläsning, dels ock, understundom, af olämpliga lärare, ännu icke kunnat så ordnas, som önskligt vore, eller uppbringas till hvad den bör vara. Hvad härom i sist afgifna berättelse yttrats, äger ännu i det närmaste tillämplighet. Vid 1865 års slut funnos inom länet — Göteborgs stad icke inbegripen — 49 fasta och 73 flyttande folkskolor, 102 småskolor (deraf 19 fasta) och 68 enskilda skolor, tillsammans 292 skolor; — 42 af länets 89 skoldistrikter hade tillsammans 57 skolhus. Af 29,884 barn inom skolåldren uppgifvas 1,126 hafva saknat all undervisning, men fara är att ett större antal, eller ganska många af de barn, som uppgifvas hafva erhållit undervisning i enskilda skolor eller i hemmet, uppgående tillsammans till 4,665, i sjelfva verket varit i saknad deraf. I föregående berättelse är redan omnämndt, huruledes länets Hushållnings-sällskap, behjertande folkskolans dåvarande vida större otillräcklighet, — föga mera än halfva antalet af i skolåldern varande barn ansågs då hafva ordentligt begagnat skolundervisningen — hade anvisat medel till att, under vissa vilkor från församlingarnes sida, understödja inrättandet af småskolor. Äfven under denna femårsperiod har Sällskapet fortfarit att egna sin uppmärksamhet åt denna angelägenhet, för hvilken, under förut bestämda vilkor, af Sällskapets medel sålunda blifvit använda 17,018 R:dr. — Men icke allenast Hushållnings-sällskapet, utan ock *Landstinget* har, såsom det äfven var att förvänta, redan från sitt första sammanträde med synnerligt allvar och intresse behandlat frågan om folkundervisningens förbättring och ändamålsenligaste anordning. I följd af beslut fattadt af 1863 års Landsting tillsattes en särskild kommité med uppdrag att för ett år antaga en Inspektör, som genom besök på stället skulle göra sig fullständigt underrättad om folkskoleväsendets tillstånd inom hvarje kommun, derom ingifva särskilda berättelser och äfven föreslå de åtgärder, som kunde erfordras för afhjelpande af bristerna. De härefter till 1864 års Landsting inkomna berättelser trycktes och

utdelades till Länets alla kommuner, men föranledde, för det dåvarande, icke till några mera verksamma beslut; men man hade genom dem erhållit en icke oväntad bekräftelse på sin farhåga, att med folkundervisningen var det ej väl beställt, och att hvad, som i främsta rummet kräfdes, var bildandet af lärare för småskolorna, uppmuntran till inrättande af sådana, dessas ställande i ett naturligt samband med undervisningen i den egentliga folkskolan, samt undervisningens å dess särskilda stadier ordnande och öfvervakande af en därför särskildt anställd person, som sattes i tillfälle att mera uteslutande deråt egna sig, än man billigtvis kunde begära det af den folkskoleinspektor, som med ett ringa arvode af Staten är anställd. Vid påföljande Landsting, eller det år 1865, beslöt också Tinget att för folkskoleväsendets upphjelpande anslå under tre år 5,000 R:dr årligen, att, genom en särskild Landstingets kommité, användas dels till aflöning af en särskild folkskoleinspektor och dels för befrämjandet af småskolors inrättande och danande af lärare och lärarinnor för dem, hvarjemte, för vinnande af enhet i åtgärderna, Tinget beslöt föreslå Hushållnings-sällskapet, att till kommitéens disposition öfverlemna sitt årliga anslag till folkundervisningens befrämjande, äfvensom att ur Sällskapets kassa till de skoldistrikter, som besluta inrätta fasta skolor men dertill sakna medel, utlemna län af högst 5,000 R:dr till hvarje, att under 10 år amorteras. Följderna af dessa beslut — af hvilka de båda sistnämnda sedermera antagits af Hushållnings-sällskapet, — kunna väl först under en följande period blifva märkbara, men den erfarenhet man hittills haft af deras inflytande på folkskolan och folkets förhållande till henne, berättigar dock till den förhoppning, att de skola komma att bära välsignelserika frukter för folkets upplysning och bildning.

Ibland enskilda skolor märkas: en af fabriksbolaget D. Carnegie & Comp., vid dess sockerraffineringsverk och porterbryggeri å *Klippan* inom Carl Johans församling, inrättad skola för arbetspersonalens barn; en dylik sådan vid *Jonsered*, tillhörigt fabriksbolaget William Gibson & Söner; Götiska förbundets fattigfriskola i *Mölnadal* och Holtermanska skolan i *Åby*, båda inom Fässbergs socken; Stjerncreutzska skolan vid *Bärby* i Säfve socken, samt småskolor vid de flesta större fabriker inom Göteborgs fögderi.

Af *tillämpningsskolor* för näringarne är att märka, förutom den förut omnämnda landtbruksskolan å Partilled, en mindre *navigationsskola* å Lysekil.

Genom enskild välgörenhet har en *stiftelse för döfstumma barn* kommit till stånd inom Carl Johans församling vid Göteborg. Den började år 1859 med att emottaga 2 barn, men har, sedan Ch. D. Carnegie år 1863 skänkte ett kapital af 30,000 R:dr, efter hand utvidgat sig, så att vård och undervisning nu lemnas åt 30 medellösa barn, de flesta tillhörande Göteborgs stift, men åtskilliga äfven andra stift. Barren, som äro fördelade i 4 klasser, erhålla undervisning af examinerade lärare i folkskolans ämnen samt handaslöjder.

Ett viktigt bildningsmedel för folket är väl valda *socknebiblioteker*, men sådana hafva beklagligtvis hittills kunnat åstadkommas endast inom högst få socknar. Vid 1865 års slut funnos endast 12 socknebiblioteker i följande socknar, nemligen: Fässbergs, Säfve, Tufve, Björlanda, Partilled, Marstrand, Bäfve, Foss, Häby, Svarteborg, Skee och Nafverstad.

Nya *kyrkor* hafva under perioden blifvit uppförda inom följande socknar: Frölunda, Backa, Näsinge, Lur, Qville, Krokstad, Sanne och Tossene.

Offentliga *sjukvårdsinrättningar*, bestämda för länet i allmänhet, äro: 1:o Läns-lasarettet och Kurhuset i Uddevalla; 2:o Göteborgs Hospital.

Vid förstnämnda inrättning emottagas sjuka från hela länet, med undantag af Göteborgs stad. Under redogörelseåret 1865 hafva blifvit vårdade:

å *Lasarettet*: 475 personer, deraf från föregående år qvarliggande 62, samt under året intagne 413. Under året hafva afgått, såsom tillfrisknade 289, såsom förbättrade 84, såsom obotliga 37 och affidna 10. — Qvarliggande till år 1866 voro 55.

Vid *Kurhuset* hafva blifvit vårdade samma år 110 personer, af hvilka 12 voro qvarliggande sedan 1864, och 98 inkommit under året. 94 hafva utgått såsom tillfrisknade, 3 såsom förbättrade och 1 affidit. 12 voro qvarliggande till år 1866.

Inrättningens utgifter för sjukvården år 1865 belöpte sig till 18,425 R:dr 26 öre. Fördeladt på underhållsdagarne visar beloppet en medelkostnad af 70 öre för hvarje sjuk dagligen. Personalen utgöres af 2:ne läkare, 1 syssloman, 1 predikant, 1 sjukföreständerska, 2 pigor och 1 portvakt. Mathållningen bestrides af entreprenör. Kurhusafgiften för *länet*, som år 1861 var bestämd till 17 öre, samt åren 1862 och 1863 till 18 öre, har från och med år 1864 utgjort 25 öre af hvarje mantals- och skattskrifven person. I afseende å Göteborgs stad, som bildar särskildt kurhus-distrikt, hänvisas till redogörelsen för städerna.

Ehuru länssjukhuset i Uddevalla icke är äldre än sedan år 1851, har det dock befunnits i många afseenden oändamålsenligt äfvensom alltför inskränkt, hvarföre Landstinget, som vid sitt första sammanträde år 1863, uppdragit åt en kommité, att uppgöra förslag till länets fördelning i flera distrikter med egna sjukhus, år 1865, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad kommitterade föreslagit i afseende å ordnandet af sjukvården inom länet, beslöt att länet skulle indelas i *tre* sjukvårdsdistrikt, ett för den norra, ett för den mellersta och ett för den södra delen af länet, med ett sjukhus i hvarje distrikt; att af dessa sjukhus skulle det i mellersta delen af länet vara beläget i eller invid Uddevalla och utgöra Central-lasarettet, med hvilket länets kurhus skulle fortfarande vara förenadt; att till uppförande och fullt ändamålsenligt inrättande af detta lasarett och kurhus, beräknadt för 100 sängar, anvisa 90,000 R:dr; att för de båda andra distrikten skulle uppföras ett sjukhus i Strömstad med 20 sängar och ett i Kongelf med 30 sängar, hvartill beräknade kostnaden 40,000 R:dr äfven anslogs; att för anskaffande af utredningspersedlar anslå 6,000 R:dr, samt att för bestriktande af sålunda samfäldt beviljade 136,000 R:dr, dels anvisa 36,000 R:dr af för ändamålet sedan 1864 reserverade och under löpande samt följande året inflytande andel i bränvinsutskänknings- och minuteringsafgiften, dels ock genom lån, som under högst 15 år borde amorteras, anskaffa återstående 100,000 R:dr, till hvars amortering och förräntande skulle användas intill $\frac{3}{4}$ af nämnde bränvinsmedel och bristen fyllas genom uttaxering efter samma grunder, som för landstingsmedlens utgörande äro eller blifva bestämda. Sedan nådigt bifall den 3 November 1865 blifvit meddeladt å Landstingets underdåniga anhållan om tillstånd att upptaga förberörde lån, hafva nödiga åtgärder för verkställande af de fattade besluten blifvit af särskilde kommitterade vidtagna, och böra, enligt planen, alla sjukhusen vara färdiga hösten år 1868.

Vid Göteborgs *hospital*, hvars bestämmelse icke uteslutande är för detta län, vårdades år 1865 inalles 81 sinnessjuka, deraf 66 qvarliggande från nästförflutna år och under året intagne 15. Under samma tid utskrefvos såsom friska 6, förbättrade 5, obotliga 3, och 2 dogo.

Inrättningens utgifter uppgingo under berörda år till 19,871 R:dr 23 öre och, efter afdrag för reparationer och andra kostnader till fastighetens underhåll, för sjukvården till 19,284 R:dr 83 öre. I förhållande till underhållsdagarnes antal utgjorde medelkostnaden för hvarje sjuk dagligen 79 öre och för året 238 R:dr 8 öre. Dagliga medelkostnaden utgjorde år 1864 83 och år 1863 1 R:dr 15 öre.

Hospitalets läge och byggnadernas beskaffenhet förhindra en ändamålsenlig behandling af de sjuka, hvilkas antal tyvärr synes vara i tilltagande; och är det under sådana förhållanden att beklaga, det de förberedande åtgärder, som af vederbörande Öfver-styrelse blifvit vidtagne för uppförandet i närheten af Göteborg af det större hospital, hvartill medel af Rikets Ständer blifvit anslagne, ännu icke ledt till ernående af ett så högst behöfligt ändamål.

Vid *Karantäns-inrättningen å Känsö* utgjorde år 1865 utgifterna 20,730 R:dr 19 öre, deraf för reparationer 2,007 R:dr 67 öre. Det bokförda värdet af egendomen belöpte sig till 233,530 R:dr 10 öre, nemligen:

inköp och nybyggnad.....	159,178 R:dr 46 öre,
reparationer sedan 1816.....	74,351 » 64 »

Inrättningen har under perioden endast varit begagnad för karantäns behandling af några till Ryska Östersjöhamnar destinerade fartyg.

Helsovården å landet bestrides af 5 Provincialläkare samt en Distriktsläkare.

Länet har en *Djurläkare* stationerad i Göteborg med lön på stat. Dessutom finnas af Hushållningssällskapet, enligt hvad förut är omförmäldt, 6 Veterinärläkare anställda.

Oaktadt förnyade uppmaningar af såväl Konungens Befallningshafvande som Landstinget hafva socknarne inom länet icke kunnat förmås, att förse sig med examinerade *barnmorskor*, utan föredrager allmogen att vid behof vända sig till s. k. »kloka gummor», eller »hjelperskor», hvilka ofta på det mest oförsvarliga sätt missvårda de personer, som komma under deras behandling. Den förut omnämnda stora dödligheten ibland barn inom en del af länet torde äfven hafva sin grund i det onaturliga sätt, på hvilket de späda barnen blifva behandlade. Enligt inkomna uppgifter funnos vid periodens slut inom länet — Göteborg icke inberäknad — anställde endast 42 barnmorskor.

Utom städerna funnos *apothek* inrättade: ett på *Oroust* och ett vid *Håby* inom Sunnervikens fögderi, hvarjemte personelt privilegium blifvit utfärdadt, men ej begagnadt, för ett vid *Hede* (Hoghem) inom Tanums socken, Norrvikens fögderi.

Saltsjöbaden vid flera kustorter inom länet hafva varit mycket besökta. Utom städerna Marstrand och Strömstad, hafva Gustafsberg vid Uddevalla, Stenungsön, Lysekil och Grebbestad varit de mest besökta. För öfrigt äro smärre badanstalter upprättade vid en mängd orter utåt kusten, såsom vid Långedrag vid Göteborg, Kyrkesund, Stenön, Ljungskile m. fl. En *kallvattenskuranstalt* finnes vid Sandåker i Krokstads socken.

Genom beslut af Landstinget, som den 3 Oktober 1863 af Konungens Befallningshafvande fastställdes, har en »*skyddsförening mot verkan af hagelskador*» blifvit bildad, med reglemente af samma dag. Delegare i föreningen äro alla jordinnehafvare i länet och utgår ersättningen för liden och behörigt uppskattad hagelskada i förhållande till den bevillning, hvarje jordinnehafvare till Staten erlägger enligt 2:a Ant. bevillningsstadgan för jordbruksfastighet. Under de två år bolaget varit i verksamhet hafva endast smärre ersättningsbelopp utgått. Ovisst synes vara, om föreningen i dess nuvarande form kommer att fortfara, enär meningarne om densammas ändamålsenlighet, såsom inskränkande individernas frihet, äro ganska delade.

Det år 1845 bildade Bolag för *försäkring af åbyggnader och lösören*, hvars ansvarighetsbelopp vid brandstodsårets slut 1860 uppgick till 13,854,000 R:dr, hade vid 1865 års slut ett sådant belopp af 18,152,640 R:dr.

Tab. Litt. P. Nedanstående Tab. Litt. P. utvisar Bolagets ställning och verksamhet under de sista fem åren.

Tab. Litt. Q. Förutom länsbrandstods-bolaget bestå åtskilliga mindre *härads-* eller till och med *socknevis* upprättade *Brandförsäkringsföreningar*, öfver hvilkas ställning, så vidt erhållna uppgifter deröfver lemnat ledning, efterföljande Tab. Litt. Q. (å nästa sida) blifvit upprättad.

Det är härvid att beklaga, att allmogens förtroende till den för länet gemensamma försäkringsanstalten visat sig vacklande. Efter några års erfarenhet af att man i sin egen ort icke hemsökts af någon brand-

Tab. Litt. P.

Göteborgs och Bohus läns Brandstodsbolags-verksamhet åren 1861—1865.

Brandstodsår från den 14 Mars till den 14 Mars.	Ansvarighetsbelopp.	Antal brandskador.	Ersättningsbelopp.	Uttaxerad öre pr 100 R:dr ansvarighetsbelopp.
1861—1862.....	16,345,660	16	35,912,73	15
1862—1863.....	20,844,000	21	47,745,29	22
1863—1864.....	21,208,890	18	30,105,32	30
1864—1865.....	19,203,460	29	56,295,92	15
1865—1866.....	18,152,640	18	21,653,98	30

skada, har man gemenligen funnit sig besvärad af äfven en ringa afgift till läns-brandstodskassan och sålunda utträdt ur bolaget. Men har derefter brandskada inträffat inom häradet, eller det mindre brandstodsdistriktet, som medfört en mångdubbelt större afgift, har man åter sökt inträde i länsbolaget. Detta vacklande förklarar de vexlingar, som här ofvan meddelade tabell öfver länsbolagets ställning vid olika tidpunkter angifver. Att splittringen måste menligt inverka å ömse sidor är uppenbart.

Rörande *Sparbankerna* i länet, af hvilka en, *Göteborgs och Bohus läns*, af Landstinget och under Tab. N:o 12. dess garanti stiftades år 1863, och hvilken vid 1865 år slut hade kommitéer inom 33 kommuner inom länet, meddelas i Tab. N:o 12 anbefallda uppgifter.

Vid 1865 års slut funnos 21 *socknemagasiner*, och har antalet af dem således under perioden blifvit ökad med 10.

Bland *vålgörenhets-stiftelser*, utom städernas, äro att nämna:

1:o. En donation af Landtbrukaren *Anders Falk* på Tofta till Morlanda sockens fattiga, bestående af trenne gårdar om tillsammans $1\frac{1}{4}$ mantal samt 23,000 R:dr i reda penningar. Stiftelsen, som är ställd under Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes inseende, förvaltas af kyrkoherden i Morlanda och fyra af honom valda bönder;

2:o. En fond af 20,000 R:dr, som i anledning af den nöd, för hvilken skärgårdsallmogen under 1855 års stränga vinter var utsatt, genom försäljning å auktion i Göteborg af der gifna fruntimmersarbeten, bildats utöfver det understödsbelopp, som nöden för tillfället kräfd. Denna fond, hvars ändamål är att, i enlighet med fastställt reglemente, vid förekommande behof bispringa länets fattiga kustallmoge, uppgick vid 1865 års slut till 30,771 R:dr 95 öre.

3:o. En donation af framl. grosshandlanden *Robert Dickson* af 110,000 R:dr till uppförande af arbetarebostäder i Carl Johans församling. Denna stiftelse, som, i sammanhang med en likartad för Göteborgs stad, tillkom 1857, förvaltas enligt fastställt reglemente, och utgjorde vid 1865 års slut kapitalet 145,085 R:dr 13 öre, uti hvilket byggnaderna ingå för deras värde 72,000 R:dr.

4:o. En af framlidne komminister *Forssberg* till Håby sockens fattigvård gjord donation af 27,800 R:dr deraf räntan dock ännu uppbäres af Testators syskon, så länge de lefva.

Tab. Litt. Q.

Häradernes och socknarnes enskilda brandstodsbolag vid 1865 års slut.

Bolagets namn.	Antal delägare.	Ansvarighetssumma.		
		Fastighet.	Lösören.	Summa.
Orousta Östra Härad	952	880,454	440,226	1,320,680
Orousta Vestra »	744	840,620	390,050	1,230,670
Tjörns »	586	761,900	832,180	1,594,080
Tunge »	451	665,151	403,299	1,068,450
Sörbygdens »	271	459,309	257,533	716,842
Sotenäs »	445	735,120	431,130	1,166,250
Stångenäs »	586	1,062,875	637,725	1,700,600
Stångenäs Härad enskilda	172	195,160	117,960	313,120
Skredsviks och Bokenäs pastoraters enskilda	448	443,920	413,880	857,800
Inlands Södra Härad	1,189	1,663,250	1,092,050	2,755,300
Inlands Nordre »	1,203	2,000,000	1,000,000	3,000,000
Inlands Fräkne och Torpe Härad	870	1,129,560	884,730	2,014,290
Wette Härad	455	891,380	676,680	1,568,060
Bullarens »	320	495,760	236,990	732,750
Östra och Vestra Hisings Härad				3,245,730

5:o. En af författarinnan fru *Emilie Flygare Carlén* donerad fond, »*Richard Smiths donation*», hvaraf röntan skall fördelas mellan fattiga fiskare i norra skärgården. Fonden förvaltas af domaren i orten.

Till välgörande stiftelser för länet kan jemväl räknas:

Enkefru *Volratina Kalls* donationsfond till understöd för »fattig allmoge, hvarhelst inom Sveriges rike, som mistat egendom genom sådana olyckshändelser, hvilka människor icke förmå afvärja, såsom orkaner, hagel, missväxt, våldig händelse, hvarigenom man och fader omkomma, och dylikt mera». Donationen förvaltas af Landshöfdingen i Göteborgs och Bohus län, Biskopen i Göteborgs stift och Magistraten i Göteborg, såsom förordnade exsekutorer. Kapitalet utgjorde vid 1865 års slut 33,299 R:dr 6 öre R:mt.

Tab. N:o 14. I afseende å *fattigvården* inom länet hänvisas till den deröfver upprättade, härvid bilagda, Tab. N:o 14. Denna tabell lemner emellertid icke en fullt noggrann åskådning af förhållandena, enär, oaktadt den möda man gifvit sig för att erhålla fullständiga och efter ett system uppställda primär-uppgifter, de från socknarne inkomna dock äro i så måtto olika hvarandra, att den spannenål, som in natura lemnats de fattiga, somligstades blifvit förvandlad i penningar och då ingått i kostnadsbeloppet, men ifrån andra orter numera ej kunnat uppgifvas, hvarjemte, inom de flera socknar, hvarest utpensionering af fattighjonen är i bruk, eller dessa kringgå till gårdarne och turvis njuta kost och vård, värdet häraf antingen icke upptagits eller endast gissningsvis beräknats. Med säkerhet kan också antagas, att kostnaderna för fattigvården icke äro lägre utan snarare högre, än de i tabellen uppgifna. De hafva nära fördubblats, eller med 46% mot hvad de voro vid förra periodens slut, men då under tiden de fattiges antal ökats med icke fullt $\frac{1}{4}$, eller med 23,4%, torde detta häntyda på att uppgifterna å fattigvårdskostnaderna under förra perioden varit ännu mindre fullständiga än de nu insända. I förra berättelsen är äfven anmärkt, att totalbeloppet af kostnaden torde böra ökas med 20 å 25 %.

Redan länge har mycket klagats öfver fattigvårdens tunga, och af de siffror tabellen innehåller torde det tyvärr icke kunna bestridas, hvarken att fattigpersonalen ökats eller omkostnaderne för densamma understödjande stigit. I någon mån kan väl denna sednare tillökning hafva sin grund deri, att understöden numera blifva något mera lämpade efter de verkliga behofven, under det att tillföre, och innan, genom 1847 års fattigvårdsstadga, skyldigheten att taga vård om de fattiga blef nogare bestämd, mången nödlidande förblef ohulpen eller genom tiggeri öfver landet sökte sin utkomst. Hvad åter angår de fattigas tillväxt, så finnas, förutom de allmänna orsaker, som sannolikt, under den sista femårsperioden, föranledt en sådan tillväxt öfverallt i landet, äfven särskilda anledningar mera egendomliga för detta län. Till sådana räknar jag de redan förut anmärkta betydliga inflyttningar till Göteborg och socknarne närmast deromkring, hufvudsakligen af arbetsfolk från andra län, hvilka, lefvande för dagen, äro färdiga att hemfalla till fattigvården så snart, af en eller annan, tillfällig eller normal, orsak, arbetsförtjensten minskas eller upphör. Vidare är det klart, att, då, såsom här i länet, en högst betydlig del af befolkningen hemtar sin utkomst af hafvet, förluster af människolif under fisket eller sjöfarten ofta skola förekomma; och de flesta af de förolyckade äro sällan i bättre omständigheter, än att deras efterlemnade enkor och barn måste öfvertagas af fattigvården. Slutligen välla de i Norge gällande lagbestämmelser angående »hjemstavns rätten» att arbetsfolk, som dit utvandrat och sedan alltjemt der arbetat, vid tilltagande ålder eller bräcklighet blifva hemsände för att öka fattigpersonalen och betunga fattigvården i kommuner, der de icke på årtal uppehållit sig och der man destomindre trott sig behöfva taga vård om dem, som de sällan försummat att vid afresan till Norge medtaga utflyttningsbevis.

Hvad slutligen den *ekonomiska ställningen* i allmänhet inom länet vidkommer, så lærer det, efter hvad här förut blifvit yttradt, icke förekomma oväntadt, att den ej kan vara fullt tillfredsställande. De hos Konungens Befallningshafvande anställda lagsökningar i skuldfordringsmål lemna äfven härom intyg. De hafva nemligen utgjort:

År 1861	7,570	och det till betalning ådömda beloppet R:dr	562,036,27.
» 1862	7,181	» » » » »	654,822, 8.
» 1863	8,023	» » » » »	564,180,92.
» 1864	10,500	» » » » »	1,051,997, 4.
» 1865	7,184	» » » » »	727,825,69.

Antalet lagsökningsmål utgjorde år 1860, 5,811 st.

Härrörande den emellan denna och förra berättelsen, rörande sistnämnde siffra, befintliga skiljaktighet deraf, att antalet af lagsökta *personer*, i stället för mål, då beräknats. Mindre goda skördar under en följd af år, lägre pris å landtmannaprodukter, svårigheten att finna sig i att försaka de njutningar, vid hvilka man vant sig under de för 10 år tillbaka rådande förhållanden, hvilka man icke kunde förmå sig att anse såsom undantagsfall, utan alltjemt väntade se återkomma; hypoteksföreningens tvungna inställande af redan beviljade låns utlemnande; penningens högre pris samt bristen å såväl kredit som penningar hafva icke kunnat annat än högst menligt inverka på den jordbrukande befolkningens ställning och samtidigt eller derefter äfven på andra näringsidkare och sjelfva arbetaren. Den del af landtbefolkningen, som kanske minst varit berörd af de sista årens ekonomiska betryck, är befolkningen i de storfiske- eller sjöfartidkande kustorterna, der tillståndet varit relativt tillfredsställande, och hvarifrån också mindre klagomål försports, och få utmätningar förekommit. Å det egentliga fastlandet har förhållandet med de senare varit ett annat. Det vill dock synas, som om den svåraste krisen vore i det närmaste öfverstånden, hvar till utan tvifvel bidragit såväl 1864 och 1865 årens någorlunda tillfredsställande skördar, som isynnerhet en hos allmänheten vaknad tanka på sparsamhet i förening med svårigheten att kunna, så lätt som förr, erhålla penningar för endast konsumtionsbehof; — och ehuru betydlig den skuldsättning är, för hvilken jordägare häfta, och såsom bevis hvarför kan anföras, att under år 1865 fastigheter blefvo utmätta med ett åsatt värde af 1,191,316 R:dr 61 öre, hyser jag dock den förhoppning, att det ej behöfves mera än ett par goda år för att återställa jemvigten öfver allt, der den icke af djupare liggande orsaker blifvit ohjelpigt rubbad.

Städerna.

1. Göteborg.

Länets residensstad, med ett för handeln särdeles gynnsamt läge nära Göta elfs utlopp i hafvet, är fortfarande i tillväxt under utveckling af stigande verksamhet på såväl handels som industriens områden.

Göteborgs *folkmängd*, som enligt uppgifterna i förra femårsberättelsen utgjorde

år 1841	17,893,
» 1850	21,407,
» 1855	24,803, och
» 1860	31,333, hade
» 1865 stigit till	35,710.

Dessa uppgifter utvisa dock endast antalet af den folkmängd, som varit inom stadens ägo-område mantalsskrifven, hvadan deruti icke inbegripes befolkningen inom Carl Johans församling, som, ehuru å landets grund, likväl är att anse såsom bildande en förstad åt Göteborg och derföre äfven tillhör denna stads polisstyrelses domvärjo.

Denna församlings folkmängd utgjorde, enligt uppgifterna i förra femårsberättelserna:

år 1841	5,734,
» 1850	6,960,
» 1855	7,865,

år 1860 ..... 9,832, och uppgick
» 1865 till ..... 13,363.

Tab. Litt. A a. Hvilka artiklar, som hufvudsakligen från Göteborg utförts, under en längre följd af år med hvarandra jemförda, framgår af nedanstående Tab. Litt. A a.

Tab. Litt. B b. Afsättningsorterna för jern och bräder utvisas af nedanstående Tab. Litt. B b.

Tab. Litt. A a.

Utførsel från

Åren.	Stångjern. Centner.	Plankor och Bräder. Tolfter.	Plankor och Bräder. Kubikfot.	Spik Centner.	Säll. Centner.	Bjälkar och Sparrar. Stycken.	Bjälkar och Sparrar öfver 6,6 tum. Stycken.	Bjälkar och Sparrar under 6,6 tum. Stycken.	Bjälkar och Telegraf- stolpar. Stycken.	Hete. Kubikfot.	Råg. Kubikfot.
1701—1720 i medeltal.....	188,154	13,031	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1721—1740 »	232,591	18,704	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1741—1760 »	265,600	26,613	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1761—1780 »	281,696	26,162	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1781—1800 »	330,824	28,619	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1801—1820 »	296,723	36,804	—	3,187	9,584	17,813	—	—	2,662	—	—
1821—1840 »	429,354	77,072	—	6,298	13,613	14,505	—	—	4,397	—	—
1841—1850 »	590,301	158,038	—	7,680	40,640	32,082	—	—	5,096	—	—
1851—1855 »	637,319	239,154	—	11,277	34,112	18,446	—	—	3,792	25,958	204,609
1856—1859 »	735,322	252,972	—	14,162	49,534	10,074	—	—	3,965	25,187	178,842
1860.....	749,969	260,328	—	12,710	79,855	13,756	—	—	3,291	52,236	267,020
1861.....	499,925	326,837	—	11,132	58,702	14,589	—	—	5,080	10,283	22,225
1862.....	670,942	333,455	—	14,760	97,871	9,898	—	—	4,856	2,834	25,365
1863.....	839,308	329,078	—	14,663	42,558	4,129	—	—	8,182	4,656	16,943
1864.....	829,444	31,459 ^{a)}	8,888,652 ^{b)}	13,195	38,817	814 ^{a)}	97,256 ^{b)}	3,185 ^{b)}	13,645	1,147	8,817
1865.....	708,190	—	9,269,251	17,782	14,272	—	83,995	7,439	7,774	1,682	17,767

a) Intill den 1 April. b) Efter den 1 April.

Anm. 1:o. Här af synes, att utöfver de artiklar, som finnas upptagna i förut begagnade tabellformulär, ytterligare trenne af betydighet tillkommit, nemligen Zink.
2:o. Enär intill den 1 April 1864 artiklarne plankor och bräder beräknades i tolfter, samt bjelkar och sparrar i stycketal, men efter denna tid beräkningssättet förra beräkningssättet i stycketal bibehölls, så har uti uppgiften för år 1864 måst upptagas för plankor och bräder dels de intill den 1 April exporterade nade i stycketal, och de efter samma tid utskäppade beräknade i dels kubikfot och dels stycketal.

Tab. Litt. B b.

Utskeppningsorter för jern.

Jern.	1861	1862	1863	1864	1865
	Centner.	Centner.	Centner.	Centner.	Centner.
Till England.....	439,191,57	615,211,13	589,730,65	596,473,24	521,944,85
» Frankrike.....	43,741,36	70,320,90	46,588,98	71,047,88	60,996,67
» Danmark.....	30,491,55	39,813,20	44,077,35	30,822,72	53,974,73
» Bremen.....	14,272,83	29,742,94	64,610,40	19,537,6	23,569,80
» Hamburg.....	11,413,35	36,517,55	40,986,77	42,942,41	66,597,30
» Hannover.....	2,327,45	2,415,25	1,689,25	2,367,85	2,893,70
» Preussen.....	450,35	—	400,00	—	—
» Lübeck.....	202,50	—	—	—	135,00
» Transatlantiska hamnar.....	31,357,89	53,708,54	84,386,65	41,830,30	16,374,47
» Norge.....	3,832,45	7,603,24	576,88	1,068,65	2,287,59
» Nordamerikas förenta Stater.....	80,392,20	116,903,30	147,773,45	303,551,40	141,375,25
» Nederländerna.....	17,827,5	14,988,00	28,547,15	15,309,85	18,190,80
» Belgien.....	6,935,87	2,240,75	8,340,42	3,889,20	9,050,50
» Ryssland.....	4,416,3	—	—	—	—
» Portugal.....	3,431,1	—	—	2,770,30	2,808,00
» Italien.....	1,170,00	—	3,033,65	5,026,65	3,996,20
» Spanien.....	—	1,607,00	504,65	664,20	2,142,75

Med *priset*, som förut endast noterats för tysksmidet jern, förhåller det sig annorlunda, emedan numera hufvudsakligast tillverkas såkalladt ståljern, hvarföre 2:ne priser få noteras, nemligen:

För ståljern

1861, om våren R:dr 9,50. om sommaren R:dr 9,50. om hösten R:dr 9,50 pr Centner.

1862, " " " 9,25. " " " 9,00. " " " 8,50 " "

Göteborg.

Tab. Litt. A a.

Korn. Kubikföt.	Hafte. Kubikföt.	Ärtor, Åkerbö- nor och Vicker. Kubikföt.	Alun. Centner.	Ben, ornbefadt. Centner.	Linfrö. Kubikföt.	Oljekakor. Centner.	Mur- och Tak- tegel. Stycken.	Zinkhände. Centner.	Grufstolpar. Stycken.	Oberedda Hudar och Skinn. R.	Åren.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1701—1720 i medeltal.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1721—1740 " "
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1741—1760 " "
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1761—1780 " "
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1781—1800 " "
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1801—1820 " "
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1821—1840 " "
—	—	—	5,708	3,272	23,554	14,736	459,040	—	—	—	1841—1850 " "
13,020	422,413	1,667	2,716	484	1,222	22,536	351,848	—	—	—	1851—1855 " "
77,893	1,194,757	38,910	1,062	648	2,140	19,372	54,361	—	—	—	1856—1859 " "
93,331	1,458,966	18,996	528	792	969	23,831	269,894	—	—	—	1860
52,915	1,509,243	17,063	1,596	2,814	306	17,384	50,680	9	328,144	79,708	1861
23 361	2,140,117	6,048	881	—	2,616	17,216	85,980	6,781	1,643,406	54,996	1862
29,918	3,317,826	2,161	283	—	600	35,337	48,200	85,196	1,226,197	53,928	1863
11,147	2,908,504	16,391	1,280	1,020	1,750	35,070	55,402	128,100	1,644,680	41,712	1864
16,299	3,187,594	33,360	1,020	2,000	4,498	17,602	60,520	262,200	2,892,479	56,000	1865

-blände, grufstolpar, samt oberedda hudar och skinn.

för plankor och bräder samt hjelkar och sparrar öfver 6,6 tums tjocklek midtpå förändrades till kubikföt, samt för hjelkar och sparrar under 6,6 tums tjocklek midtpå det
tolfter, dels äfven de efter sagde tid exporterade kubikföt af nämnde artikel, såsom ock, för hjelkar och sparrar, de, som intill den 1 April blifvit utsklippade, beräk-

Utskeppningsorter för bräder.

Tab. Litt. B b.

Bräder.	1861	1862	1863	1864	1864	1865
	Tolfter.	Tolfter.	Tolfter.	Tolfter.	Kubikföt.	Kubikföt.
Till England	171,462, 1	207,145, 3	203,572, 9	23,506,11	4,793,954	4,875,234
» Frankrike.....	86,349, 7	73,874, 8	83,095, 8	3,370,00	2,825,773	3,102,893
» Belgien	13,219, 2	11,667,00	6,058, 4	1,656,11	168,355	272,892
» Danmark	6,592, 7	5,044, 1	6,373, 2	142, 3	16,564	70,118
» Algeriet	3,050, 6	5,083,10	1,708, 5	—	241,901	254,225
» Spanien	7,573, 4	7,998,00	9,601, 9	1,373,11	271,914	158,675
» Transatlantiska hamnar.....	35,330, 3	19,281, 4	15,519,00	1,409, 9	503,132	334,893
» Italien.....	733, 2	—	1,416,10	—	42,570	48,066
» Nederländerna	590, 3	1,741, 6	1,452, 2	—	18,296	139,341
» Portugal.....	300, 7	—	—	—	4,843	—
» Norge.....	27, 3	360, 9	66, 6	—	1,350	1,580
» Tyskland	1,608,11	1,259, 4	214, 2	—	—	11,334

1863, om våren R:dr 8,50.	om sommaren R:dr 8,50.	om hösten R:dr 8,75 pr Centner.
1864, » » » 9,00.	» » » 9,00.	» » » 9,00 » »
1865, » » » 9,00.	» » » 8,50.	» » » 8,50 » »

För ordinärt jern

1861, om våren R:dr 7,25.	om sommaren R:dr 7,00.	om hösten R:dr 6,75 pr Centner.
1862, » » » 7,00.	» » » 7,00.	» » » 7,00 » »
1863, » » » 7,25.	» » » 7,25.	» » » 7,50 » »
1864, » » » 7,75.	» » » 8,00.	» » » 8,00 » »
1865, » » » 8,00.	» » » 7,75.	» » » 7,50 » »

Beträffande *trävaruhandeln* i Göteborg har hufvuddraget af densamma varit enahanda, som under senare decennier. Större dimensioner (plankor) hafva aftagit, och mindre dimensioner (battens och bräder) tilltagit. Härigenom förklaras förnämligast det i exportlistorna stigande antalet tolfter. Om listorna angäfvne kubikmättet af utfördt virke, skulle de säkerligen visa ett annat resultat. Att *små* dimensioner sålunda taga öfverhanden härrörer af den gröfre blockskogens aftagande, men äfven deraf att friare tullstadganden i England numera göra det möjligt att med fördel härifrån dit införa sågade trävaror af små dimensioner, hvilket förr icke kunde ske, och för hvilkas åstadkommande smärre blockar nu kunna användas. Sålunda ingå i exporten härifrån numera icke endast en stor proportion battens, utan äfven betydliga partier bräder, som ofta utförts t. o. m. hyflade och spontade, färdiga att begagnas till golf och andra byggnadsbehof.

Kontraktspisen under de fem åren hafva varit

	3×9.	2½×7.
1861, pr 240 löp. fot R:dr 27 à 31,	.....	R:dr 14 à 15.
1862, furu » » » » 25 à 27½,	.....	» 13½ à 14½.
1863, » » » » » 27 à 28½,	.....	» 14 à 15.
1864, » » » » » 27 à 28,	.....	» 14 à 14½.
1865, » » » » » 27 à 27½,	.....	» 13½ à 14.

Under de 4 första åren afdragas 10 %.

» år 1865 » 15 % för gran.

Under dessa 5 år har, på sätt *anm.* 1:o under Tab. Litt A a. upptager, bland trävaror en ny exportartikel, *grufstolpar*, här på orten uppstått. Den förekommer i exportlistorna första gången 1861 och har sedan stigit betydligt.

Af trävaror hafva exporterats:

	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
Plankor, battens och bräder..... Tolft.	326,837	333,455	329,078	350,119	339,621
Plank- och brädstuppar..... »	139,135	75,808	132,913	114	R:dr 28,539
Låkten, listor och ribbor..... »	1,642	1,333	2,839	10,579	60,051
Takstickor..... st.	3,441,400	345,670	1,918,546	4,550	R:dr 90,459
Taksticksämnen ..... »	384,962	315,459			
Bjelkar..... »	6,526	2,881	1,588	st. 3,185 + » 814 +	st. 7,439 +
Sparrar..... »	8,063	7,017	2,541	K.f. 97,256	K.f. 83,995
Spiror och telegrafstolpar..... »	5,080	4,856	8,182	13,645	7,920

Af trävaror hafva exporterats:

	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
Åror ..... par	5,351	7,135	9,925	242	R:dr 3,896
Årännen ..... "	6,361	5,898	5,462	7,114	st. 3,068
Lagg- och bottenstäfver jemte bottnar till tunnor af ek ..... st.	48,675	38,377	—	—	R:dr 3,380
Lagg- och bottenstäfver af bok ..... "	44,569	1,186	—	—	—
Tunnor af bok ..... "	38,112	47,650	—	1,000	R:dr 40,062
Båtshaksskaft och bärtingar samt brandstakar ..... "	335	255	—	2,336	" 6,061
Timmer och virke ..... "	23,475	51,945	14,666	15,158	15,935
Laggstäfver ..... "	14,000	3,000	—	40,028	R:dr 4,037
Grufstöttor ..... "	328,144	1,643,406	1,226,197	1,644,680	2,892,479
Enestafrar ..... "	—	—	—	14,000	—
Sleepers af furu och gran ..... "	—	—	—	8,050	2,494
Bjelkar af ek ..... värde R:dr	—	—	—	—	4,300
Enestolpar ..... "	—	—	—	—	28,100
Sleepers af ek ..... värde R:dr	—	—	—	—	R:dr 12,198
Snickarearbeten ..... "	—	—	—	—	" 2,716
Tunnband af hassel ..... "	—	—	—	—	" 555

Spannmålsexporten från Göteborg och närliggande, till detta län hörande, uthamnar har med hvarje år tilltagit i omfång, på grund deraf, att artikeln *hafre* numera af landtbrukarne årligen odlas mera, enär den visat sig vara det sädesslag, som å härvarande plats är för afskeppning till England det lättast afsättliga. Den sorgliga erfarenhet, som exportörerne hämtat af den sämre och svårhandterliga varan, som skördats i våta år, har föranlett uppbyggandet af många torkrior med dertill hörande magasiner, så att en af regn vid inbergningen skadad skörd nu mera icke behöfver så betydligt som förr i sitt värde underskattas.

Utførseln af artikeln *hafre* har under de sista fem åren uppgått i medeltal till omkring 2,590,000 kubikfot mot 1,007,800 kubikfot under de föregående fem åren 1856 till 1860, hvilken utførsel hufvudsakligen ägt rum till England. Utførseln af de öfriga sädesslagen, *hvete*, *råg* och *korn*, är, i förhållande till *hafre*, af en högst ringa betydelse, uppgående för alla fem åren endast till omkring 14,500 kubikfot *hvete*, 86,800 kubikfot *råg* och 134,926 kubikfot *korn*, hvaraf större delen gått till Norge.

Antal och lästetal af de *fartyg*, hvilka härifrån afgått till *utrikes* orter, inhemtas af (å nästa sida Tab. Litt. C c. stående) Tab. Litt. C c.

Utgående Tulluppbörden i Göteborg under 1861—1865 har utgjort:

År 1861.....	R:dr 101,546,54.
» 1862.....	» 135,393,83.
» 1863.....	» 124,559,98.
» 1864.....	» 88,556,06.
» 1865.....	» 93,537,29.

Jemför man *inførseln* under de fem år, som denna berättelse omfattar, med de närmast föregående fem årens, så visar den, hvad de mera framstående varuartiklarne beträffar, en *tillökning* af kaffe, råsocker, sten-

kol och coakes, tobaksblad och stjelk samt ull och bomolja, men en *minskning* af bomull, hvitt bomullsgarn, spirituosa, vin och saltad sill.

Tab. Litt. D d. Å nästa sida stående Tab. Litt. D d. tjénar till jemförelse af *införselns* belopp i medeltal under fem-årsskiftena sedan år 1831.

Tab. Litt. E e. Förhållandet med *transitorörelsen* framgår af Tab. Litt. E e. (å följande sida), upptagande det antal kollis transiterande gods, som härifrån afgått.

Ehuru af å nästa sida stående tabell det vill synas, som transitorörelsen härstädes under de 5 år, som här äro upptagne, skulle hafva antagit särdeles olika dimensioner, så är dock den egentliga transitofarten, d. v. s. den, som här befordrar Stockholms import från England, hufvudsakligast af väfnader och s. k. korta varor, i det närmaste oförändrad år från år. Man kan dock antaga, att denna kommer att lida intrång af de underlättade kommunikationer, som en numera inrättad direkt ångbåtsfart emellan London och Hull samt Stockholm kommer att erbjuda, synnerligast om det förhållande kommer att fortfa, som under de senare åren ägt rum, nemligen att åtskilliga varor, hvilka hitkommit i transito-ändamål, härstädes undergå tullbehandling och i detta skick befordras till sin bestämmelseort.

Deremot hafva under dessa år åtskilliga omständigheter föranledt en tillfälligt ökad transito-rörelse, hvaribland en längre isläggning i Stockholms skärgård än i Göteborgs är den mest inflytelserika, ty härigenom hafva hela skeppslaster nödgats taga denna väg, då något synnerligt varubehof i Stockholm härtill har gifvit anledning. Sålunda har äfven ett större antal varukollis, enligt förut nämnde tabell, här transiterat åren 1863 och 1864 än under de öfriga åren, med anledning deraf, att under ifrågavarande år åtskilliga partier apelsiner och citroner, deribland ett enda parti år 1863 uppgick till 2,500 lådor, hitkommit och afsändts transito till Stockholm, hvarest sjöfarten ännu var hindrad af isläggning.

Uppgift å fartyg och båtar öfver 3 nylästers drägtighet, hvilka från Göteborg afgått till utrikes orter
Tab. Litt. C c. åren 1861—1865.

Nationalitet.	År 1861.			År 1862.			År 1863.			År 1864.			År 1865.		
	Segel-fartyg.	Ång-fartyg.	Lästetal i svåra läster.	Segel-fartyg.	Ång-fartyg.	Svåra läster.	Segel-fartyg.	Ång-fartyg.	Lästetal i ny-läster.	Segel-fartyg.	Ång-fartyg.	Ny-läster.	Segel-fartyg.	Ång-fartyg.	Ny-läster.
Svenska	520	116	38,362,19	526	129	41,994,37	472	154	22,713,28	550	129	23,703,64	487	132	27,204,28
Norska	335	12	24,864,76	506	9	30,340,19	478	11	15,641,27	437	13	18,010,64	468	18	19,741,90
Engelska	151	50	27,782,35	159	72	32,355,9	176	93	22,474,96	156	85	21,203,95	149	82	20,614,39
Danska	139	—	4,530,61	82	1	3,842,93	93	—	2,317,53	65	—	1,940,92	43	—	1,338,41
Franska	77	—	5,536,50	106	—	6,770,58	139	—	5,554,71	141	—	6,007,92	117	—	4,986,43
Nederländska	65	10	6,513,38	66	4	5,321,60	58	13	3,339,88	61	13	4,197,66	52	27	5,031,39
Hannoverska	43	—	2,252,7	34	—	1,608,72	65	—	1,628,55	27	—	690,37	34	—	932, »
Preussiska	35	—	1,615,79	52	3	2,560,83	55	1	966,90	5	—	272,20	9	—	329, »
Hamburgska	12	—	2,501,81	10	—	2,025,43	—	3	489,3	2	2	485,97	10	—	540, »
NordAmerikanska	9	—	2,902,69	4	—	969,41	1	—	363,46	2	—	522,43	1	—	146,88
Ryska	6	—	578,64	5	—	612,87	2	—	100,29	—	—	—	—	—	—
Oldenburgska	6	—	426,36	4	—	276,8	3	—	112,90	—	—	—	—	—	—
Bremiska	4	2	2,206, »	1	—	269, »	—	—	—	—	—	—	1	1	107,75
Spanska	3	—	326,54	1	—	123, »	—	—	—	—	—	—	1	—	68,9
Mecklenburgska	2	—	236,98	1	—	91,55	—	—	—	2	—	92,29	2	—	88,71
Lübeckska	1	—	111, »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	249,15
Finska	—	—	—	2	—	161,24	6	—	405,82	1	—	171,65	4	—	419,47
Italienska	—	—	—	1	—	138, »	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Belgiska	—	—	—	1	—	106, »	1	—	43,20	2	—	108,20	—	—	—
Portugisiska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	73,93	—	—	—
Slesvig-Holsteinska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	238,65
Brasilianska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	53,93

Det må äfven anmärkas, att den icke obetydliga transitorörelse, som här ägt rum emellan Lübeck och Stockholm, undergått en betydlig förminskning genom södra Stambanans upplåtande åt trafiken, hvarest denna rörelse sökt sig en naturligare väg.

Tab. Litt. F f. (å följande sida) utvisar *inkomna* fartygs antal och lästetal under åren 1836, Tab. Litt. F f. 1855, 1860 och 1865.

Inkommande Tulluppbörden i Göteborg har utgjort:

För år 1861.....	R:mt R:dr	4,672,556,18.
» » 1862.....	» »	4,111,374,22.
» » 1863.....	» »	4,507,431,17.
» » 1864.....	» »	4,718,682,41.
» » 1865.....	» »	5,256,427,62.

Tab. Litt. D d.

Införsel till Göteborg.

		Medeltal för åren.				
		1831—1840.	1841—1850.	1851—1855.	1856—1860.	1861—1865.
Bomull.....	Skålpund	517,070	3,241,421	7,599,092	9,583,219	4,935,513
Bomullsgarn.....	»	716,742	1,320,334	1,609,679	1,337,811	594,707
Ull.....	»	572,181	603,628	439,438	382,259	809,705
Socker, rått.....	»	4,410,545	8,802,832	15,851,182	15,148,619	17,092,552
Kaffe.....	»	1,048,124	2,311,332	3,552,013	4,703,895	6,466,875
Ris och andra grynslag utom spannemål.....	»	—	—	—	2,411,720	1,335,983
Tobaksblad och stjelk.....	»	1,292,066	1,544,170	1,829,596	1,602,101	1,713,595
Väfnader.....	»	—	227,640	409,214	570,367	585,869
Salt.....	Kubikfot	307,266	393,238	500,954	581,303	669,046
Spannemål.....	»	84,353	34,037	199,562	247,954	712,267
Stenkol.....	»	—	—	1,673,638	3,498,695	4,523,266
Sill, saltad.....	Tunnor	49,397	60,565	63,952	—	—
» ».....	Centner	—	—	—	151,548	227,142
Vin.....	Kannor	53,769	85,119	135,321	—	—
».....	Skålpund	—	—	—	1,017,913	938,000
Arrac, Kognac, Rom.....	Kannor	40,197	81,620	140,513	—	—
» ».....	Skålpund	—	—	—	858,700	829,139
Tran.....	Kannor	58,493	66,102	—	—	—
».....	Skålpund	—	—	429,700	504,480	357,961
Hudar och skinn, oberedda.....	Centner	3,908	13,698	15,337	17,415	28,344
Oljor.....	Skålpund	—	—	—	—	1,304,982
Svafvelsyra.....	»	—	—	—	—	261,083
Redskap och maskinerier till ett värde af.....	R:dr	—	—	—	—	604,183
Blyhvitt, Zinkhvitt och Indigo.....	»	—	—	—	—	350,659
Färger, andra slag ej specificerade, under åren 1861—1863.....	Skålpund	—	—	—	—	2,697,741
» » » » 1864—1865 till ett värde af.....	R:dr	—	—	—	—	370,427

Tab. Litt. E e.

Transitorörelsen.

År	Stockholm		Norrköping.	Mem.	Nyköping.	Gefle.	Malmö.	Summa antal kolli.
	kanal-vägen.	med jern-bantåg.						
År 1861.....	2,478	—	470	37	15	—	—	3,000
» 1862.....	2,224	530	91	25	—	—	—	2,870
» 1863.....	3,289	5,454	88	38	—	—	—	8,869
» 1864.....	2,412	4,483	97	68	—	—	—	7,060
» 1865.....	1,277	1,868	270	—	2	4	—	3,421

Angående Göteborgs *vexelrörelse* upplysa meddelade officiella uppgifter, att *vexelsluten* härstädes utgjort:

	£ Sterling.	Hamb. Mark Banko.	Francs.	Holl. Gulden.	Danska R:dr.	Totalbeloppet i Svenskt R:mt.
Åren 1842—1850 i medeltal.....	308,770	2,797,269	1,877,641	121,431	11,652	—
» 1851—1855 i »	723,211	5,228,691	1,603,520	225,171	86,282	—
» 1856—1860 i »	1,221,420	10,984,329	4,062,635	119,761	—	39,328,002
År 1861.....	1,396,431	13,246,545	5,936,038	103,057	—	46,991,897
» 1862.....	1,393,798	14,798,844	6,277,979	72,158	—	49,035,320
» 1863.....	1,598,845	11,095,265	5,889,178	67,434	—	46,981,556
» 1864.....	1,924,676	11,447,173	7,178,954	214,715	—	54,402,910
» 1865.....	1,902,942	10,959,626	8,746,848	278,264	—	54,753,115

Inkomna fartyg, öfver 3 nyläster, begagnade till *inrikes* sjöfart, deras antal och drägtighet, inhemtas af efterföljande tabell:

	Antal.	Drägtighet.
År 1861	910	8,292,54
» 1862	729	6,435,14
» 1863	894	8,063,35
» 1864	934	7,309,20
» 1865	778	6,689,47

Tab. Litt. F f.

Vid Göteborgs tullkammare inklerade från utrikes orter.

År 1836.	An- tal.	Läste- tal.	År 1855.	An- tal.	Läste- tal.	År 1860.	An- tal.	Läste- tal.	År 1865.	An- tal.	Ny- läster.	
Svenska fartyg	195	12,784	Svenska fartyg (inkl. ångfartyg)	621	32,185	Svenska (inkl. ångfartyg)	741	41,547	Svenska (inkl. ångfartyg)	741	29,368	
Norska d:o (utom postångfartyg)	306	19,134	Norska d:o d:o	483	26,025	Norska d:o	477	22,676	Norska d:o	516	18,075	
Engelska d:o	44	3,665	Engelska d:o d:o	191	21,812	Engelska d:o	164	22,065	Engelska d:o	246	21,804	
Amerikanska d:o	36	5,799	Amerikanska d:o	13	4,527	Amerikanska d:o	11	3,108	Amerikanska d:o	2	351	
Danska d:o	21	458	Danska d:o	50	2,636	Danska d:o	71	2,124	Danska d:o	49	1,640	
Hannoverska d:o	4	122	Nederländska d:o	27	1,624	Nederländska d:o	45	2,720	Nederländska d:o	94	5,550	
			Hannoverska d:o	12	638	Hannoverska d:o	48	2,019	Hannoverska d:o	50	1,315	
			Preussiska d:o	9	610	Preussiska d:o	18	1,263	Preussiska d:o	8	317	
			Mecklenburgska d:o	4	413	Mecklenburgska d:o	2	236	Mecklenburgska d:o	3	145	
			Hanseatiska d:o	4	339	Hanseatiska d:o	5	579	Hamburgska d:o	10	540	
			Oldenburgska d:o	2	331	Oldenburgska d:o	5	397	Oldenburgska d:o	»	»	
			Spanskt d:o	1	123	Franska d:o	40	2,841	Franska d:o	118	5,068	
			Franskt d:o	1	42	Spanska d:o	4	508	Spanska d:o	1	68	
						Åtskilliga länders d:o	6	527	Brasilianska d:o			
			Summa	1,418	91,305		Summa	1,637	102,610	Bremiska d:o	1	45
									Finska d:o	2	269	
									Italienska d:o			
									Lübeckska d:o	4	217	
									Portugisiska d:o			
									Ryska d:o	1	47	
									Slesvig Holsteinska d:o	25	490	
									Summa	1,871	85,258	

Influten *Fyr- och Båkafigift* har utgjort för år 1861: 1,591 R:dr; för år 1862, 1,832 R:dr 25 öre; för år 1863, 1,838 R:dr 58 öre; för år 1864, 1,763 R:dr 22 öre, och för år 1865, 1,691 R:dr 35 öre R:mt.

De *Svenska* fartyg på hvilka *innönstringar* för besättningar ägt rum hafva utgjort för:

År 1861.....	601 st. till ett lästetal af	21,941,50 nyläster.
» 1862.....	629 » » » » »	24,069,— »
» 1863.....	583 » » » » »	22,495,— »
» 1864.....	587 » » » » »	23,508,50 »
» 1865.....	586 » » » » »	26,959,— »

Svenska fartyg hafva här *afmönstrat* till följande antal och lästetal, nemligen:

År 1861 till ett antal af 264 st. med	16,231,— nyläster.
» 1862 » » » » 263 » »	15,662,50 »
» 1863 » » » » 227 » »	13,989,50 »
» 1864 » » » » 280 » »	16,475,— »
» 1865 » » » » 324 » »	19,469,— »

Påmönstringar för *utländska* fartyg hafva här skett:

År 1861 till ett antal af.....	959 st. med 47,027,— nyläster.
» 1862 » » » »	1,130 » » 50,513,— »
» 1863 » » » »	1,186 » » 52,796,— »
» 1864 » » » »	1,006 » » 52,953,— »
» 1865 » » » »	1,041 » » 54,642,50 »

Dessa fartyg hafva utgjorts af:

	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
Norska	339	509	468	436	472
Engelska	200	240	273	245	230
Danska	143	84	91	66	55
Holländska	78	70	70	75	81
Franska.....	77	105	144	141	117
Hannoveranska	42	34	67	25	42
Preussiska	35	58	56	5	12
Hamburgska	12	10	3	4	10
Amerikanska	10	4	2	2	3
Ryska.....	6	7	8	1	4
Bremiska.....	6	1	—	—	2
Oldenburgska	5	4	3	—	—
Spanska	3	1	—	—	1
Mecklenburgska.....	2	—	—	2	—
Lübeckska	1	—	—	—	5
Italienskt.....	—	1	—	—	—
Papenburgiskt	—	1	—	1	—
Belgiskt	—	1	1	2	—
Portugisiskt	—	—	—	1	—
Schlesvig Holsteinska	—	—	—	—	6
Brasilianskt	—	—	—	—	1

Antalet af de, hvilka vid härvarande sjömanshus njuta *gratialis*, utgjorde:

År 1861,	98	sjömän,	276	sjömansenkor,	och	121	sjömansbarn	med	R:mt	11,503.
» 1862,	96	»	273	»	»	121	»	»	»	13,231.
» 1863,	87	»	283	»	»	112	»	»	»	16,123.
» 1864,	99	»	283	»	»	115	»	»	»	17,695.
» 1865,	100	»	278	»	»	122	»	»	»	17,559.

Samtliga ur Sjömanshusets enskilda fond.

Frakthandeln under de senaste fem åren företer följande ställning:

Å hamnar inom Europa.

Under åren 1861, 1862 och 1863 voro frakterna i allmänhet låga, utom till hamnar i Medelhafvet, dit de i allmänhet voro temligen goda. År 1864 stego frakterne 15 à 20 % utöfver hvad, som de närmast föregående åren betingats, men nedgingo år 1865 med omkring 10 % mot förhållandet under 1864.

Å hamnar i Norra Amerika och Förenta Staterne.

Åren 1861 och 1862 voro ditfrakterna någorlunda goda, och 1863 och 1864 röntes en stegring af ända till 25 %, antagligen i följd af det i Förenta Staterna då pågående kriget, och deraf föranledt ökad begär efter neutrala fartyg, men år 1865 föllo frakterna omkring 10 % under 1861 och 1862 årens noteringar.

Å hamnar i Vestindien och Södra Amerika.

Under åren 1861 till och med 1864 hafva frakterna varit mycket fluktuerande, dock i allmänhet någorlunda lönande, hvaremot år 1865 visat ett mindre gynnsamt resultat.

Å de Ostindiska farvattnen.

Åren 1861 och 1862 voro frakterna här i allmänhet goda, men hafva sedan dess årligen nedgått, och detta till den grad under loppet af år 1865, att de i de flesta fall lemnat ej obetydlig förlust för skeppsredarne.

Resultatet af nämnde 5 års fraktkandel kan på det hela anses mindre förmånligt, än för de närmast föregående 5 åren, särdeles i betraktande af de låga fraktpriser, som år 1865 voro gällande.

Stadens *handelsflotta*, som

år 1836	utgjorde	69	fartyg	om	tillsammans	6,114	sv. läster.
» 1850	»	151	»	»	»	16,139	»
» 1855	»	147	»	»	»	17,755	»
» 1860	»	137	»	»	»	20,044	»
» 1861	»	137	»	»	»	11,545,17	nyläster.
» 1862	»	129	»	»	»	10,988,32	»
» 1863	»	128	»	»	»	11,121,64	»
» 1864	»	124	»	»	»	11,295,64	»
» 1865	»	124	»	»	»	11,222,94	»

Dessa fartyg hafva hufvudsakligen varit använda till fraktfart och byggda af trä på kavel samt förhydda, omkring $\frac{11}{20}$ -delar med koppar, $\frac{1}{20}$ -del med zink och $\frac{1}{20}$ -delar med trä; de med kopparförhydning försedda hafva ansetts såsom mest snällseglande. Största dräktigheten har uppgått till 305,79, och den minsta till 11,34 nyläster.

Af här trafikerande *ångfartyg* voro följande hemmavarande i Göteborg, nemligen:

Utrikes gående:
vid slutet af åren 1861 och 1862.

Gustaf Wasa.....	om.....	80 hästars kraft.
London	»	80 » »
Strömstad.....	»	60 » »
Hamburger paquet	»	40 » »
Thor	»	30 » »
Dundee	»	30 » »
Trollhättan	»	25 » »

Summa 7 ångfartyg med 345 hästars kraft.

Vid slutet af år 1863.

Summa fartyg som år 1862, med undantag af ångskonerten »Trollhättan», eller 6 ångfartyg med 320 hästars kraft.

Vid slutet af år 1864.

De fartyg, som blifvit omförmälde för år 1863, jemte ångskonerten »Linné» om 30 hästars kraft, eller 7 ångfartyg med 350 hästars kraft.

Vid slutet af år 1865.

Ångskonerterna Gustaf Wasa, Strömstad, Hamburger paquet, Thor och Linné, tillika med skeppen Victoria om 100, och Carl XV om 70 hästars kraft, eller 7 ångfartyg med 410 hästars kraft; samt

Inrikes gående:
under ifrågavarande fem år:

Endast ångskonerten »Sälboda» om 25 hästars kraft.

Antalet af *handlande* i Göteborg har utgjort:

Åren 1836—1845 i medeltal	447.
År 1850	562.
» 1855	573.
» 1860	647.

och » 1865 män och qvinnor..... 771 med hos dem anställd be-

tjening af män och qvinnor 1,066; och utgjorde sammanlagda *bevillningen*, som erlades af omförmälde 771 handlande, 40,974 R:dr 86 öre R:nt, hvarvid dock anmärkes, att, enär en del af stadens handlande blifvit beskattade för inkomst icke allenast för handel, utan äfven af kapital, fabriks-, handtverks-, skepps- eller annan rörelse, äfvensom för arfvoden af tjenstebefattningar, men dessa särskilda inkomster icke äro i bevillningstaxeringslängderna hvar för sig utsatta, utan sammanförda i ett belopp för hvarje person, bevillningen af sådane personer i och för handelsrörelse icke kunnat bestämmas; såsom följd hvaraf i tabellen rörande handlande upptagits den bevillning, som för inkomst af kapital och arbete blifvit påförd.

Antalet af personer, dels enskilda och dels i bolag, som här drifvit sådan handel, som omförmäles i 3 § 1 mom. af Kongl. Handels-ordningen den 22 December 1846, har uppgått:

År 1861.....	till 160, med betjening af 30 personer.
» 1862.....	» 164, » » » 39 »
» 1863.....	» 164, » » » 35 »
» 1864.....	» 155, » » » 32 »

Qvinnor, som idkat handel enligt 4 § i sanma nådiga ordning hafva utgjort:

År 1861 ett antal af 104, med betjening af 8 personer.

» 1862 » » » 108, » » » 18 »

» 1863 » » » 137, » » » 24 »

» 1864 » » » 151, » » » 25 »

Tab. Litt. G g. Hvad Göteborgs fabriksrörelse angår, så utvisar Tab. Litt. G g., antalet af de å Göteborgs område anlagda fabriker, antalet af de derstädes anställda arbetare samt värdet af dervid åstadkomna tillverkningar för åren 1855, 1860, samt 1861—1865.

Men för att få ett fullständigt begrepp om vidden af Göteborgs fabriksrörelse, måste jemväl alla de fabriker inbegripas, som, ehuru icke på stadens grund, dock i stadens närhet inom Göteborgs fögderi äro anlagda, helst de fleste af deras idkare tillhöra Göteborgs samhälle, och fabrikernas anläggande utom staden allenast afsett antingen ett bekvämligare läge i afseende å vattenfall eller sjötransport eller, med eller utan sådan förmån, lindring i kommunalutskylder och allmänna besvär.

Tab. Litt. G g.

Göteborgs fabriksrörelse.

	År 1855.			År 1860.			År 1861.			År 1862.			År 1863.			År 1864.			År 1865.		
	Fabriker.	Arbetare.	Tillverkningsvärde.	Fabriker.	Arbetare.	Tillverkningsvärde.	Fabriker.	Arbetare.	Tillverkningsvärde.	Fabriker.	Arbetare.	Tillverkningsvärde.	Fabriker.	Arbetare.	Tillverkningsvärde.	Fabriker.	Arbetare.	Tillverkningsvärde.	Fabriker.	Arbetare.	Tillverkningsvärde.
Bomulls- Linne- och Ylleväfnadsfabriker)	9	441	261,442	6	387	594,389	6	414	912,897	6	305	699,008	7	342	253,803	7	259	508,316	4	310	745,933
Färgerier	8	29	15,187	7	18	36,196	6	29	29,693	7	28	28,850	7	26	31,786	6	21	29,260	7	23	22,418
Garfverier	2	12	9,237	2	12	13,861	2	14	12,650	2	11	12,203	2	12	44,158	1	12	51,256	1	11	51,256
Hattfabriker	3	16	6,600	3	8	1,850	3	7	900	3	10	2,350	3	7	17,630	3	9	22,464	3	9	12,226
Kakelfabriker	1	36	9,000	1	45	9,750	1	48	14,250	1	52	15,500	1	29	27,895	1	34	28,950	2	40	31,825
Kattunstryckerier	2	16	16,620	3	6	19,536	3	10	20,568	3	8	24,662	2	2	11,176	2	2	16,514	2	3	12,074
Kemiskt Blekeri	1	15	12,441	1	18	46,987	1	16	44,753	1	13	18,597	—	—	—	—	—	—	1	7	9,143
Kemiskt Tekniska fabriker	1	2	3,750	2	2	9,700	3	3	7,020	3	3	6,000	7	6	12,223	5	7	12,316	5	10	12,715
Korkfabriker	1	15	42,000	2	21	48,000	2	17	39,000	1	3	1,100	1	1	1,675	1	2	3,040	1	2	3,725
Lackfabriker	5	11	8,613	5	2	4,209	5	7	3,749	3	4	3,200	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mekaniska Bomullspinnerier	2	407	1,661,046	2	333	1,416,595	2	339	1,685,610	2	323	319,639	1	136	41,414	1	113	509,912	1	212	1,151,259
Do verkstäder	2	338	415,800	4	268	391,598	4	309	436,179	5	281	375,311	6	416	642,346	6	343	675,961	9	439	754,977
Musik-instrumentfabriker	2	16	30,000	2	30	58,500	3	34	62,500	3	37	68,000	3	35	96,000	2	37	104,000	3	36	94,200
Nålfabriker	1	6	5,775	1	4	3,700	1	6	6,065	1	7	7,850	1	4	7,800	1	5	10,500	1	5	9,200
Paraplyfabriker	4	6	2,763	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Repslagerier	5	51	90,254	6	53	89,371	6	53	112,917	5	57	111,044	5	33	127,973	3	39	110,490	3	48	94,600
Saltraffineringsfabrik	1	3	7,401	1	3	12,400	1	6	12,100	1	6	11,080	1	5	10,660	1	5	10,760	1	3	7,433
Segelduksfabrik	1	33	130,590	1	15	80,212	1	12	46,433	1	12	12,007	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Senapsfabrik	—	—	—	1	3	15,770	1	3	13,550	1	3	17,072	1	2	20,483	1	2	24,450	1	3	19,327
Spegelfabriker	6	17	17,100	7	14	12,000	7	24	18,800	6	21	16,600	4	11	21,150	3	11	21,500	4	17	25,400
Strumpfabriker	3	135	73,020	2	106	90,973	3	205	72,206	2	59	59,300	2	42	32,350	2	43	38,723	2	35	35,763
Tapetfabriker	4	66	47,352	4	69	57,530	4	63	62,156	4	75	78,166	3	66	108,393	4	58	73,435	3	48	58,064
Tobaksfabriker	20	485	719,832	21	422	1,096,296	21	461	1,176,659	18	473	1,319,394	15	408	1,310,606	14	406	1,244,352	15	454	1,276,247
Trädvaruförädlingsfabriker	2	69	52,500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tvål- och Såp-fabriker	—	—	—	2	6	72,819	1	6	94,765	1	6	110,570	1	4	124,800	1	6	125,100	1	6	127,500
Urfabriker	8	21	9,800	9	11	11,100	9	19	9,950	10	25	12,343	8	11	10,350	8	12	13,400	6	11	9,850
Ättikfabriker	2	5	12,500	2	1	1,350	2	3	3,000	2	3	2,250	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Öfriga mindre fabriker	13	43	112,757	12	17	21,498	11	37	22,421	12	43	21,779	6	48	20,560	6	54	68,250	6	52	69,850
Summa	109	2,294	3,773,350	109	1,879	4,216,190	111	2,152	4,922,291	104	1,868	3,853,875	79	1,647	2,975,231	75	1,481	3,702,949	82	1,784	4,634,985

Värdet af samtliga under Göteborgs Hallrätt förut lydande, såväl i Göteborgs stad som i Göteborgs fögderi, anlagda fabrikers tillverkningar, som vid början af detta århundrade, enligt officiella anteckningar, inskränkte sig till omkring 225,000 R:dr, utgjorde:

Åren 1832—1836 i medeltal.....	R:dr	2,209,445.
År 1846	»	5,005,887.
» 1850	»	8,580,921.
» 1855	»	13,214,336.
» 1860	»	15,595,619.
» 1865	»	17,407,595.

Fabrikernas antal inom samma område var:

År 1832, ...	89 st. med	1,069 arbetare.
» 1836, ...	101 » »	1,500 »
» 1846, ...	116 » »	2,754 »
» 1850, ...	143 » »	3,408 »
» 1855, ...	167 » »	4,938 »
» 1860, ...	151 » »	5,031 »
» 1865, ...	168 » »	5,053 »

Enligt af vederbörande meddelade uppgifter, har antalet af stadens *handtverkare* jemte deras arbetsbiträden utgjort:

	Mästare.	Gesäller.	Lärlingar och andre arbetare.
År 1850	272.	507.	542.
» 1855	283.	287.	477.
» 1860	249.	358.	501.
	Män.	Qvinnor.	Arbetare. M. Q.
» 1865	302.	18.	1,326. 95,

samt *handtverksidkare* till *sjelfförsörjning* enligt 12 § i 1846 års Fabriks- och Handtverksordning:

År 1861 ett antal af	283,
» 1862 » » »	298,
» 1863 » » »	218 och
» 1864 » » »	243.

Jemlikt upprättade taxeringssammandrag har beloppet af den *kronobevilling*, som utgått af handel och rörelse i Göteborg, utgjort:

År 1851.....	R:dr	85,141,48.
» 1855, efter det afgiften nedsatts till hälften.....	»	61,329,22.
» 1860.....	»	83,790,74, och
» 1865.....	»	77,494,20.

Till ledning för omdömet om den *industriela verksamhetens* omfång i Göteborg, torde jemväl följande öfversigt af ortens *brefväxling*, *penningremisser* och *telegrafrörelse* kunna anses bidragande:

År 1865 utgjorde antalet af till in- och utrikesorter <i>afgångne</i> bref.....	712,794.
Ankomne från d:o d:o kalkulationsvis.....	773,000.

Summa 1,485,794.

Afgångne rekommenderade bref, hvarå postkontorets bevis öfver innehållet meddelats, hafva innehållit.....	R:dr	36,274,125.
Ankomne dylika bref från utrikes orter	»	1,117,170.
Beloppet i rekommenderade bref, med sluten rekommendation, har icke kunnat uppgifvas.		
Postassuransafgiften år 1865 utgjorde	R:mt R:dr	6,952.
Rekommendationsafgiften d:o d:o	» »	13,288.
Porto för bref till in- och utrikes orter d:o	» »	127,022.
Porto och lösen för till och från utrikes orter ankomna bref samt på jernväg och med ångbåtar befordrade s. k. lådbref d:o	» »	47,423.
Från Göteborgs Telegrafstation afsändes år 1865 telegrammer:		
till inrikes orter		24,452,
» utrikes d:o		7,981.

Summa 32,433 (oberäknadt 3,962 transitotelegrammer, 161 circulärer och 812 meteorologiska telegrammer), för hvilka porto utgjorde tillsammans 99,786 R:dr 76 öre, deraf 53,159 R:dr 12 öre tillfallande Sverige och 46,627 R:dr 64 öre utlandet.

Till stationen *ankommo* telegrammer:

från inrikes orter.....	26,329,
» utrikes d:o	8,203.

Summa 34,532

Tab. Litt. H h. Försäkringsanstalten, under namn af *Göteborgs Sjöassurans-förening*, har fortfarande ägt bestånd samt emottagit försäkringar och utbetalt skadeersättningar, på sätt nedanstående Tab. Litt. H h. visar:

Det här stiftade *Sjöförsäkrings-aktie-bolaget Gauthiod* började sin verksamhet den 1 September 1863 och har till ändamål att lemna försäkring mot sjöskada. Antalet försäkringstagare samt beloppen af försäkrade värden och af utgifne ersättningar hafva varit följande:

År.	Försäkrings- tagare.	Försäkrings- värden.	Ersättningar.
September—December 1863.....	3,330	8,830,530	68,657,55
År 1864.....	8,734	23,211,904	137,205,51
» 1865.....	10,414	30,137,850	121,180,86

Ersättningsbeloppet för år 1865 har dock kunnat beräknas endast approximativt, emedan några, samma år inträffade, haverier ännu icke blifvit reglerade.

Tab. Litt. I i. Direktionen för *Göteborgs Enskilda Bank* har rörande Bankens verksamhet aflemnat å nästa sida in-tagna öfversigt. Tab. Litt. I i.

Tab. Litt. H h.

Sjöassuransföreningens verksamhet.

Assurans året.	Antalet försäkrade fartyg.		Försäkrings- summa.	Beloppet af skadeersätt- ningar.
	Hela fartyg.	Fartygs delar.		
1861—1862.....	71	9	3,209,500	24,832,39
1862—1863.....	65	12	3,199,250	118,702,28
1863—1864.....	69	10	3,039,500	96,833,54
1864—1865.....	64	13	3,377,500	8,886,48
1865—1866.....	64	13	3,349,500	224,982,38

De å sidorna 48 och 49 intagna Tab. Litt. K k. och Litt. L l., hvilka blifvit aflemnade af Göteborgs Sparbanks Direktion, innefatta upplysningar om Sparbankens samt Ränte- och Kapital-försäkringsanstaltens härstädes rörelse och ställning under åren 1861—1865. Tab. Litt. K k.
och L l.

Den 1 April 1864 trädde *Skandinaviska Kredit-Aktie-Bolaget* i verksamhet, hvilken, enligt af Kongl. Maj:ts fastställd bolagsordning, afser dels att medverka till anskaffande af medel, som upptagas i form af statslån eller för kommuner och korporationer, dels att taga del i sådana lån och att köpa och sälja andelar deri, dels att köpa och sälja aktier jemte obligationer, utgifna af lagligen konstituerade föreningar för upptagande af lån mot säkerhet i fast egendom eller för utförande af större industriella företag, dels att genom penningeförsträckningar befordra företag af sistnämnde eller dermed likartad beskaffenhet, ehvad de utföras af bolag eller enskilda personer, dels att emottaga penningar till förvar eller förräntande och dels att köpa och sälja vaxlar.

Bolagets ställning vid slutet af år 1865 inhemtas af utsedde revisorers afgifna berättelse öfver verkställd granskning af bolagets förvaltning och räkenskaper nyssnämnde år, hvilken berättelse sammanfattas i efterföljande *öfversigt*. Tab. Litt. M m. Tab. Litt. M m. å sid 50.

The English and Swedish Bank Limited har år 1864 härstädes öppnat bankrörelse; men som nämnde Banks verkställande Direktör härstädes, anmodad att meddela uppgifter om Bankens verksamhet, förmält, att sådant icke kunde fullgöras, enär redogörelsen för härvarande Filialafdelnings förvaltning uppgifves till Bankens styrelse, som hade sitt säte i London, och att bemälda Direktör icke ägde kännedom om Bankens länc-

Tab. Litt. I i.

Enskilda Bankens verksamhet.

Utlöpande sedelstocken har varit:				Kreditörörelsen har utfallit sålunda:			
1861 December 31	R.dr	5,060,040.		Uttagningar.	Inbetalningar.	Saldo vid årets slut.	
1862 " "	"	4,644,870.		År 1861	R.dr 49,577,300	49,331,400	1,396,700
1863 " "	"	3,682,830.		" 1862	" 50,384,000	50,312,700	1,468,000
1864 " "	"	4,171,615.		" 1863	" 50,671,200	50,485,200	1,654,000
1865 " "	"	3,815,385.		" 1864	" 58,721,000	58,533,200	1,841,800
				" 1865	" 50,837,900	50,881,600	1,798,100
Länerörelsen har utgjort:				Depositionskonto utvisar:			
	Utlåningar.	Inbetalningar.	Saldo vid årets slut.		Insättningar.	Uttagningar.	Saldo vid årets slut.
1861	R.dr 12,691,400	11,964,369	6,088,600	År 1861	R.dr 1,038,100	824,000	1,394,100
1862	" 13,322,700	13,832,000	5,579,300	" 1862	" 1,233,500	1,254,300	1,373,300
1863	" 11,910,100	12,476,700	5,012,700	" 1863	" 920,075	1,029,000	1,264,375
1864	" 9,130,700	11,616,200	2,527,200	" 1864	" 1,260,100	1,788,675	735,800
1865	" 7,776,800	7,856,900	2,447,100	" 1865	" 2,934,300	1,863,700	1,806,400
Girorörelsen har visat:				Vaxel-diskonteringsrörelsen utvisar:			
	Insättningar.	Uttagningar.	Saldo vid årets slut.		Diskont vaxlar.	Inlösta vaxlar.	Saldo vid årets slut.
1861	R.dr 45,878,100	46,187,200	624,700	År 1862	R.dr 110,000	—	110,000
1862	" 50,101,700	50,357,300	369,100	" 1863	" 1,274,961	700,156	684,804
1863	" 42,856,200	42,585,200	640,100	" 1864	" 4,907,276	3,855,306	1,736,774
1864	" 41,499,790	41,846,636	293,253	" 1865	" 6,295,716	5,575,846	2,456,645
1865	" 43,230,700	43,152,616	371,337				
Utdelningen till Aktieägarna har utgjort:							
År 1861	R.dr	150,000.					
" 1862	"	180,000.					
" 1863	"	180,000.					
" 1864	"	200,000.					
" 1865	"	225,000.					

rörelse i dess helhet, är jag icke i tillfälle att rörande denna penninganstalt kunna lemna någon närmare upplysning.

Stadens hamnbyggnad har fortgått med all den drift, som tillgångarne medgifvit.

Bland de under ifrågavarande period uppförda *allmänna och enskilda byggnader* torde här företrädesvis böra nämnas:

a) Högre Elementarläroverks huset; b) Stadens nya Tull- och Packhus; c) Katolska kyrkan, samt d) Navigationsskolhuset och e) Barnsjukhuset, hvilka begge sistnämnde blifvit bekostade af enskilda personer, äfvensom bland enskilda byggnader de Grosshandlanderne Oskar Dickson och Julius Lindström tillhöriga hus, belägna, det förra vid hörnet af gamla och nya alléerna samt det senare vid norra och östra Hamngatorna, hvilka genom sin smakfulla arkitektur, i förening med vackert läge, utgöra en prydnad för staden.

Tab. Litt. N n. Om *bränvinsminuteringen och utskänknigen* i Göteborg har blifvit aflemnad den å sid. 51 meddelade Tab. Litt. N n.

Enligt särskilda af stadens myndigheter fattade beslut hafva, oberäknadt de årliga tillskott, som stadens innevånare åtagit sig för upprätthållande af fattig- och sjukvården samt folkskolorna med flera allmänna inrättningar, följande anslag utgått af den till stadskassan influtna andelen af förberörda afgifter eller de s. k. bränvinsmedlen, nemligen:

Tab. Litt. K k.

Göteborgs sparbanks

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Ar.	Under året					Vid årets slut			
	tillkomne nya delägare.	afgångne delägare.	insatt belopp.	i räkenskaper godgjord ränta å delägarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delägare.	innestående behållning tillhörande delägare.	befintligt öfverskott, grund- och reservfond, räntevinster m. m.	Summa af kolumnerna N:ris 8 och 9.
	Antal.	Antal.	R.mt.	R.mt.	R.mt.	Antal.	R.mt.	R.mt.	R.mt.
1861.....	1,167	780	574,041	92,654	551,352	9,616	2,010,243	121,486	2,131,729
1862.....	1,308	702	595,995	97,829	582,500	10,222	2,121,568	134,366	2,255,934
1863.....	1,346	801	666,747	105,745	616,387	10,767	2,277,672	144,560	2,422,232
1864.....	1,048	966	625,016	107,773	666,782	10,849	2,343,680	156,098	2,499,778
1865.....	1,301	1,013	736,089	110,575	761,147	11,137	2,429,199	171,016	2,600,215

Tab. Litt. L l.

Göteborgs Ränte- och Kapital-försäkringsanstalts rörelse och ställning.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
År.	Under året					Vid årets slut				
	tillkomne nya delägare.	med döden afgångne delägare.	insatte belopp.	af sparbanken godgjorde räntor.	uttagne belopp. utgående lifräntor och gjorde insatser med vilkor om återbetalning vid dödsfall.	qvarstående delägare.	innestående å kapital-utbetalning.	innestående å lifränta.	reservfonden, bildad genom å insatta beloppen afdragne 4 % äfvensom genom andel i ränte- och arfvinst.	Summa af kolumnerna 8, 9 och 10.
			R.mt.	R.mt.	R.mt.		R.mt.	R.mt.	R.mt.	R.mt.
1861.....	79	5	23,198	3,481,53	285,13	413	57,998,89	24,683,77	2,410,64	85,093,30
1862.....	118	3	24,894	5,165,17	195,18	528	78,890,11	32,561,16	3,506,02	114,957,29
1863.....	148	6	24,260	6,992,01	155,66	670	100,656,28	40,654,43	4,742,93	146,053,64
1864.....	82	4	20,318	8,777,73	327,25	754	118,487,09	50,319,55	6,015,48	174,822,12
1865.....	80	12	24,136	10,523,63	485,89	822	141,187,84	60,576,71	7,231,21	208,995,76

År 1861.	1:o till sjukvårdens utvidgning inom allmänna- och Sahlgrenska sjukhuset R:dr	6,000.	
	2:o till anläggning af ny begravningsplats	»	21,500.
	3:o till vattenledningens utvidgande	»	10,000.
	4:o till stadens allmänna folkskolor	»	48,000.
	5:o ränte- och kapital-afbetalning å det i Wadstena krigsmanshuskassa upptagna lån af 200,000 R:dr b:o för nya fattigförsörjningsbyggnaden	»	18,000.
	6:o enahanda afbetalning å det hos Grosshandlaren Robert Dickson upptagna lån för nya sjukhusbyggnaden	»	11,250. 114,750.
År 1862.	1:o till allmänna- och Sahlgrenska sjukhuset för sjukvårdens utvidgning R:dr	6,000.	
	2:o till stadens folkskolor	»	30,000.
	3:o till allmänna fattigförsörjningsinrättningen	»	20,000.
	4:o till nya begravningsplatsen	»	5,000.
	5:o ränte- och kapital-afbetalning å förutnämnde lån i Wadstena krigsmanshuskassa	»	18,000.
	6:o enahanda afbetalning å lånet för nya sjukhusbyggnaden	»	11,250. 90,250.

rörelse och ställning.

Tab. Litt. K k.

	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
Klassifikation af delägarna efter deras vid hvarje års slut innestående behållning.											
	1861.		1862.		1863.		1864.		1865.		
	Antal delägare.	Summa R.mt.	Antal delägare.	Summa R.mt.	Antal delägare.	Summa R.mt.	Antal delägare.	Summa R.mt.	Antal delägare.	Summa R.mt.	
<i>Behållning i sparbanken:</i>											
under 100 R.dr.....	5,927	106,757	6,295	245,810							
från 100 t. o. m. 250 R.dr	1,530	257,688	1,624	261,961							
» 250 » 500 »	971	348,754	1,026	348,063							
» 500 » 750 »	488	318,546	513	306,188							
» 750 » 900 »	139	105,430	168	139,460							
» 900 » 1,000 »	88	86,791	84	78,999							
» 1,000 » 2,000 »	369	514,832	399	483,341							
» 2,000 » 3,000 »	104	271,445	113	257,746							
Summa	9,616	2,010,243	10,222	2,121,563							
under 1 R.dr.....	—	—	—	—	929	500	994	611	1,097	596	
från 1 t. o. m. 10 R.dr	—	—	—	—	2,403	8,997	2,520	9,578	2,556	9,582	
» 10 » 25 »	—	—	—	—	1,119	18,253	1,052	17,101	1,085	17,620	
» 25 » 50 »	—	—	—	—	974	34,948	876	31,501	900	32,503	
» 50 » 100 »	—	—	—	—	1,166	81,377	1,186	83,272	1,169	82,984	
» 100 » 200 »	—	—	—	—	1,281	178,200	1,275	178,162	1,323	184,492	
» 200 » 300 »	—	—	—	—	736	177,265	733	177,312	740	178,522	
» 300 » 400 »	—	—	—	—	451	155,261	503	170,826	518	178,223	
» 400 » 500 »	—	—	—	—	342	151,650	327	144,943	337	149,649	
» 500 » 1,000 »	—	—	—	—	809	561,112	811	566,587	797	557,632	
utöfver.....1,000 »	—	—	—	—	557	910,109	572	963,787	615	1,037,396	
Summa					10,767	2,277,672	10,849	2,343,680	11,137	2,429,199	

År 1863.	1:o till allmänna- och Sahlgrenska sjukhuset för sjukvårdens utvidgning R:dr	6,000.	
	2:o ränte- och kapital-afbetalning å lånet i Wadstena krigsmanshuskassa för fattigförsörjningsbyggnaden.....	»	18,000.
	3:o enahanda afbetalning å lånet för sjukhusbyggnaden	»	11,250. 35,250.
			<u>Summa R:mt R:dr 240,250.</u>

Tab. Litt. M m. Skandinaviska Kredit-Aktie-Bolagets ställning vid slutet af 1865.

Tillgångar:				
Lottägares förbindelser för obetald andel i grundfonden.....				4,497,069,00
<i>Kassabehållning:</i>				
Saldo den 31 December 1864.....	191,620,30			
Influtit 1865.....	87,271,922,21	87,463,542,51		
Utgått 1865.....		86,762,766,88		700,775,63
<i>Inventarier i Göteborg och Stockholm.....</i>				9,685,92
<i>Kreditvärdningen:</i>				
Utestående.....				1,095,244,48
Inneliggande Obligationer.....				844,845,36
<i>Lånerörelsen:</i>				
Utestående den 31 December 1864.....	1,872,006,67			
Utlemnade lån 1865.....	15,499,184,84	17,371,191,01		
Inbetalda lån 1865.....		11,589,400,60		
Utestående den 31 December 1865.....				5,781,790,41
<i>Inrikes Vexelräkningen:</i>				
Inneliggande i portfölj den 31 December 1864.....	800,879,69			
Köpte under 1865.....	5,839,136,78	6,640,016,47		
Infrjade 1865.....		4,645,722,66		
Behållning den 31 December 1865.....				1,994,293,81
<i>Diverse Debitorer.....</i>				87,484,74
				<u>R:mt R:dr 15,011,189,35</u>
Grundfonden. Skulder:				
21,113 aktier à 355 R:dr.....				7,495,115,00
Utelöpande obligationer.....				987,000,00
Reservfonden den 31 December 1864.....				
Inträdesafgift för 6,403 nya aktier.....		40,968,14		
		160,075,00		201,043,14
<i>Depositionsräkningen:</i>				
Innestående den 31 December 1864.....	1,268,090,00			
1865 insattes.....	11,130,427,11	12,398,517,11		
1865 uttogs.....		9,928,324,16		
Innestående den 31 December 1865.....				2,470,192,95
<i>Konto-kurant och Foliöräkningen:</i>				
Innestående den 31 December 1865.....				1,772,188,10
<i>Postremissvexelräkningen:</i>				
Utelöpande postremissvexlar.....				240,068,88
<i>Diverse Kreditorer.....</i>				1,548,821,55
<i>Styrelsens Tantième.....</i>				19,569,82
<i>Vinst- och förlustkonto:</i>				
Influtne-räntor.....	184,516,33			
December 31, förfallne, men ej influtne.....	111,105,23		295,621,56	
<i>Afdrages:</i>				
Räntor å Depositionsräkning den 31 December, ej lyftade.....	27,314,15			
» ingångne 1865, men förfallne efter den 1 Jan. 1866.....	43,891,41			
» å utelöpande obligationer.....	6,875,00		78,080,56	
			<u>R:dr 217,541,00</u>	
Vinst genom köp och försäljning af Obligationer, Aktier etc.....			48,174,65	
Vinst genom diverse influtne provisioner.....			116,876,10	
<i>Hvarifrån afgår:</i>			<u>R:dr 382,591,75</u>	
Afskrifning å Inventarietkonto.....	575,08			
Diverse smärre afskrifningar.....	2,89			
Slutafskrifning af Organisationskonto.....	13,469,70			
Omkostnader i Göteborg och Stockholm.....	71,784,35			
Styrelsens Tantième.....	19,569,82			
Nettobehållning.....			105,401,84	277,189,91
				<u>R:mt R:dr 15,011,189,35</u>

Sedan till följd af Stadsfullmäktiges, af Kongl. Maj:t i nåder fastställda beslut, angående likställighet mellan stadens innevånare i kommunala rättigheter och skyldigheter, den förut varande skilnaden uti dispositionsrätten öfver stadens medel upphört, har, uti de för åren 1864 och 1865 antagna utgifts- och inkomstförslag, någon särskild bestämning angående användandet af ifrågavarande afgifter icke blifvit gjord, utan hafva desamma inberäknats bland stadens öfrige inkomster. Då likväl behovet af anslag till de ändamål, hvarför nämnde medel förut tagits i anspråk, fortfarande och i ännu högre grad gjort sig gällande, torde det kunna antagas, att nyssnämnde årens bränvinsafgifter, jemte behållningen af sådana från föregående år, användts till bestridande af en del utaf de betydligt ökade tillskott från kommunen, som under de två sistförflutna åren erfordrats till allmänna sjukvården, fattigförsörjningsinrättningen och folkskolorna. Beloppet af dessa bidrag, oberäknadt berörda inrättningsors ordinarie inkomster, synes af följande uppgift öfver af kommunen beviljade anslag för nedannämnde år:

År.	Till ränte- och kapital-afbetalning å lånen för fattigförsörjnings- och sjukhusbyggnaderna.	Till allmänna- och Sahlgrenska sjukhuset.	Till allmänna fattigförsörjningsinrättningen.	Till allmänna folkskolorna.	Summa.	
					R:mt.	
1864	29,250	30,500	76,500	50,000	186,250	
1865	29,250	28,700	93,000	53,500	204,450	
	Summa	58,500	59,200	169,500	103,500	390,700

Genom Läns-styrelsens den 8 Juli 1865 meddelade beslut hafva till ett bolag öfverlemnats 25 traktörs- och 14 krogrättigheter på 3 år, räknade från den 1 Oktober nämnde år, hvarefter inom 1865 års slut af bolaget för allmänheten öppnats 18 utskänkingsställen, men redogörelse för detta bolags verksamhet tillhör det kommande tidskiftet.

Enligt afgifven revisionsberättelse öfver Göteborgs stads kassas räkenskaper och förvaltning för år 1865, hafva inkomsterna uppgått till ..... R:mt R:dr 1,113,237,09, samt utgifterna till..... » » 1,361,287,08, så att utgifterna öfverstigit inkomsterna med ..... » » 248,049,99, hvilken skilnad betäckts genom förut för vissa arbetens bestridande upplånte medel.

Tillgångarne vid årets slut äro upptagne till ..... R:mt R:dr 1,629,967,10, och skulderna deremot till..... » » 3,336,107,95.

Tab. Litt. N n.

Utminuterung och utskänkning af bränvin i Göteborg.

År.	Antal minuteringsställen.	Antal utskänkingsställen.	Antal Ångfartyg m. m., der utskänkning endast en del af året ägt rum.	A f g i f t e r.			
				Stadens andel.	Länets Hus-hållnings-sällskaps andel	Uppbördsprovision och restituerade medel.	Summa. R:mt.
1861.....	60	69	13	85,954,29	21,589,52	620,14	108,163,95
1862.....	60	59	15	87,708,34	22,080,09	632,79	110,371,22
1863.....	60	59	10	90,717,63	22,785,95	654,50	114,158,08
1864.....	53	60	12	94,932,68	23,731,90	684,31	119,398,89
1865.....	46	60	11	83,827,40	21,092,04	490,34	105,409,78
	Summa	—	—	443,190,34	111,229,50	3,082,08	557,501,92

Jemlikt anvisning i de fastställda formulär-föreskrifterna får jag vidare i korthet redogöra för Göteborgs Undervisnings-anstalters samt Sjukvårds-, Fattigvårds-, Arbets- och andra välgörenhets-inrättningars tillstånd, sådant det enligt vederbörandes uppgifter befanns år 1865.

Undervisnings-anstalter.

A. Offentliga läroverk och andra stiftelser för undervisning i allmänhet.

a) Göteborgs högre Elementarläroverk.

Antalet af Lärare, förutom en Rektor, samt af lärjungar har utgjort:

År 1861	7	Lektorer,	12	Adjunkter,	3	Öfningslärare,	418	Lärjungar.
» 1862	7	»	13	Adjunkter och extra lärare,	3	»	506	»
» 1863	7	»	13	»	3	»	581	»
» 1864	7	»	13	»	3	»	613	»
» 1865	7	»	14	»	3	»	639	»

Uti de förhållanden i öfrigt rörande detta läroverk, som meddelats uti Konungens Befallningshafvandes sista femårsberättelse, har någon annan förändring icke ägt rum, än att numera vid läroverket finnes endast en Theologie Lektor, och att ett af de båda till två Theologie Lektorer anvisade prebendepastorat blifvit in-draget efter sista innehafvarens död.

b) Real-gymnasium.

I denna enskilda undervisningsanstalt, som har rättighet att dimittera till universiteten, hafva varit anställda:

År 1861,	14	lärare i språk och vetenskaper, och 4 exercitiemästare, samt inskrifne	103	lärjungar.
» 1862,	14	»	89	»
» 1863,	13	»	108	»
» 1864,	15	»	144	»
» 1865,	16	»	215	»

c) Folkskoletlärare-seminarium,

med en Rektor samt öfrige lärare till antalet af 4 under åren 1861, 1862, 1863, 6 under år 1864, och 8 under år 1865, deribland 4 s. k. Öfningslärare sistnämnde år och 3 under hvardera af de öfriga; varande förhållandet med lärjungarnes antal vid hvarje års slut jemte beloppen af de statsanslag och till fattiga elever anslagna stipendiimedel, som inrättningen åtnjutit, sådant här nedan omförmäles.

År	Elever.	Statsanslag.	Stipendiimedel.
År 1861	50	2,591 R:dr 66 öre	2,380 R:dr.
» 1862	57	3,325	2,500
» 1863	70	3,550	3,200
» 1864	105	5,618	4,200
» 1865	115	8,210	4,160

d) Folkskolorna.

Deras antal utgjorde vid 1865 års slut 68 med dervid anställda 11 lärare och 57 lärarinnor. Skolbarnens antal och anslagen till kostnaderna hafva under de ifrågavarande fem åren varit följande:

År	Skolbarn.	Kommunaltaxering.	Folkskoleafgift.	Statsbidrag.	Summa R:mt.
År 1861	1,780	55,000	5,772,86	—	60,772,86
» 1862	1,948	80,000	5,721,17	1,500	87,221,17
» 1863	2,154	75,000	5,787,58	1,500	82,287,58
» 1864	2,385	50,000	6,008,25	1,500	57,508,25
» 1865	2,656	53,500	6,607,82	1,200	61,307,82

e) *Småbarnskolorna:*

Två till antalet och belägne, den ena, eller moderskolan, i Rosenlund, och den andra vid Redbergslid, den förra skolan med en lärarinna och 4 biträden samt den senare med en lärarinna och 2 biträden. Lärjungarnes antal under hvarterdera af ifrågavarande 5 åren har öfverhufvud utgjort omkring 200 uti moderskolan och 80 uti den andra skolan. Skolornas fond, från början tillkommen genom enskildes frivilliga gåfvobidrag, utgjorde åren 1861, 1862 och 1863 30,000 R:dr samt ökades 1864 till 34,000 R:dr och 1865 till 45,000 R:dr; och har staden bidragit till skolornas underhåll med ett årligt anslag af 3,000 R:dr under de sista fem åren.

f) *Kjellbergiska flickskolan.*

I denna skola, grundlagd genom en utaf Grosshandlanden Jonas Kjellberg i lifstiden donerad fond af 50,000 R:dr, som vid 1865 års slut ökats till 82,309 R:dr 34 öre, åtnjuta fattiga flickor af bättre härkomst undervisning i kristendom, geografi, arithmetik, historia, språk, musik och finare handarbeten; och hafva lärjungarnes antal under de sista 5 åren utgjort 30, för hvilka undervisningen bestridits åren 1861 och 1862 af 3 lärare och 4 lärarinnor, 1863 af 4 lärare och 4 lärarinnor samt åren 1864 och 1865 af 7 lärare och 3 lärarinnor.

g) *Willinska fattigfriskolan,*

med 5 lärare och 3 lärarinnor, hvilka meddelat undervisning uti de i folkskolorna förekommande läroämnena:

År 1861	åt	.....	72	gossar	och	.....	103	flickor,	eller	.....	175	barn.
»	1862	.....	79	»	.....	106	»	.....	185	»	»	
»	1863	.....	70	»	.....	101	»	.....	171	»	»	
»	1864	.....	77	»	.....	97	»	.....	174	»	»	
»	1865	.....	82	»	.....	104	»	.....	186	»	»	

Till denna skola hör en slöjdaafdelning, der 30 gossar åtnjuta full föräldravård, bostad, föda, kläder och undervisning, hvilken här bestrides af förste läraren i fattigfriskolan och af två lärare i handslöjder, hufvudsakligen smedsyrket, jemte snickeri och vagnmakeri. Det årliga anslag, som af staden erhållits till denna afdelning af skolan, har för hvarterdera af åren 1861—1865 utgjort 5,000 R:dr.

h) *Skolan å stadens barnhus,*

med en lärare och en lärarinna, samt 28 lärjungar, deraf 18 gossar och 10 flickor, hvilket antal ökats år 1864 med en gosse och 1865 med en flicka, hvilka samtliga på stället njutit underhåll och vård.

i) *Prins Oscars skola för soldat-barn vid Kongl. Göta Artilleri-regemente.*

Enligt med allmänna folkskole-styrelsen härstädes år 1858 träffad öfverenskommelse, är Prins Oscars soldat-barnskola upplåten till högre folkskola för gossar emot vilkor, att de af gemenskapens vid regementet barn, hvilka i denna skola njutit undervisning, erhålla densamma i de stadens folkskolor, inom hvilkas distrikter barnen äro boende. Regimentets årliga bidrag till skolan under de fem sistförflutna åren har utgjort 105 R:dr, och skolans kapitalfond belöpte sig vid 1865 års slut till 44,177 R:dr 50 öre, deruti inberäknadt värdet af skolans fastighet, 10,560 R:dr 46 öre.

k) *Fruentimmers-föreningens flickskola.*

Åren 1861—1863 med 2 lärare och en lärarinna, hvartill ytterligare kommit år 1864 en lärare och 1865 en lärarinna, hvilka vid slutet af sistnämnde år undervisat 30 flickor uti kristendom, svenska språket, skrifning, räkning, historia, geografi, naturlära, gymnastik och fruentimmershandarbeten samt i skolans öfra afdelning dessutom uti engelska språket. Skolans kapitalfond uppgick år 1861 till 25,892 R:dr 48 öre och år 1865 till 34,640 R:dr 22 öre.

l) Sällskapets »De fattiges vänners» skola, för flickor, med 2 lärare och 2 lärarinnor samt 24 lärjungar.

m) Göthilda-föreningens skola för gossar, tillhörande mosaiska församlingen, med 3 lärare, utom undervisare i skrifning, ritning, musik och gymnastik, samt omkring 15 lärjungar. Skolans kapitalfond 1865 utgjorde 40,325 R:dr 42 öre. Under denna stiftelses förvaltning lyder jemväl den s. k. flickskolefonden, uppgående sagde år till 19,730 R:dr 72 öre, hvarmed blifvit bestridd religionsundervisning åt qvinliga medlemmar af mosaiska församlingen.

B. Läroanstalter med afseende å särskilda yrken.

n) Chalmerska slöjdskolan.

Vid denna stiftelse, grundlagd genom en testamenterad fond af framlidne Kansli-rådet Chalmers, har undervisningen bestridits af 8 lärare, föreståndaren inberäknad, hvilka derjemte haft till biträde 4 s. k. stipendiater; och har lärjungarnes antal uppgått år 1861 till 117, år 1862 till 121, år 1863 till 101, år 1864 till 99 och år 1865 till 104. Undervisningsämnena hafva varit: ren matematik, theoretisk och tillämpad mekanik, praktisk geometri eller landtmäteri, beskrifvande geometri, allmän och tillämpad fysik, allmän kemi, kemisk teknologi, mekanisk teknologi, mineralogi och geognosi, allmän byggnadskonst samt väg- och vattenbyggnadskonst, ritning, såväl vanlig machinritning, som arkitektonisk ornaments- och gipsafritning, modellering och verkstadsarbete. Skolans inkomster utgöras af årligt statsanslag 13,500 R:dr och stipendiemedel från Kongl. Kommerce-Kollegium 450 R:dr, hvartill kommer afgiften af Chalmerska donationsfonden 7,300 R:dr och räntan 300 R:dr af en utaf Grosshandlanden W. Gibson donerad fond, så att inrättningens inkomster under åren 1861—1864 årligen utgjort 21,550 R:dr, hvilken inkomst år 1865 ökats med 300 R:drs ränta å en ny donation af Grosshandlanden Gibson.

o) Navigationsskolan.

Denna inrättning åtnjuter årligt anslag af statsmedel till aflöning åt 2 ordinarie lärare, och 2 lärare i ångmachinafdelningen, samt till underhåll af instrumenter, kartor, böcker, och inventarier, hvilket anslag utgjort för hvarje af åren 1861—1863 ett belopp af 4,950 R:dr, men för 1864 och 1865 årligen 6,450 R:dr. Elevernas antal vid skolans båda afdelningar har varit:

	i Navigationsskolan.	i Ångmachinsafdelningen.
År 1861.....	54.....	56.....
» 1862.....	51.....	50.....
» 1863.....	48.....	29.....
» 1864.....	57.....	40.....
» 1865.....	68.....	32.....

Jemväl har meddelats undervisning, bekostad af enskild person, uti språk, bokhålleri och sjöhandelsrätt, åt omkring 10 till 12 årligen utexaminerade elever.

p) Militärskolan,

för bildande af infanteri- och kavalleriofficerare, med följande antal lärare och elever:

År 1861	3 lärare.....	12 elever.
» 1862	3 »	10 »
» 1863	2 »	8 »
» 1864	3 »	3 »
» 1865	2 »	ingen

q) *Handelsinstitutet.*

Denna anstalt, ställd under Handelsföreningens inseende och förvaltd af en utaf dess fullmäktige vald styrelse, är fördelad på tvänne klasser, der åren 1861 och 1862 6 lärare och nästföljande tre år 8 lärare meddelade åt elever, hvilkas antal varit högst 34 och lägst 32, undervisning i kristendom, historia, geografi, matematik, algebra, arithmetik och bokföring, varukännedom, handelsvetenskap, nationalekonomi, kalligrafi, samt svenska, franska, engelska och tyska språken, äfvensom särskild lärare varit antagen för gymnastik.

Institutet underhålles genom årligt bidrag af stadens tolagshandel, stort 3,000 R:dr, jemte afkastningen af inrättningens kapitalfond, som år 1865 uppgick till 42,832 R:dr 22 öre.

r) *Fabriksföreningens skola,*

afsedd för de å fabrikerna inom Göteborgs område arbetande barn, har haft 2 lärare och varit begagnad af elever, hvilkas antal under ifrågavarande fem år utgjort 165, 157, 95, 131 och slutligen sistlidet år 154. Skolan åtnjuter af f. d. Hallkassan ett årligt anslag af 1,500 R:dr, och kassabehållningen, som vid 1861 års slut utgjorde 1,468 R:dr 30 öre, har vid 1865 års slut minskats till 784 R:dr 52 öre R:mt.

s) *Handtverksskolan.*

Indelad i 3 klasser med 3 lärare, som år 1861 åt 156, år 1862 åt 168, år 1863 likaledes åt 168 och år 1864 åt 180 lärjungar meddelat undervisning uti innanläsning, kristendom, skrifning, räkning, rättstafning, historia, geografi och ritning. Skolans inkomster hafva bestått i räntor å utlånade, genom donation tillkomne medel, andel i s. k. marknadsståndspenningar och af stadens handtverksmästare uttaxerade medel. Skolans kapitalfond uppgick till 16,347 R:dr 51 öre vid 1864 års slut, då den särskilda handtverksskolan upphörde, hvarefter lärjungarne derstädes förflyttades till slöjdföreningens skola.

t) *Slöjdföreningens skola.*

Antalet af lärare och elever vid denna, för ortens näringar inrättade skola, har varit:

År 1861	9 lärare.	282 elever.
» 1862	9 »	369 »
» 1863	8 »	313 »
» 1864	7 »	287 »
» 1865	13 »	355 »

Undervisning har meddelats uti frihandsteckning, konstruktions-ritning, konstruktions-geometri, arithmetik, modellering, skrifning, historia och geografi, samt efter nyssnämnde tid jemväl uti ornamentsmålning, perspektivritning, algebra, planimetri, stereometri och läran om konststilarne och, i anseende till handtverkskolans förening med slöjdföreningens skola, äfven uti innanläsning och kristendom. Denna sistnämnda skola, som underhållits genom bidrag från slöjdföreningen och räntor å donerade kapital, hvilka inkomster utgjort för åren 1861—1863, resp. 2,111 R:dr 6 öre, 3,133 R:dr 42 öre, och 3,167 R:dr 37 öre, har dessutom år 1864 erhållit bidrag från Göteborgs sparbank och gåfvomedel, så att inkomstbeloppet då stigit till 8,758 R:dr 4 öre, samt år 1865 bekommit anslag af stadskassan, gåfvomedel, bidrag från f. d. handtverksskolan och afgifter af elever, derigenom inkomsterna samma år uppgått till 13,685 R:dr 20 öre.

De i sammanhang med undervisningsanstalterna uti Konungens Befallningshafvandes förra femårsberättelse omförmålda *stiftelser för Vetenskapliga ändamål*, nemligen *Kongl. Vetenskaps- och Vitterhets-samhället* och *Läkare-sällskapet*, hafva äfven under de sist förflutna fem åren fortsatt sin verksamhet på samma sätt som under näst förut förflutna tiden; men det af Vetenskaps- och Vitterhets-sällskapet stiftade *Naturhistoriska museum* har uppgått uti *Göteborgs museum*. Detta omfattar dels samlingar från vetenskapens, konstens och industriens områden, dels utställningar af ortens och landets industrialster från fabrikerne, handtverkeri-

erna och hussløjden, äfvensom landtbruksalster, redskap och machiner, samt öppnades den 20 December 1861, sedan stadens myndigheter, med Kongl. Maj:ts nådiga bifall, till detta museum upplåtit hyresfritt stadens hälft af förra Ostindiska kompaniets magasinshus. Kostnaderna till byggnadens apterande för det afsedda ändamålet, beräknade till omkring 60,000 R:dr, hafva blifvit beredda med 25,000 R:dr af Naturhistoriska musei styrelse och återstående 35,000 R:dr under vissa vilkor, anslagna af f. d. Hallkassans medel, samt inredningsarbetet verkställt och stadgar för Göteborgs museum antagna, enligt hvilka styrelsen består af 12 ledamöter.

Med ingången af år 1864 tillträdde museum den af Kongl. Maj:st och Rikets Ständer till museum upplåtna, Kongl. Maj:st och kronan tillhöriga, andra hälften af f. d. Ostindiska magasinshuset, och blef, för ombyggnad och anordnande af denna del i huset, till musei styrelse af f. d. Hallkassans fond öfverlemnadt 50,000 R:dr såsom ouppsägbart lån.

Enligt Göteborgs musei räkenskaper hafva dess inkomster och utgifter utgjort:

År 1861 de förra 73,679 R:dr 32 öre, och de senare 70,500 R:dr 79 öre.

- » 1862 de förre, inberäknade 3,178 R:dr 53 öre, behållning från förra året 21,058 R:dr 71 öre, och de senare 20,315 R:dr 61 öre.
- » 1863 de förre, med ett saldo af 743 R:dr 10 öre, tillhoppa 21,613 R:dr 5 öre, och de senare 26,218 R:dr 79 öre.
- » 1864 de förre, inberäknadt lånet från f. d. Hallkassan, 69,520 R:dr 97 öre, och de senare 61,518 R:dr 97 öre, samt
- » 1865 de förre, med 8,002 R:drs kassabehållning och 380 R:dr 91 öre förskott af kassaförvaltaren, 39,976 R:dr 25 öre, och utgifterna likaledes 39,976 R:dr 25 öre R:mt.

Och har skatten här i staden för hundar varit till museum anslagen och är uti inkomstbeloppen inbegripen för 1862 med 3,366 R:dr 50 öre, för 1863 med 2,574 R:dr 25 öre, och för 1864 med 2,146 R:dr 38 öre, likasom ett anslag år 1865 från stadskassan till ett belopp af 7,000 R:dr.

De särskilda samlingarna, hvilka under årens lopp blifvit förökade genom dels gåfvor, dels musei årliga anslag, beräknades vid 1865 års slut till följande värden.

Naturhistoriska afdelningen (Zoologiska och Botaniska samlingar)	R:mt	R:dr	65,000,
Bibliotheket	»	»	15,700,
Konstsamlingen	»	»	9,000,
Mynt- och medaljsamlingen	»	»	6,700,
Kemiskt-tekniska samlingarna	»	»	4,700,
Skolmuseum	»	»	2,600,
Industriella samlingen	»	»	2,600,
Mekaniskt tekniska samlingen	»	»	2,500,
			110,000,
hvertill komma inventarier.....	»	»	5,100,
			Summa R:mt R:dr 115,100.

Vid museum äro med fasta löner anställda, utom vaktmästarne:

en Ombudsman, samt

en Intendent för de naturhistoriska samlingarna, hvarjeunte mot honorarier äro förordnade:

en Bibliotekarie,

en Intendent för de Kemiskt-tekniska samlingarna;

en Intendent för de Mekaniskt-tekniska d:o; och

en Intendent för de Arkeologiska d:o.

Museum har varit besökt af följande antal personer:

År 1861	1,368,
» 1862	22,274,
» 1863	17,647,
» 1864	13,482,
» 1865	21,210.

Sjukvårdsanstalter.

a) Allmänna- och Sahlgrenska sjukhuset.

Med åberopande af hvad angående uppkomsten och fortgången af denna sjukvårdsanstalt i sista femårsberättelsen blifvit anfördt, får jag nu hänvisa till följande tabell:

	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
Sjukantalet för året	1,637	1,552	1,503	1,563	1,727
Utskrifne friska eller förbättrade	1,392	1,339	1,274	1,316	1,471
Döde	130	105	101	115	106
Qvarliggande vid årets slut	115	108	128	132	150
Antal sjuksängar, som dagligen upptagits	116	119	120	121	132
Underhållsdagarnes antal	42,482	43,610	43,679	44,274	48,179
Dagkostnaden för hvarje sjuk	R:dr 1,57	R:dr 1,55	R:dr 1,56	R:dr 1,53	R:dr 1,32
<i>Inkomsttillar:</i>					
	R:mt R:dr.	R:mt R:dr.	R:mt R:dr.	R:mt R:dr.	R:mt R:dr.
Tolagsmedel	6,000,00	6,000,00	6,000,00	6,000,00	6,000,00
Bränvinsmedel	6,000,00	6,000,00	6,000,00	6,000,00	6,000,00
Intressemedel	7,531,08	8,156,23	8,250,19	7,399,61	7,336,57
Inkomst af betalande sjuke	13,569,00	13,206,50	12,452,75	10,766,75	12,050,95
Lasarettmedel, (vid barndop, bröllop, kollekt) ..	3,524,00	2,290,77	2,061,94	2,147,69	1,963,20
Ekmanska donationens afkastning	129,38	116,88	109,07	93,71	95,68
Hysesmedel af gamla Sahlgrenska sjukhuset	1,485,50	1,393,92	4,993,87	3,682,67	3,786,13
Frälseräntor af Halländska hemmanen	3,737,24	3,805,35	3,398,35	3,408,56	3,746,92
Inkomst af ångbad	212,00	43,00	56,00	47,00	47,00
Summa R:mt R:dr	42,188,20	41,012,65	43,322,17	33,546,00	35,026,45
Af staden uttaxerade medel	15,000,00	26,500,00	19,200,00	30,500,00	28,700,00
Samtliga utgifterna	66,995,52	67,512,65	68,024,22	67,851,11	63,691,25
Kapitalfonden vid hvarje års slut	235,382,81	235,382,81	235,382,81	295,234,98	408,257,96

och i öfrigt meddela, dels att tillökningen i kapitalfonden åren 1864 och 1865 föranledts deraf, att, enligt vederbörliga beslut, frälseräntorna af donationshemmanen i Halland förstnämnde år blifvit kapitaliserade, samt bokförda värdet af nya sjukhusbyggnaden sistsagde år beräknadt och begge beloppen tillagda kapitalfonden, dels äfven att tjenstepersonalen vid sjukhuset utgjorts af 1 kommissarie, 4 föreständerskor, 8 sköterskor, 1 kokerska, 3 kökspigor, 1 städerska, 1 baderska, 2 machinister, 3 tvätterskor och 2 drängar, samt att vid läroanstalten för barnmorskor under hvarterdera af ifrågavarande fem åren varit intagne 6 frielever.

b) *Stadens kurhus.*

Nedanstående tabell upptager förhållandet med antalet vårdade å den syphilitiska afdelningen, summan af underhållsdagarne, årliga kostnaden och dagkostnaden i medeltal för person.

	Vårdade å den syphilitiska afdelningen.	Underhållsdagarne.	Kostnader årligen.		Dagkostnaden i medeltal pr. person.
			R.mt	R.dr.	
År 1861	282	10,712	9,701,67		99
» 1862	241	9,680	9,353,46		97
» 1863	317	11,803	9,785,39		83
» 1864	428	14,077	13,306,92		89
» 1865	496	18,368	14,315,45		78

Å den icke syphilitiska afdelningen har under förenämnde år någon patient icke varit intagen. Bristen i underhållskostnaden utöfver beloppet af den i staden inflytande kurhusavgift, har bekostats af staden:

År 1861 med ett belopp af	7,114 R:dr	81 öre.
» 1862 » » »	6,660 »	84 »
» 1863 » » »	7,136 »	01 »
» 1864 » » »	10,627 »	67 »
» 1865 » » »	9,286 »	91 »

c) *Garnisonssjukhuset.*

Antalet sjuksängar har varit 75 och vårdade sjuke utgjort:

År 1861	550 man.
» 1862	449 »
» 1863	583 »
» 1864	593 »
» 1865	588 »

För medikamenter och underhåll af sjukvårdspersedlar, har kostnaden, som af statsmedel godtgöres, uppgått till 3,595 R:dr 66 öre årligen.

d) *Fattigförsörjnings-inrättningens sjukhus.*

I anseende till det ökade antalet af sådana patienter, som å denna anstalt åtnjuta sjukvård, i hvilket afseende åberopas sista femårsberättelsen, förefinnas nu inom denna inrättning 2 större sjuksalar, tillhoppa med 28 sjuksängar och under vintertiden flere, till och med 34 sängar; ett rum för dem, som lida af bensår, med utrymme för 18 patienter, samt 4 sjuk- och konvalescentrum, med tillhoppa 37 sängar, hvilka alla sjukrum ständigt varit upptagne af försörjningshusets egne hjon och af andra, för hvilka utrymme saknats å allmänna- och Sahlgrenska sjukhuset, eller hvilka genom poliskammarens försorg blifvit till försörjningshuset inforlade. Bristande utrymme å Göteborgs hospital för sinnessjuka har äfven gjort nödigt att å försörjningshuset inrätta två lämpliga förvaringsrum för tillhoppa 13 patienter, som lida af sinnessjukdom. Dessutom har till en början 5, och vidare 4 rum blifvit upplåtna för emottagande af dibarn och andra barn, som varit i behof af läkarevård. Kostnaderna för alla dessa sjukvårdsanstalter bestridas af allmänna fattigförsörjningsanstaltens medel.

e) *Barnsjukhuset.*

Förhållandet med dess verksamhet och räkenskaper inhämtas af följande tabell:

Det äldre sjukhuset stängdes i början af September 1865. Minskningen uti inkomsterna under åren 1864 och 1865 beror deraf, att under dessa år största delen af det utaf en okänd gifvare skänkta kapital

50,000 R:dr till uppförandet af ett sjukhus blifvit för ändamålet använd, hvadan räntevinsten minskats. Den i förbindelse med sjukhuset inrättade polikliniken begagnades af 727 barn år 1861, af likaledes 727 år 1862, af 752 år 1863, af 751 år 1864, och af 688 barn år 1865.

	Qvarliggande från förra året.	Intagne under året.	Summa.	Utskrifne friske och förbättrade.	Ohulpsne.	Döde.	Qvarliggande till nästa år eller remitterade till annat sjukhus.	Antal underhållsdagar.	Inkomster.	Utgifter.	Kapitalfond.
År 1861	15	96	111	77	7	15	12	5,011	—	—	169,125,78
» 1862	12	82	94	68	—	11	15	4,867	8,810,49	7,703,15	170,233,12
» 1863	15	89	104	74	2	10	18	5,923	8,717,17	7,108,10	171,842,19
» 1864	15	82	97	70	6	8	13	5,243	7,704,12	7,354,62	172,391,69
» 1865	13	41	54	47	2	5	—	3,411	5,876,20	6,580,25	171,487,64

f) Sjukvårdsinrättningen för ögonsjuka:

Härom lemnas en öfversigt af följande tabell:

	Sjuk-sängar.	Vårdade.	Utskrifne.	Qvarliggande.	Afidne.	Förvaltningskostnad.	Kassa-behållning.
År 1861	5	38	37	1	—	1,823,49	2,324,08
» 1862	5	46	46	—	—	2,005,09	2,001,44
» 1863	6	51	50	—	1	2,168,81	1,652,14
» 1864	8	62	61	1	—	1,830,00	1,798,53
» 1865	9	62	59	3	—	2,420,67	1,513,53

De nödiga medlen för bestridande af samtliga utgifterna, upptagna under rubrik förvaltningskostnad, hafva erhållits genom årlig subskription af enskilde; och har läkarevården lemnats af Doktor A. Ekström, samt behöflig medicin af Apotekaren A. Holmberg kostnadsfritt.

g) Sjukhemmet för obotligt sjuka.

Denna stiftelse, grundlagd genom en på uppmaning af fru Statsrådinnan Laura Fähræus år 1862 föranstaltad försäljning af fruntimmershandarbeten, började samma år sin verksamhet uti för ändamålet inköpta fastigheten N:o 55 i östra Haga och har erhållit frikostiga gåfvor, hvilka under de fyra åren till och med 1865 uppgått till 70,512 R:dr 14 öre, så att inrättningens kassabehållning sistnämnde år med besparade ränteinkomster utgjort 71,732 R:dr 61 öre R:mt.

Vid inrättningen, hvars inkomster år 1865 utgjort 13,948 R:dr 70 öre, och utgifterna för samma år 3,019 R:dr 42 öre har förhållandet med patienter varit sådant att:

År 1862	intagits 6,	utskrifvits —,	afidit —,	den 31 Dec.	qvarlegat 6 personer.
» 1863	» 7,	» —,	» 2,	»	» 11 »
» 1864	» 3,	» 1,	» 1,	»	» 12 »
» 1865	» 4,	» —,	» 3,	»	» 13 »

C. Fattigvårds- och andra välgörenhetsanstalter.

a) Allmänna fattig-försörjnings-inrättningen.

I afseende å denna inrättning, hvars donationsfond under de fem sista åren i räkenskaperna upptagits till 31,903 R:dr 32 öre, och hvars fastighetsvärde utgjort:

För år 1861	R:dr 343,750
» » 1862	» 343,800
» » 1863	» 344,398,50
» » 1864	» 344,398,50
» » 1865	» 343,648,50

åberopas de uppgifter, som innehållas i Tab. 14.

b) *Stadens fattighus.*

Här åtnjuta gamla och orkeslösa borgare och deras enkor samt ålderstigne tjenstehjon m. fl. bostad och underhåll. I fråga om å fattighuset intagna personer af båda könen, hvilka åtnjutit full försörjning, samt inrättningens inkomster och utgifter, jemte dess kapitalfond, har förhållandet varit följande:

	Intagne		Inkomster.	Utgifter.	Kapitalfond.
	Män.	Qvinnor.			
År 1861	19	52	17,413,83	14,466,24	218,214,25
» 1862	18	56	19,528,64	17,341,90	220,400,99
» 1863	18	58	25,800,31	15,331,54	230,869,76
» 1864	22	60	18,911,13	16,002,61	233,778,28
» 1865	23	58	19,402,29	15,566,98	237,613,59

Inkomsterna utgöras af arrende för stiftelsen tillhörig jord, tolagsmedel, räntor och kollekt, dertill under år 1863 kommit donerade medel; och är värdet af inrättningens fastigheter inberäknadt i kapitalfonden.

c) *Stadens barnhus,*

här förut omförmäldt bland undervisningsanstalter, äger fastighet, som värderats till 80,000 R:dr, och utgjorde beloppen af inrättningens inkomster samt utgifter, äfvensom kapitalfond:

	Inkomster.	Utgifter.	Kapitalfond.
År 1861	11,351,13.	11,563,28.	146,045,48.
» 1862	11,195,28.	10,748,11.	146,492,65.
» 1863	11,129,06.	10,702,95.	146,918,76.
» 1864	11,145,94.	11,078,96.	146,985,74.
» 1865	11,242,46.	10,610,06.	147,618,14.

d) *Christinæ församlings fattigkassa,*

med en fond af omkring 30,000 R:dr och särskildt 3 fonder till understöd åt sängliggande sjuka, till sammanräknadt belopp af 3,000 R:dr, deraf såsom fattigunderstöd utdelats, från den förstnämnde fonden, dels af kyrkorådet och dels af pastorerna vid församlingen:

År 1861 ett belopp af	1,630 R:dr.
» 1862 »	1,825 »
» 1863 »	1,870 »
» 1864 »	1,990 » och
» 1865 »	1,995 »

samt från öfriga 3 fonder årligen genom pastorerna 180 R:dr.

Härförutom har år 1862 tillkommit en af Handlanden *Petter Mjöberg* i lifstiden, till understöd åt medellösa köpmansdöttrar vid församlingens svenska afdelning, donerad fond å 16,120 R:dr 30 öre, hvaraf under nedannämnde år till 9 personer årligen utdelats, år 1862, ett belopp af 260 R:dr samt hvarje af åren

1863, 1864 och 1865 ett understöd af 920 R:dr, uppgående fonden vid 1865 års slut till 16,499 R:dr 42 öre R:mt.

e) *Under pastors-embetet vid Gustavi domkyrka ställda fonder, nemligen:*

- 1:o. *Enkefru Margareta Ingmans donation*, utgörande 3,833 R:dr 33 öre, deraf räntan utdelas till enkör och faderlösa barn samt äldre ogifta fruntimmer af s. k. pauvres honteux inom nämnda församling;
- 2:o. *Afl. Bruksägaren F. U. von Akens donation* å 516 R:dr 67 öre, hvarå äfvenledes räntan användes till understöd åt pauvres honteux inom församlingen.
- 3:o. *Enkefru Sofia Christina Retzii donation* å 150 R:dr, hvaraf afkomsten utdelas till nödlidande enkör och faderlösa barn;
- 4:o. *Afl. Segelsömmaren Johan Christian Wulffs donation* å 3,603 R:dr 33 öre, med räntan hvaraf sängliggande sjuke bispringas;
- 5:o. En fond, benämnd »*Amicus Lazarorum*», utgörande 600 R:dr, derå räntan för lika ändamål användes;
- 6:o. *Anna B. Bergmans fond* å 800 R:dr, hvars räntebelopp för sistsagde ändamål utdelas; och
- 7:o. *Afl. Handlanden Axel Borgenströms donation*, 6,000 R:dr, deraf räntan tilldelas behöfvande inom församlingen.

I afseende å förvaltningen af dessa fonder har den förändring ägt rum, att säkerhetshandlingarne i April 1864 emottagits af domkyrkoförsamlingens kassaförvaltare, som för dem ansvarar, inkasserar räntorna och aflemnar dessa åt Pastors-embetet, som verkställer utdelningen i enlighet med föreskrifterna i de särskilda testamentsförordnandena.

f) *Engelska församlingens fattigkassa,*

med en kapitalfond, som 1861 utgjorde 18,632 R:dr och 1865 uppgick till 20,642 R:dr, hvaraf understöd utdelats:

År 1861 till 10 personer med	647 R:dr.
» 1862 » 14 » »	840 »
» 1863 » 10 » »	715 »
» 1864 » 11 » »	845 »
» 1865 » 10 » »	835 »

g) *Mosaiska församlingens fonder, nemligen:*

- 1:o. *Stipendiifonden*, stående under Göthilda-stiftelsens förvaltning, med ett kapital af 13,000 R:dr, hvaraf ränteafkastningen användes till understöd åt vid universitetet studerande ynglingar;
- 2:o. *Lichtenbergska välgörenhets privatföreningen*, med särskilda fonder, tillhopa 21,218 R:dr 71 öre och årligt ledamotsbidrag af omkring 200 R:dr, deraf räntan utdelas dels till pauvres honteux och dels åt behöfvande industriidkare, antingen såsom gåfvor eller räntefria lån;
- 3:o. *Fruntimmers-föreningen* med en fond af 8,460 R:dr 35 öre, deraf räntan, jemte årliga bidrag af föreningens ledamöter, omkring 380 R:dr användes till understöd åt behöfvande samt till sjukvårds- och begrafningshjälp;
- 4:o. *Brudgåfvo-fonden*, stående under Göthilda-stiftelsens förvaltning, med ett kapital af 11,469 R:dr 94 öre, hvaraf räntan är bestämd till hemgift åt välfrejdade döttrar af obemedlade föräldrar, och hvilken ränta tillägges kapitalet de år, då något bidrag icke ägt rum;
- 5:o. *Sjukvårds- och begrafnings-sällskapets fond*, utgörande 4,560 R:dr 62 öre med årliga ledamotsbidrag af omkring 400 R:dr;
- 6:o. *Hyreshjelpsfonden*, uppgående till 7,000 R:dr, deraf årliga räntan tilldelas sådana, som äro i behof af hyresbidrag;

- 7:o. *Elias Simon Warburgs donationsfond*, stor 3,000 R:dr, med räntan hvaraf en person understödjdes;
 8:o. *M. E. Delbancos teknologiska stipendium*. Rän-teafkastningen af denna donation, som 1862 kommit under Göthilda-stiftelsens förvaltning och utgör 20,000 R:dr, användes såsom stipendium till en i Göteborg född yngling, som efter att hafva med beröm genomgått teknologisk undervisningsanstalt här i landet, besöker någon dylik i utlandet, eller medelst resor derstädes söker förvärfva ökad skicklighet.

h) Handelsföreningens egna och under dess förvaltning ställda fonder.

- 1:o. *Föreningens enskilda fond*, bestående af dels föreningens kapital, dels f. d. Hökeri-societetens kassa och des Vexel-bolagets donationsfond, tillhopa 70,435 R:dr 24 öre.

Af räntan har utdelats i gåfvor:

År 1861 ett belopp af	5,365 R:dr	åt 90 personer.
» 1862 »	5,060 »	» 90 »
» 1863 »	5,050 »	» 90 »
» 1864 »	4,735 »	» 90 »
» 1865 »	3,650 »	» 79 »

- 2:o. *Nic. Holtermans donation*, 6,000 R:dr, hvaraf räntan årligen tilldelats tre fattiga köpmansenkör härstädes;
 3:o. *Afl. Handlanden Jon Sernströms donation*, 25,000 R:dr, deraf räntan utdelats till 10 obemedlade personer;
 4:o. *Enkefru Levgrens donationsfond*, 9,000 R:dr, till understöd för behöfvande köpmän eller dess enkör och döttrar, och hvilken fonds ränta utdelats till 3 personer;
 5:o. *Afl. Handlanden Gust. Lindströms donationsfond*, 30,000 R:dr, deraf räntan tilldelats 3 personer.
 6:o. *Sven Zachrissons donationsfond*, 3,000 R:dr, deraf räntan utdelats till 2:ne behöfvande;
 7:o. *Afl. Mamsellerna Janssens donationsfond*, 8,910 R:dr 60 öre, deraf räntan tilldelats 3 behöfvande köpmansenkör;
 8:o. *Enkefru Gunilla Maria Sjögrens donationsfond*, tillkommen år 1852 och utgörande 11,100 R:dr, hvaraf årliga räntan utdelats till 8 obemedlade, ogifta döttrar af stadens embets- och tjenstemän samt borgare;
 9:o. *Grosshandlanden C. J. Brusewitz' donation*, 5,000 R:dr, tillkommen år 1863, och hvaraf räntan under de två nästpåföljande åren tilldelats en behöfvande person;
 10:o. *Grosshandlanden Lars Bergmans fond*, 7,000 R:dr, förärad år 1864, och hvaraf räntan det följande året utdelats till 2 personer;
 11:o. *Afl. Handlanden Erik Gustaf Lindströms donationsfond*, 5,000 R:dr, inbetald år 1864, deraf räntan följande året tilldelats 3 behöfvande; och
 12:o. *Afl. Handlanden Anders Carlssons donation*, enligt testamente af honom, som affidit den 11 Nov. 1864. Fonden utgjorde vid 1865 års slut omkring 145,000 R:dr, och skall rän-teafkastningen enligt föreskrift användas till pensioner och understöd åt behöfvande.

i) Understöd från Sjömanshus-direktionen, af de under dess förvaltning stående, donerade medel.

- 1:o. *Afl. Kommerce-rådet Olof Wijks donationsfond*, 30,000 R:dr, hvaraf rän-teafkastningen årligen tilldelats 10 behöfvande sjökaptensenkör med lika belopp till hvarje;
 2:o. *Afl. Grosshandlanden William Gibsons och dess frus donationsfond*, 20,000 R:dr, deraf räntan äfven årligen utdelats till 10 behöfvande sjökaptensenkör; och
 3:o. *Carellska donationsfonden*, tillkommen 1863 genom testamente af numera affidna mamsell Emerentia Catharina Carell och utgörande 3,750 R:dr, hvaraf räntan år 1865 utdelats till 3 styrmansenkör med 75 R:dr till hvardera.

k) Pensionsinrättningen för ålderstigna och sjuktliga tjenstehjon.

Inrättningens fond, beloppen af de årligen reserverade medlen och utdelade pensioner, samt pensionärernas antal har utgjort:

	Antal pensionärer.	Pensionsbelopp.	Kapitalfond.	Reserverade medel.
År 1861.....	89	6,468,75	121,105,44	5,464,18
» 1862.....	111	7,387,50	124,766,26	5,792,03
» 1863.....	131	9,868,75	190,546,63	6,139,55
» 1864.....	135	10,275,00	191,639,10	6,507,92
» 1865.....	136	10,425,00	198,129,66	6,898,40

hvarförutom af fonden utdelats såväl 300 R:dr årligen, såsom premier till 30 tjenstehjon, hvilka i minst 10 år tjenat och fortfarande tjena å samma ställe, samt derunder utmärkt sig för trohet, sedlighet och ordning, som äfven under åren 1863, 1864 och 1865 lifstidsränta åt 3 personer med 600 R:dr årligen.

l) Sällskapet «De fattiges vänner».

Förhållandet med sällskapets kapitalfond, beloppet af årsafgifter, lemnadt understöd i varor med deras värde och utgifterna till sällskapets skola för 24 flickor inhemtas af denna tabell:

	Kapitalfond.	Årsafgifter.	U n d e r s t ö d		Understöd i värde.	Utgift till skolan.
			lemnadt åt	bestående af		
År 1861.....	37,571,30	1,176,00	25 familjer 120 enkor 76 ogifta fruntimmer	105 famnar ved 905 ℓ ljus 82½ t:r rågmjöl 1,930 ℓ gryn	3,928,48	1,192,01
» 1862.....	38,255,38	1,113,00	24 familjer 131 enkor 87 ogifta fruntimmer	108 famnar ved 980 ℓ ljus 89½ t:r rågmjöl 2,190 ℓ gryn		
» 1863.....	40,859,09	984,00	22 familjer 118 enkor 73 ogifta fruntimmer	96½ famnar ved 975 ℓ ljus 79 t:r rågmjöl 1,770 ℓ gryn	3,529,72	1,226,03
» 1864.....	41,121,59	1,347,00	20 familjer 121 enkor 76 ogifta fruntimmer	96½ famnar ved 930 ℓ ljus 78½ t:r rågmjöl 1,940 ℓ gryn		
» 1865.....	42,411,59	1,482,00	26 familjer 133 enkor 88 ogifta fruntimmer	107½ famnar ved 1,020 ℓ ljus 87½ t:r rågmjöl 2,040 ℓ gryn	3,464,61	1,351,20

Under sällskapets förvaltning befinnes äfven en donation utaf afidne *Handlanden G. Lindström* å 3,000 R:dr, hvaraf räntan under åren 1861—1865 utdelas till sängliggande sjuka.

m) *Lindgrenska donationen,*

hvars kapitalfond år 1865 utgjorde 59,000 R:dr, deruti inbegripet värdet af en fastighet, har lemnat understöd år 1861 till 65 personer med ett belopp af 3,137 R:dr 24 öre.

» 1862 » 65	»	»	» 3,200	» —	»
» 1863 » 68	»	»	» 3,382	» 16	»

år 1864 till 75 personer med ett belopp af 3,508 R:dr 34 öre.

» 1865 » 82 » » » 3,833 » 84 »

n) *Räddningsinstitutet för vilseförda och moraliskt vanvårdade barn,*

på hemmanet Lundby länsmansgården å Hisingön, hvilket hemman blifvit uppskattat i värde till 22,500 R:dr. Inrättningen äger en kapitalfond till nedannämnde belopp, och har bestridt följande utgifter:

	Kapitalfond.		Utgifter.	
År 1861	30,463 R:dr	54 öre	5,087 R:dr	33 öre
» 1862	37,454 »	19 »	5,794 »	09 »
» 1863	44,949 »	77 »	6,302 »	— »
» 1864	48,829 »	88 »	6,258 »	12 »
» 1865	54,004 »	38 »	7,436 »	23 »

Antalet gossar, som vid institutet åtnjutit vård, har årligen utgjort omkring 20, hvilka undervisats hufvudsakligen i jordbruk och trädgårdsskötsel och derjemte i de kunskapsämnen, som förekomma i folkskolorna. Från inrättningens början år 1847 till innevarande års början hafva der blifvit intagne 81 och utgått 60 gossar.

o) *Sällskapet för öm och sedlig modersvård.*

Sällskapet, hvars kapital utgör 1,000 R:dr, har för bestridande af sina utgifter haft att påräkna räntan å nämnde belopp, årsbidrag och gåfvor, som tillsammans utgjort:

År 1861 ett belopp af.....	3,071 R:dr.
» 1862 » » »	1,630 »
» 1863 » » »	1,400 »
» 1864 » » »	1,707 »
» 1865 » » »	1,605 »

Härutaf har sällskapet lemnat understöd:

År 1861 till 26 familjer i penningar och kläder med.....	780 R:dr.
» 1862 » 26 » » »	858 »
» 1863 » 26 » » »	780 »
» 1864 » 24 » » »	720 »
» 1865 » 24 » » »	720 »

hvarjemte och enär den af sällskapet stiftade arbetsinrättning, hvarest, under loppet af 9 månader årligen, 80 till 100 fattiga qvinnor erhållit arbetsförtjenst af omkring 1 R:dr hvardera i veckan, icke kunnat uppehållas med försäljningssumman af de vid arbetsinrättningen förfärdigade klädespersedlar, öfverskottet af inkomsterna blifvit användt till fyllande af den sålunda uppkomna bristen.

p) *Tillsyningsföreningen.*

De klagomål, som försports öfver tiggeri å gator och inom enskilda hus här i staden, föranledde flera bättre lottade fruntimmer härstädes i November månad år 1863 att undersöka de bettländes belägenhet och att lemna den hjälp, som för ögonblicket ansågs mest behöflig. Då det sålunda befanns, att antalet af familjer, som borde bispringas, uppgick till flere hundra med ett par tusen personer, fann man sig åt den började verksamheten böra gifva en större utsträckning medelst förening af flera personliga krafter och betydligt ökade penningemedel; och genom några för saken varmt nitälskande samhällsmedlemmars frikostighet och erbjudanden af flera fruntimmer att verksamt biträda blef den 23 Januari 1864 den förening bildad, som nu kallar sig »Göteborgs tillsyningsförening». Enligt föreningens stadgar utgår den hjälp, som lemnas, antingen uti almosor eller genom beredande af tillfällen till arbetsförtjenst. Styrelsen består af en Ordförande, en vice

ordförande, en directrice öfver arbetskontoret, en kassaförvaltare och 2 sekreterare, samt utses af föreningens aktiva medlemmar, som år 1864 utgjorts af 41, och 1865 af 45 personer, hvilka sig emellan fördela staden i lika många distrikter och utöfva tillsyn hvar inom sitt distrikt, samt upprätta noggranna förteckningar, hvilka derefter till styrelsen ingifvas. Understödstagarnes antal utgjorde från November 1863 till den 31 December 1864 1,114 hushåll, tillsammans 3,839 personer och under nästlidet år 1,062 hushåll, omfattande 3,528 personer, hvarjemte under sistsagde år arbete utdelats åt 500 personer.

Inkomsterna, hvilka hufvudsakligen bestått af frivilliga bidrag, hafva under nedannämnde år, likasom utgifterna, varit följande:

	Inkomster.		Utgifter.
Från November 1863 till den 23 Januari 1864.....	3,697 R:dr — öre		3,606 R:dr 93 öre
» den 23 Jan. 1864 till den 31 Dec. 1864.....	20,965 » 39 »		20,014 » 64 »
År 1865.....	28,081 » 47 »		26,449 » 91 »

hvarförutom kläder från arbetskontoret utdelats, år 1864 till värde af 892 R:dr 43 öre och år 1865 för 2,116 R:dr 54 öre.

q) *Fångvårdssällskapet.*

Detta sällskap, hvars ändamål är att för fångar, som förvaras i länets häkten eller eljest tillhöra länet och, efter undergången bestraffning å annan ort, hit återkomma, underlätta återgången från brottets bana till nyttig verksamhet, genom att, efter fängelsetidens slut, bereda dem tillfälle att på ärligt sätt förvärfa sin utkomst, började sin verksamhet med år 1863, sedan nödige medel blifvit för ändamålet insamlade.

De, som blifvit föremål för sällskapets omvårdnad, utgjorde, år 1863, 3 män och 4 kvinnor, år 1864, 1 man och 4 kvinnor samt år 1865, 2 män och 4 kvinnor. Utgifterna hafva uppgått:

År 1863 till	R:dr 413,60,
» 1864 »	» 428,37, och
» 1865 »	» 384,32.

Kassabehållningen den 31 December 1865 uppgick till 2,274 R:dr 71 öre.

r) *Praktisk hushållsskola för flickor.*

Denna anstalt har till ändamål att åt flickor inom Göteborgs samhälle, företrädesvis dem, som genomgått stadens folkskolas högre afdelning och väl inhemtat der förekommande läroämnen, såväl till förståndskunskaper som handslöjder, bereda tillfälle till handledning och öfning äfven i öfriga inom ett hushåll förekommande förrättningar, såsom matlagning, bakning, tvätt och strykning m. m., samt, i den mån sådant låter sig utföra, vård och skötsel af små barn. För anstaltens tillvägbringande hafva icke allenast Göteborgs sparbank år 1865 anslagit 4,000 R:dr, utan äfven de flesta delägarne i Göteborgs ångköks aktiebolag öfverlätit sina 475 aktier, jemte det 43 sådana aktier blifvit för billigt pris till hushållsskolan försålde. Endast med denna sålunda beredda tillgång blef nyssnämnde aktiebolags vid fisktorget belägna fastighet inköpt för 52,000 R:dr, och anstaltens verksamhet der börjad i December 1865 med 12 intagna flickor; men som, enligt Konungens Befallningshafvandes reglemente för hushållsskolan, första årets räkenskaper skola omfatta tiden från anstaltens öppnande intill slutet af år 1866, kan närmare upplysning, än som i det föregående skett, för närvarande icke meddelas rörande denna inrättning.

s) *Pantlåneinrättningen.*

Som denna inrättnings bokslut årligen upprättas den 30 Juni, börjar redogörelseåret med den 1 Juli, och, enligt inrättningens räkenskaper, har förloppet med utlånade och inlöste panter, samt den hvarje år återstående utlåningssumman varit, som följer:

	Panter belånade med	Panter inlösta med	Rest vid bokslutet, panter belånade med
Från den 1 Juli 1861 till den 1 Juli 1862	24,340 med 166,404 R.dr.	22,511 med 153,678 R.dr.	11,936 med 85,527 R.dr.
» » » 1862 » » » 1863	23,610 » 164,339 »	23,820 » 164,568 »	13,765 » 98,253 »
» » » 1863 » » » 1864	26,105 » 187,608 »	25,016 » 177,734 »	13,555 » 98,024 »
» » » 1864 » » » 1865	28,079 » 192,596 »	26,776 » 187,879 »	14,644 » 107,888 »
» » » 1865 » » » 1866	33,005 » 219,303 »	29,607 » 198,507 »	18,042 » 128,684 »

t) *Arbetarebostäder.*

Såsom tillägg till hvad Konungens Befallningshafvandes sista femårsberättelse härom innehåller, får jag meddela följande, beträffande dels de allmänna arbetarebostäderna och dels dem, som tillkommit på grund af affidne Grosshandlanden Robert Dicksons gåfvobref.

Allmänna bostäderna.

Under åren 1861—1865 har den månadliga hyran varit bestämd till:

11 à 12 R:dr	för 2 rum med kök,	belägna i Vestra Haga.
7½ à 8½ »	» » 1 rum och kök,	belägna i » »
4½ à 5 »	» » ett enkelt eller spiselrum	i » »
8½ à 9 »	» » 1 rum med kök	i Nya Haga.
5½ à 6 »	» » 1 spiselrum	i » »

Värdet af arbetarebostäderna i Vestra och Nya Hagorna är bokfördt med 88,000 R:dr.

Robert Dicksons stiftelse.

Enligt af Kongl. Maj:t den 31 Juli 1860 nådigst fastställda stadgar för stiftelsen, står densamma, i hvad den afser Göteborgs stad, under skydd af stadens röstberättigade innevånare, eller numera af stadens Fullmäktige, såsom principaler och vårdare. Af behållna hyresafkastningen afsättes årligen $\frac{1}{10}$ -del för att användas till beredande af nyttiga och behöfliga inrättningar, som afse arbetsklassens förmån och förbättring. De i Vestra Haga uppförda sex boningshusen af timmer innehålla hvardera 8 hushållslägenheter, eller tillsammans 48, deraf 44 om 2 rum med kök och nödiga uthus, samt 4 om 1 rum med kök och uthus. Den månadliga hyran för hvarje af de förra lägenheterna är 13 à 13½ R:dr, och för de senare 10 R:dr. De i samma Haga uppförda 8 byggnader af mursten blefvo till uthyrning färdiga och iflyttades den 1 Oktober 1861 samt innehålla tillsammans 56 boningslägenheter, hvardera bestående af ett rum med tambur, kök, skafferi samt källare och vindsafskrankning, 2 rymliga skollokaler, hvilka blifvit förhyrda af stadens Folkskolestyrelse, en större lokal, som mot hyra blifvit upplåten till Göteborgs stads folkbibliotek, samt bostadslägenhet åt Inspektoren vid samtliga arbetarebostäderna. Hyran för dessa lägenheter utgör i månaden, för boningslägenhet 10 R:dr, samt för hvardera af skollägenheterna och för folkbibliotekslokalen 20 R:dr. Kostnaden för stiftelsens byggnader är bokförd med 267,500 R:dr.

De årliga inkomsterna och utgifterna hafva utgjort:

	Allmänna bostäderna.		Robert Dicksons stiftelse.	
	Inkomst.	Utgift.	Inkomst.	Utgift.
År 1861	7,478,46	5,954,56	9,434,78	8,239,30
» 1862	7,570,35	6,210,50	15,030,00	5,647,53
» 1863	7,497,15	10,697,49	15,012,00	9,274,24
» 1864	7,472,40	7,210,98	14,958,00	9,110,95
» 1865	7,460,40	11,262,36	14,958,00	6,097,23

Arsbehållningarna af hyresmedlen för de byggnader, hvilka tillhöra Robert Dicksons stiftelse, hafva blifvit använda till amortering af lån till det belopp, som byggnadskostnaden öfverskridit donationskapitalet.

Hyresgästernas näringsfång eller samhällsställning och deras personals antal har varit följande:

	Arbetskarlar, mät- nadskarlar m. m.	Handt- verksar- betare.	Fabriks- arbetare.	Jernbärare, packhus- karlar och mätare.	Inspektorer, arbets- förmän o. m. s.	Tull- och polisbe- tjenter.	Enkor och äldre qvin- nor.	Summa hyresmän.	Familjernas	
									samfälda antal.	hvaribland barn under 12 år.
<i>Allmänna arbetarebostäderna.</i>										
Vid 1861 års slut.....	18	14	4	7	7	—	35	85	292	113
» 1862 » »	22	11	5	6	2	—	39	85	297	95
» 1863 » »	24	11	2	6	2	—	40	85	316	83
» 1864 » »	22	9	3	6	3	—	42	85	290	76
» 1865 » »	22	9	2	6	2	—	44	85	286	68
<i>Robert Dicksons stiftelse.</i>										
Vid 1861 års slut.....	24	36	5	12	9	3	18	107	434	159
» 1862 » »	23	41	1	14	8	4	16	107	432	151
» 1863 » »	22	39	2	16	9	6	13	107	455	170
» 1864 » »	25	40		17	8	7	10	107	464	187
» 1865 » »	22	42		20	7	8	8	107	484	185

Välgörenhetsstiftelserna till förmån för dem, som begagna undervisning vid härvarande allmänna läroverk, hafva fortfarande varit desamme, som omförmäls uti Konungens Befallningshafvandes sista femårsberättelse den 30 April 1862; och meddelas hvad bland dessa stiftelser särskildt angår:

Hvitfeldska stipendiefonden, att under åren

	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
Afkastningen af inrättningens tillhörigheter utgjort.....	27,037,54	25,780,72	26,730,08	24,252,82	23,784,82
Stipendier utdelats till belopp af.....	13,345,00	13,930,00	13,315,00	13,726,00	14,335,00
Såsom arfvoden åt lärare vid Elementar-läroverket utgått.....	625,00	625,00	625,00	625,00	625,00
Till läroverkets bibliotek samt bokuppköp användts.....	383,62	398,25	382,88	393,15	408,37

Beträffande *Enkefru Volrathine Kalls donationsfond* anser jag mig böra upplysa, att beloppen af utdelade understöd och kapitalbehållningen utgjort:

År 1861, understöd.....	1,025 R:dr.	Kapital.....	29,269 R:dr	22 öre.
» 1862, »	1,500 »	»	29,389 »	22 »
» 1863, »	782 »	»	30,227 »	22 »
» 1864, »	75 »	»	31,813 »	89 »
» 1865, »	300 »	»	33,299 »	06 »

De inom staden uttaxerade kommunalutskylder hafva utgått, på grund af Stadsfullmäktiges beslut och Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 18 Juni 1864 och den 11 April 1865:

för år 1863 för *fast egendom* med 2 R:dr 53 öre för hvarje bevillningsriksdaler, och

för *inkomst af kapital och arbete*, (sedan afdrag skett med $\frac{1}{3}$ -delar från de bevillningsbelopp, som uppgått till och med 15 R:dr, och med 10 R:dr från de bevillningsbelopp, som öfverstigit 15 R:dr) med 3 R:dr 15 öre för hvarje återstående riksdaler af bevillningen.

» » 1864 med enahanda belopp, och

för år 1865 med 2 R:dr 70 öre för hvarje bevillningsriksdaler så väl för *fast egendom* som för *inkomst af kapital och arbete*,
utvisande nedanstående Tab. Litt. O o stadens inkomster och utgifter år 1865.

Tab. Litt. O o.

Inkomster.	R:mt.	Utgifter.	R:mt.
Ersättning för tolagsmedel.....	311,941,62	Aflöningsstat.....	301,291,16
Roder-, båk- och pålpenningar.....	17,102,54	Publika byggnader, reparationer å stadens hus och andra under dess vård stående lägenheter.....	306,902,56
Bompenningar.....	100,45	Pensioner.....	6,900,00
Bro- och kaj-afgifter.....	119,294,26	Löner och arvoden för åtskilliga befattningar.....	20,238,56
Vägpenningar på jernvägen.....	12,392,46	Skrifmaterialier.....	2,056,33
Bevilling från d:o.....	1,603,19	Båtsmansvakansafgift.....	8,266,38
Vedfamnemåttsafgift.....	225,00	Kurhushjonens underhåll.....	13,757,22
Marknadsståndspenningar.....	179,57	Lyktors underhåll och lyshållning.....	28,951,71
Tomtöremedel.....	807,92	Renhållning af latriner.....	550,00
Landerimedel.....	14,034,73	Hushyrer till stadskommministern och domkyrkoklockaren.....	800,00
Laxfisket i Säfve å.....	750,00	Lokal för tullhamnbevakningen.....	1,362,67
Ålfisket i Mölndals ström.....	15,00	Bidrag till underhållet af frivilliga brandkårens brandredskap.....	1,000,00
Köpeskilling för försälda tomter i magasinssvartaret.....	34,743,00	” ” ved och ljus i läroverkshuset.....	275,00
Friskilling för försälda tomter i Vestra, Östra och Nya Haga.....	1,098,42	” ” slöjdföreningens skola.....	4,100,00
Boupptecknings- och delningsprovisioner.....	41,649,98	Anslag till stadens allmänna folkskolor.....	53,500,00
Auktionsprovisioner.....	9,155,70	” ” allmänna fattigförsörjningsinrättningen.....	93,000,00
Börsauktionsprovisioner.....	235,20	” ” Carl Johans församlings fattigvård.....	7,250,00
Gärdaköpsafgift.....	15,009,88	” ” oförutsedda behof.....	58,016,44
Kurhusmedel.....	5,029,26	” ” gatu- och vägförvaltningen.....	113,757,85
Säfvedals häradsräntor.....	3,431,32	” ” allmänna och Sahlgrenska sjukhuset.....	28,700,00
Saköremedel.....	461,41	” ” vattenledningen.....	6,830,48
Stadens bränvinsmedel.....	83,827,40	” ” direktionen öfver Göteborgs hamn- och elfarbeten.....	104,000,00
Skatt för hundar.....	2,420,08	” ” sundhetsnämuden.....	7,200,00
Afgift för begagnande af stadens lyftkranar.....	1,304,44	” ” Guldbergsvass uttorkning.....	3,000,00
Extra inkomster.....	3,88	” ” Göteborgs museum.....	7,000,00
Restantiemedel.....	11,23	” ” småbarnsskolan.....	3,000,00
Hyrer och arrenden.....	36,472,88	” ” navigationsskolan.....	1,200,00
Kommunalutskylder.....	364,678,17	” ” Willinska fattigfriskolans slöjdafdelning.....	5,000,00
		Packhusvägarne.....	1,546,87
		Mätare-inrättningen.....	1,551,70
		Marknadsståndens reglering.....	41,04
		Omkostnader vid ett hos Nord-Tyska banken upptaget lån.....	572,78
		Festivitetskostnader.....	252,72
		Laxfisket i Säfve å (kommunalutskylder).....	15,20
		Landerimedel.....	74,52
		Intressemedel.....	116,331,05
		Diverse utgifter.....	7,793,84
		Restantiemedel.....	200,21
		Elementar-läroverksstatens hushyrer.....	7,300,00
		Magistratens fria dispositionsmedel.....	750,00
		Fångarnes underhåll.....	1,692,70
Brist.....	248,019,99		
Summa R:mt R:dr	1,326,028,98	Summa R:mt R:dr	1,326,028,98

2. Uddevalla.

Uddevalla, hörande till Rikets städer af tredje klassen, är belägen vid den s. k. Risån eller Bäfveåns utlopp i Byfjorden. När staden blifvit anlagd, är ej tillförlitligen känt, dock anses detta hafva skett i äldsta tider, hvarpå äfven stadens forna namn *Oddinsvalde* synes häntyda. Den veterligen äldsta handling, som rör Uddevalla, är Konung JOHAN II:s stadfästelsebref å stadens privilegier af år 1491.

Staden utgör, i förening med Bäfve och Norra Ryrs socknar inom Lane härad ett pastorat. Staden har ett vackert och sundt läge uti en fruktbar dal, till större delen omgifven af berg och höjder. Af dessa senare äro de s. k. kapellbackarna i geologiskt hänseende synnerligen märkliga såsom bestående helt och hållet af fossila snäckmassor.

Antalet af stadens innevånare var enligt mantalslängderna:

År 1850	3,607,
» 1855	3,820,
» 1860	4,392,
och » 1865	5,064.

Sedan förra periodens slut har folkmängden således ökat med 672, motsvarande 15,5%. Såsom orsak till denna tillökning angifves dels att antalet födda årligen öfverstigit antalet döda, dels att inflyttningar från främmande orter ägt rum.

Stadens sunda läge har i allmänhet förskonat den från svårare epidemier och farsoter, som icke hem-sökt samhället sedan år 1834, då kolera-farsoten härjade derstädes.

Staden har 287 bebyggda och 21 obebyggda tomter. Värdet af hus, tomter och jord uppskattades år 1865 sammanlagdt till 2,590,110 R:dr. Stadsjorden, 7 mantal, består af 5,197 tunnland, hvaraf 250 åker, 408 äng, samt 4,359 skog och utmark. Den öppna jorden, som är särdeles bördig och på senare tiden betydligt stigit i värde, användes fortfarande till odling af säd, potatis och foderväxter. Medelpriset å säd har under perioden utgjort: för hvete 19 R:dr, råg 16 R:dr, korn 12 R:dr, hafre 7 R:dr, arter 18 R:dr, och bönor 16 R:dr tunnan. Priset på ladugårdsprodukter har varit: för fläsk 5 R:dr l $\bar{a}$, kött 3 R:dr l $\bar{a}$, smör 58 öre $\bar{a}$, ost 50 öre $\bar{a}$, och mjölk 25 öre kannan.

Å skogsprodukter hafva priserna inom staden, i allmänhet varit: för en tolf plankor 6 R:dr, en tolf bräder 3 R:dr 50 öre, en famn ved af björk 15 R:dr, en famn ved af al 13 R:dr, en famn ved af furu 12 R:dr, en famn ved af gran 10 R:dr.

Stadens fabriksrörelse har, sedan senaste femårsberättelsen afgafs, befunnit sig på ungefär samma punkt som under förra perioden. De derstädes då befintliga fabriker, nemligen ett större mekaniskt bomullsspinneri och väfveri i förening med blekeri och färgeri, ett sockerbruk samt en lackerfabrik, en borstfabrik, 3 färgerier, 2:ne repslagerier, 2:ne mindre spegelfabriker och en tändsticksfabrik hafva under den tid, denna berättelse afser, fortfarande varit i verksamhet; dock har bomullsspinnerifabriken någon kort tid, i anseende till alltför höga priser å råvaran, varit hvilande. Sockerbruket har äfven inskränkt sin rörelse sålunda, att den endast någon tid af året drifvits. En ytterligare borstfabrik har tillkommit. Samtliga fabrikerens tillverkningsvärde har under år 1865 uppgått till 788,873 R:dr.

Å stadens område idkas icke någon bränvinsbränning; hvaremot 5 st. ölbryggerier drifvas, deraf 3 efter Baijersk method.

Af stadens *handlande* idkas grosshandel af 10, med en betjening af 16 personer, samt minuthandel af 49 med en betjening af 48 personer.

Antalet af stadens egna *fartyg*, begagnade till *inrikes* sjöfart, utgjordes 1865 af 3 stycken med ett lästetal af 32,5 nyläster. I *utrikes* sjöfart voro använda 5 fartyg af tillsammans 218 nyläster. Dessutom äges af ett bolag i staden 2:ne ångfartyg, »Uddevalla» om 60 hästars kraft, samt »Marstrand» af ungefär samma storlek, medelst hvilka regulier ångbåtsförbindelse underhålles största delen af året emellan staden och Göteborg. Med en staden tillhörande mindre ångbåt »Gullmaren», om 15 hästars kraft, underhålles förbindelsen med Lysekil.

Antalet af de vid Uddevalla tullkammare år 1865 *inklarerade* fartyg har utgjort 152 stycken, deraf 100 stycken svenska. Stadens *utrikes handel* har icke vunnit någon märkbar tillväxt. De hufvudsakligaste exportartiklarne bestå af spanmål och trävaror. Under år 1865 hafva från staden utskeppats 836,527 kubikfot spanmål, 213,804 tolfter plankor och bräder, samt 60 centner lingon m. m.

Import-artiklarne hafva förnämligast utgjorts af spanmål, bomull, stenkol, salt, sill, tobak och jernvägs-materiel. Här af har år 1865 införts 23,372 kubikfot spanmål, 3,110 centner mjöl, 145,980 kubikfot stenkol, 10,524 kubikfot saltad sill, 6,400 kubikfot salt, och 169,534 centner jernvägsmateriel.

Under nyssnämnde år uppgick *tulluppbörden*, utom konfiskationsmedlen, till 40,086 R:dr 29 öre.

Minuthandeln har under ifrågavarande tid idkats med mera liflighet, hufvudsakligen i följd af kringboende allmoges större konsumtion af kolonial och manufakturvaror.

Uti staden hålles årligen en marknad i början af Oktober månad.

Stadens allmänna landsvägar utgöra sammanlagdt ungefär en half mil i längd. Stadens byvägar eller s. k. utmarksvägar, utgöra tillsammans omkring $\frac{1}{4}$ mil och underhållas af dem, af hvilka de begagnas.

Genom enskildt bolag har, med understöd af allmänna medel, anläggningen af en smalspårig jernväg blifvit år 1864 påbörjad emellan staden och Wenersborg samt vidare från sistnämnde stad till Herrljunga station på rikets Vestra stambana. Ehuru arbetet blifvit med all möjlig drift påskyndadt, har, i anseende till de svåra och kostsamma arbeten, som å banan måst företagas, icke någon del af densamma kunnat för trafiken öppnas under den tid, som denna berättelse afser; men det är all anledning, att under loppet af innevarande år banan skall komma att till begagnande upplätas. De betydliga uppoffringar, staden såväl som enskilde personer för denna anläggning måst åtaga sig, hoppas man skola genom en liffigare rörelse och deraf framdeles uppkommande välstånd blifva återgäldade.

Enligt Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 20 Oktober 1756, är staden befriad från gästgifveri, håll- och reservskjuts, och hafva de närmast staden belägna gästgifvaregårdar å landet skyldighet att skjutsa de resande genom staden till nästbelägna gästgifvaregård; dock tillkommer det staden att fortskaffa resande, som uti staden qvarstanna. För sistnämnde skjutsskyldighet är entreprenad upprättad, och uppgår stadskassans kostnad härför till 325 R:dr R:ant årligen. Någon *postskjuts* eller *kronobrefbäring* ombesörjes icke af staden. Vid den i staden befintliga *telegrafstation* äro anställda en kommissarie och en assistent; och har under år 1865 antalet af afgående telegrammer varit 2,031 och af ankommande 2,168 stycken, för hvilka portosumman tillsammans utgjort 4,144 R:dr 83 öre, hvaraf på Sverige belöpt sig 2,863 R:dr 45 öre och på utlandet 1,281 R:dr 38 öre.

Antalet af *minuteringsställen* för spritdrycker hafva under senare åren varit 16, och *utskänkningsställen* 6. Stadens andel af afgiften för samtliga minuterings- och utskänkningsrättigheterna har år 1865 uppgått till 12,029 R:dr 61 öre, hvilken afgift blifvit använd dels till bidrag för fattigvården och dels till polisens aflöning jemte andra stadens behof. Under år 1865 har ett bolag bildats för öfvertagande från den 1:sta Oktober 1866 af all minutförsäljning med och utskänkning af bränvin inom staden. Stadens, på grund af bevillning till kronan, utaxerade kommunalutskylder hafva utgjort:

År 1861, R:dr 20,451,06, som utgått med 225 % af bevillningen.

» 1862, » 19,954,64, » » » 275 % » »

År 1863,	R:dr 29,715,82,	som utgått med 350 % af bevillningen.
» 1864,	» 49,798,06,	» » » 650 % » »
» 1865,	» 52,946,56,	» » » 750 % » »

Helsovården besörjes af tvänne stadsläkare, af hvilka den ena jemväl är provincialläkare, samt den i staden stationerade Lasarettsläkaren; hvarförutom särskild fältskärs- och barberarestuga finnes, hvilken skötes af en examinerad badaremästare.

Uti staden finnes ett *Apotek*, som innehar 2:ne särskilda apoteksprivilegier. Staden äger icke något enskilt sjukhus, utan begagnas det i staden befintliga länslasarettet.

Vid *Gustafsbergs* å stadens område belägna *badinrättning* och *helsobrunn*, åtnjuta 48 fattiga sjuka fria bad och bostäder, hvarjemte helsokällan får begagnas kostnadsfritt af alla fattiga.

Fattigvården inom staden bestrides på förut öfligt sätt, dels medelst utpensionering af sådana fattighjon, som erhålla full försörjning, dels ock genom understöd i penningar eller förnödenheter till dem, som kunna till någon del sjelfva bidra till sin bergning. Staden äger väl ett fattighus, men deruti intagas inga fattighjon för stadigt underhåll, utan endast tillfälligt, för hastigt påkommande behof eller olycksfall. Antalet af fattighjon med full försörjning utgjorde år 1860 68, och antalet af dem, som samma år erhöilo bidrag till sin försörjning 189. Vid 1865 års slut uppgick antalet af de förra åter till 90, och af de senare till 234, och hade således antalet af fattiga och behöfvande under perioden ökats med respektive 32,35 % och 23,8 %. Af stadens befolkning utgöres 6,3 % af fattiga och behöfvande, mot 5,8 % vid förra periodens slut. Utgifterna för fattigvården hafva under perioden ökats från 7,928 till 8,642 R:dr, eller med 9 %.

Allmänna undervisningen besörjes af:

1:o. *Ett Elementar-läroverk*, 5-klassigt, der för närvarande lärarnes antal utgöra 7, jemte särskild exercismästare uti sång, ritning, gymnastik och vapenföring. Lärjungarnes antal har under ifrågavarande tidsperiod stigit från 100 till 132.

2:o. 2:ne *folkskolor*, en inom staden med 2:ne lärare, och en på s. k. Stadsfjellet, der en lärare är anställd; och hafva under år 1865 i stadens folkskola 240 barn blifvit undervisade.

Stadens utgifter år 1865 för lärares aflöning, skolhusens underhåll, samt eldning och upplysning, hafva uppgått till omkring 1,400 R:dr.

3:o. Tre *småbarnsskolor*, hvardera med en lärarinna. I dessa skolor njöto 85 barn undervisning under år 1865.

4:o. *Barnhus-skolan* och *uppfostningsanstalten å Gustafsberg* inom stadens område. Denna inrättning, som stiftades af Grosshandlaren i Uddevalla, Anders Knape Hansson och hans hustru Catharina Hegardt, medelst donationsbref af den 10 April 1772, erhöil nådig fastställelse genom Kongl. resolution den 14 Mars 1774, och den 18 Februari 1782. Enligt nämnde handling testamenterade makarne Knape till en barnhusinrättning å Gustafsberg, dels nämnde landeri jemte åtskilliga ängar å stadens grund samt säteriet Gullmarsberg med 7½ underlydande hemman inom Skredviks socken af Lane härad, dels ock åtskillig lösegendom samt kapitaler. Vid 1865 års slut uppgingo dessa senare till ett belopp af 136,287 R:dr 9 öre.

Vid denna inrättning, som förvaltas af en Direktör i samråd med Uddevalla Stadsfullmäktige, vårdas och uppfostras 30 gossar intill 16 års ålder samt åtnjuta jemväl undervisning af 2:ne vid skolan anställda och å stället boende lärare, af hvilka en måste, enligt testamentets föreskrift, vara prest. Dessutom undervisas gossarne i musik, sång, gymnastik och vapenöfning, utaf 2:ne dertill antagne särskilde lärare.

Härförutom utdelas af årliga inkomsterna gratial till 120 fattiga barn inom länet, intill dess de uppnått 12 års ålder, med 25 R:dr R:mt till hvardera barnet, hvarjemte 30 barn inom förutnämnde ålder utpensioneras till välkända och pålitliga fosterföräldrar å landet.

Inrättningens inkomster utgjorde år 1865 17,920 R:dr 24 öre, och utgifterna 17,305 R:dr 59 öre. Under året fullbordades en ny, prydlig och andamålsenlig skolhusbyggnad å Gustafsberg, som medtog 27,507 R:dr af kapitalet.

5:o. En *flickskola*, stiftad år 1852, och underhållen medelst årliga bidrag af enskilda personer inom samhället. Uti denna skola åtnjuta omkring 80 flickor undervisning af 2:ne lärarinnor i kristendom, skrifning, räkning och handarbeten.

I staden finnas följande *välgörenhetsanstalter*:

1:o. *Elementar-skolans donerade stipendiefond*, deraf årliga inkomsten 99 R:dr R:mt utdelas åt lärjungar vid skolan.

2:o. *Ingmanska donationen*, stiftad år 1842, hvaraf årliga räntan 60 R:dr R:mt tilldelas ynglingar, som begagna samma läroverk.

3:o. *Brattska donationen*, stiftad 1793 af Rådmanen, Grosshandlanden H. B. Bratt. Årliga afkastningen af denna stiftelse 475 R:dr 50 öre utdelas till mindre bemedlade äldre fruntimmer.

4:o. *Brukspatronen J. Thrans donation*, stiftad 1851, hvaraf årliga räntan 90 R:dr R:mt tilldelas ett äldre obemedladt gift par, företrädesvis bland s. k. pauvres honteux.

5:o. *Handlanden J. Olssons donation*, stiftad 1848, hvars årliga ränta 60 R:dr R:mt fördelas bland sex medellösa enkor.

6:o. *Mamsell M. D. Evers' donation*, stiftad 1846. Årliga räntan 60 R:dr R:mt tilldelas fem fattiga fruntimmer.

7:o. *Fru Tranchells donation*. Årliga räntan 12 R:dr utdelas till 2:ne fattiga enkor.

8:o. *Kammarherren M. af Christiernins donation*, derå årliga räntan utgör 18 R:dr R:mt, utlemnas till behöfvande inom samhället, enligt fattigvårdsstyrelsens bestämmande.

Några försäkringsinrättningar, föreningar och kassor, till skydd mot olyckshändelser, å fast och lös egendom, finnes icke inom staden, utan hafva dess innevånare tagit försäkringar uti dylika inrättningar å andra orter.

Sparbanken, stiftad år 1836 genom enskilda bidrag, anlitas ganska mycket; och uppgick vid 1865 års slut beloppet af delägarnes insättningar till 385,039 R:dr, och sparbankens enskilda fond till 62,496 R:dr.

Vid den år 1859 i staden stiftade *Filialbank*, med en grundfond af 600,000 R:dr, utgjorde år 1865 beloppet af uttagningar och utbetalningar å alla konti 7,291,348 R:dr 85 öre och af inbetalningar och insättningar 7,271,192 R:dr 45 öre.

På stadens bekostnad har under flera år muddring fortgått uti den genom staden löpande ån, så att fartyg af större djuplek numera kunna från Byfjorden uppgå till sjelfva staden; och har under år 1865 jemväl muddring skett uti sundet emellan Hafstensfjord och Byfjorden vid den s. k. Sunningen.

Det år 1863 uppförda *kronohäkte* utgör fängelse för staden.

3. Kongelf.

Stadens *folkmängd*, som under förra qvinqvenniet ökats med 65 personer eller ifrån 932, som den utgjorde 1855, till 997 vid 1860 års slut, har under denna förflutna femårsperioden *minskats* med 37 och utgjorde vid 1865 års slut endast 960, deraf 437 man- och 523 qvinkön. Anledningen till denna minskning i folkmängden uppgifves vara den, att omkring 50 sjökaptener, hvilka i staden äro burskapsägande, och på den grund alltid tillföre varit i staden mantals- och skattskrifne, till följd af Kongl. Förordningen den 20 Juli 1861 om mantalsskrifningen, numera blifvit mantals- och skattskrifne å den ort, der de haft eller bort hafva sina hemvist.

Stadens, af Konung CHRISTIAN IV genom å Bohus slott den 27 Januari 1616 gifna bref, *donerade jord*, hvars ägområde genom Vikarnas lagmansrätts rättegångsdom den 5 September 1617 blifvit utstakadt, anses utgöra 6 mantal, deraf det ena, omkring 368 qv. ref, utgör byggnadstomter, samt de öfriga med omkring 2,693 qv. ref åker och äng, samt 4,390 qv. ref betesmark, skog och impedimenter, dels äro anslagna till löningsjord för stadens tjenstemän, dels äro fördelade mellan dess innevånare. Jorden har brukats i likhet med annan landtegendom i trakten och lemnat medelmåttiga skördar, af hvilka innevånarne hemtat sin hufvudsakliga utkomst.

Ehuru perioden uppgifves icke hafva varit gynnande för *handeln* och *handtverkerierna*, hafva dock antalet af de vid dem anställda personer, på sätt af uppgifterna här nedan synes, något ökats, hvilket äfven är förhållandet med *kronobevillningen* af båda rörelserna.

Taxeringsvärdet var 1865 å hus och tomter 602,980 R:dr, och å jordar 125,000 R:dr.

Spanmål har utgjort den hufvudsakliga *utförsels*-artikeln med i medeltal 610,440 kubikfot årligen, nästan uteslutande hafre. Något *jern* utfördes äfven under åren 1861—1863. *Importen* har förnämligast utgjorts af stenkol.

Under år 1865 hafva från *utrikes* orter *inklarerat* 7 svenska fartyg om tillsammans 191,23 nyläster och 12 utländska om 618 nyläster, samt till *utländsk* hamn *utklarerat* 24 svenska fartyg om 1,129 och 61 utländska om 2,662,57 nyläster. Staden har under perioden ej ägt något fartyg. Till den icke obetydliga tillökning i sjöfarten som under qvinqvennet sålunda ägt rum, har i icke ringa mån bidragit den af Kongl. Maj:ten den 22 September 1855 medgifna tillåtelsen för till Kongelf destinerade eller derifrån utgående fartyg att, utan hinder af stadgandet i gällande seglationsordning §§ 6 och 58, under vissa vilkor begagna segelleden förbi Göteborg. Så länge Nordre elfs grunda utlopp vid Kalfsund icke blifvit gjordt farbart för större fartyg, kan någon betydligare skeppsrörelse emellertid icke uppkomma.

Tulluppbörden, som utgjorde åren 1856—59 i medeltal 1,493 R:dr 20 öre, och år 1860 2,710 R:dr 4 öre, uppgick i medeltal åren 1861—1864 till 1,918 R:dr 89 öre, och år 1865 till 4,888 R:dr 83 öre.

Antalet af stadens *handlande* med deras betjening, och *handtverkare* med deras biträden har utgjort:

	Handlande.	Handelsbetjening.	Handtverksmästare.	Gesäller.	Lärjungar och andra arbetare.
Åren 1841—50 i medeltal.....	22	13	26	8	9
År 1855	21	17	29	12	14
» 1860	17	18	30	13	12
» 1865	19	21	36	9	33

Bevillningen till staten utgjorde:

År 1855	R:dr	för handel.	254,50,	.....	R:dr	för handtverk.	112,50.
» 1860	»	420,50,	.....	»	116,50.		
» 1865	»	490,00,	.....	»	137,00.		

Undervisningsanstalterna utgöras af en *pedagogi* med en rektor och en kollega, samt i medeltal 31 lärjungar; en *folkskola* med en lärare och omkring 42 lärjungar, hvarförutom en *enskild läroanstalt* finnes, gemensam för gossar och flickor med omkring 12 lärjungar. Enligt år 1865 fattadt beslut kommer en *småbarnskola* att upprättas.

Den i förra berättelsen omnämnda *s. k. Sivertsonska stipendiüstiftelsens* tillgångar uppgingo vid periodens slut till 9,235 R:dr, och användes afkastningen, enligt stiftarinnans föreskrift, till understöd åt förtjente lärjungar vid stadens pedagogi, födde inom Elfsyssels södra kontrakt. Öfverskottet af arrendet för Bohus fäst-

ningstomter med Säftufvan, 116 R:dr 50 öre, är fortfarande ställt till folkskolestyrelsens förfogande att användas såsom bidrag till fattiga barns uppfostran.

Helsovården bestrides af särskildt antagen stadsläkare. *Apotek* finnes. Något allmänt *sjukhus* finnes deremot icke; men skall, enligt landstingets år 1865 fattade beslut, det ena af de sjukhus, som för länets räkning komma att anläggas, här uppföras.

Fattigvården, för hvilken utgifterna icke obetydligt ökats, handhafves efter å allmän sockenstämma beslutade grunder. De egentliga *fattighjonens* antal har ökats från 34, som år 1861 erhöilo full försörjning, till 43 vid 1865 års slut och utgjorde då 4,48 % af stadens befolkning. Antalet behöfvande, som åtnjoto understöd, har deremot minskats från 20 år 1861, till 17 vid 1865 års slut, utgörande 1,77 % af befolkningen; och uppgick således vid periodens slut de fattigas och behöfvandes antal till 6,25 % af folkmängden. *Utgifterna* för fattigvården uppgingo 1865 till 2,516 R:dr 42 öre eller 41 R:dr 94 öre för hvarje understödstagare.

Staden hemsöktes 1864 af en större *eldsvåda*, som förstörde 11 boningshus med tillhörande uthus, och 1865 uppbrann en större torkria för spannmål. I de uppbrunna husens ställe hafva nya, välbyggda hus blifvit uppförda, samt gatan planerad och utvidgad. I stället för den afbrända rian har en större af sten och ändamålsenligare inrättning blifvit uppförd. Under qvinquenniet har en ny *kyrkogård* utanför stadens vestra tull blifvit anlagd och satt i förbindelse med en, afven ny, mindre *parkanläggning*. En *frivillig brandkår* har blifvit inrättad, till hvars begagnande öfverlåtits en från England inköpt brandspruta samt nödig eldsläckningsattiralj. För underhållande af förbindelse emellan staden och Göteborg har ett aktiebolag kommit till stånd, som anskaffat en ångslup, »Elfkungen» om 10 hästars kraft.

Om *skarpskytteföreningen* är förut nämndt.

4. Marstrand.

Folkmängden, som år 1855 var 647 och år 1860 utgjorde 941, uppgick år 1865 till 980, deraf 428 mankön och 542 qvinkön, och hade således ökats med 39 personer eller med 4 %.

I denna folkmängdssumma är dock icke inberäknad Carlstens slottsförsamling, som sistnämnde år bestod af 299 personer, deraf 187 mankön och 112 qvinkön; varande den ständiga garnisonen af Kongl. Göta Artilleri-regemente, 136 man, då upptagen i slottsförsamlingens personal, men ej den Infanteri-styrka, som å fästningen är förlagd, och hvar 4:de månad ombytes. Stadens, med fästningens, hela folkmängd utgjorde således 1,269.

Inkomsterna af den till staden donerade *Koön*, 1 mantal krono oförmedladt, utgör för närvarande 2,555 R:dr R:mt.

Ehuru *handeln* fortfarande är obetydlig, har stadens ekonomiska tillstånd dock förbättrats, hvartill hufvudsakliga orsaken får sökas i den fördel, som tillskyndats stadens innevånare genom dess väl ansedda och talrikt besökta *badinrättning*. Också hafva under perioden blifvit uppförda 25 nya hus, beräknade för det mesta att uthyras åt badgäster. *Taxeringsvärdet* å hus och tomter utgjorde 1865 852,340 R:dr, deraf dock 15,000 R:dr för kronan tillhörig och 97,000 R:dr för stadens egendom. *Taxeringsvärdet* af jordar utgjorde 30,000 R:dr.

Utförseln har hufvudsakligen utgjorts af hafre, hvaraf utskeppades 1861 93,049 kubikfot, men 1865 endast 9,143 kubikfot.

Införseln har bestått af socker och sirup, som till betydliga belopp införts af ett handelshus i Göteborg, hvarigenom en betydlig vinst tillskyndats staden i ökad tolag, på samma gång som förenämnde handelshus funnit sina omkostnader för varans omlastningar rikligen ersatta genom de lindringar i hamn- och andra afgifter till staden, som de åtnjutit. Till följd häraf har också *tulluppbörden*, som åren 1855—1860 i medeltal uppgick till endast 5,040 R:dr, under perioden 1860—1865 ökats till i medeltal 77,803 R:dr årligen.

Stadens *handelsflotta* utgöres af 2 skonertar, en galeas för utrikes sjöfart och en galeas för inrikes sjöfart, om tillsammans 109,45 nyläster.

Antalet af dem, som i Marstrand idkat *handel* och *rörelse* utgjorde:

	Handlande.	Handels- betjening.	Handtverks- mästare.	Gesäller.	Lärlingar och andra arbetare.
År 1855	13	10	15	5	6
» 1860	10	11	15	7	6
» 1865	11	13	13	3	26

och har *bevillningen* till staten utgjort:

År 1855	för handel. R:dr 206,	för rörelse. R:dr 26,62.
» 1860	» 255,	» 51,50.
» 1865	» 186,	» 56,00.

Rättighet till *utskänkning* och *utminuterung* af *brännvin* har sedan den 1 Oktober 1864 varit uppläten åt ett bolag, på vilkor att den af rörelsen härflytande nettovinst skall ingå till stadskassan, som också under första försäljningsåret deraf uppbar en inkomst af 6,681 R:dr 35 öre. Rörelsen har af bolaget utöfvats vid ett minuterings- och två utskänkningsställen; och hafva under badtiden ytterligare tvänne utskänkningsställen funnits att tillgå, hvaraf det ena å Koön.

Det i staden befintliga lägre *Elementar-läroverket* har besökts i medeltal af 25 ynglingar, för hvilka undervisningen blifvit i 2:ne klasser bestridd af en rektor och en kollega. Stadens *folkskola*, som fortfarande är förenad med den af Göta Artilleri-regemente underhållna skola för artilleristbarn, har i medeltal varit besökt af 65 barn, hvilka undervisats af 2:ne lärare.

Det i förra berättelsen såsom nyligen stiftadt omnämnda *barnhem* hålles öppet endast under sommar-månaderna och har varit besökt af i medeltal 44 barn, för hvilkas handledning en lärarinna är anställd.

Sedan början af år 1865 finnes ett genom enskild donation upprättadt *folkbibliotek* med för närvarande 105 band, hvilket ganska flitigt begagnas.

För *helsovården* har staden gemensam läkare med Carlstens fästning. Privilegieradt *apotek* finnes.

Fattigvården, som är gemensam för staden och fästningen, och till hvilken kronan derföre bidragit år 1861 med 300 R:dr, hvarje af åren 1862 och 1863 med 400 R:dr samt hvarje af åren 1864 och 1865 med 650 R:dr, handhafves fortfarande af en särskildt utsedd komité. Fattighjonens antal var 1865 18, eller 1,41 % af hela befolkningen 1,269, garnisonen af Göta Artilleri-regemente deri inberäknad. Andra behöfvande, som af fattigvården erhållit understöd, utgjorde 30 eller 2,44 % af befolkningssumman; och uppgick således antalet fattighjon och behöfvande till 48 personer. Kommunens alla utgifter för fattigvården uppgingo år 1865 till 2,771 R:dr, som gör, för hvarje hjon och understödstagare, i medeltal 57 R:dr 72 öre.

Kommunalutskylder hafva år 1865 uttaxerats till ett belopp af 1,663 R:dr 85 öre och utgingo med 1 R:dr 33 öre för hvarje R:drs bevillning till staten. Vid årets slut ägde stadskassan en behållning af 18,441 R:dr 38 öre, dels i kontanta medel, dels i säkra fordringar.

I Mars 1865 bildades i Marstrand en *skarpsskyttekår* såsom filial-afdelning af Göteborgs, hvars 9:de kompani den utgör, och bestod vid årets slut af 70 aktiva medlemmar. För kårens utveckling har staden bidragit dels med ett räntefritt lån af 500 R:dr, dels med en gifva af 200 R:dr. En *musikkår* finnes.

Under qvinqvenniet, och sedan på grund af Kongl. Förordningen den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse i stad, *Stadsfullmäktige* blifvit i staden utsedde, hafva åtskilliga förbättringar inom staden vidtagits, i det att dels gatubelysning inrättats, dels förbättrad eldsläckningsmateriel anskaffats, nytt hamnreglemente

och ordningsstadga för båtskjutsen upprättats, hvarjemte åtgärder vidtagits för uppförande på stadens bekostnad af en större hotellbyggnad.

Om Marstrand såsom handelsstad numera är af ringa betydighet, får den för hvarje år en allt större sådan såsom badort, hvartill sjelfva stadens läge på en ö i hafsbandet, men skyddadt mot de svåraste vindarne genom en i norr och söder gående hög bergssträckning, också gör den synnerligen lämplig. På sätt förut blifvit anmärkt, är det ock denna omständighet stadens innevånare hufvudsakligen hafva att tacka för deras goda ekonomiska ställning. Under qvinqvennet har badgästernas antal, barn och tjänstefolk inberäknade, vexlat emellan 1,200 och 1,600, och i medeltal utgjort 1440 årligen. Vid *Arvidsvik* å *Koön*, har antalet badgäster i medeltal utgjort 300.

5. Strömstad.

Stadens *folkmängd*, som år 1850 utgjorde 1,298, år 1855 1,420, och år 1860 1,683 har under perioden ökats med 105 personer eller med 6 %, och uppgick vid 1865 års slut till 1,788, deraf 788 mankon och 1,000 qvinkön.

Å den till staden *donerade jord*, hemmanen *Bojar* och *Österöd*, idkas af stadens innevånare jordbruk, och utgöres åkern af 379 qv. ref och ängen af 377 qv. ref. Jorden är af god beskaffenhet och har genom omsorgsfull skötsel och rik tillgång på gödningsämnen lemnat bättre och jemnare skördar, än orten i allmänhet erhållit. *Skog* finnes icke å hemmanen, men väl en *torfmosse*, ifrån hvilken bränslebehovet till någon del fylles. Förbrukningen af stenkol har tilltagit i samma mån, som veden blifvit dyrare.

Fabriker finnas ej, men vid den staden genomflytande ström, *Wettelandaån*, är anlagd en *tullmjölqvarn*, som har jemn tillgång på mäld från staden och kringliggande ort.

I staden finnes ett, enskild person tillhörigt *skeppsvarf*, der under perioden väl endast ett fartyg blifvit nybyggdt, men deremot flera större och mindre fartyg undergått förbyggnad eller tillfälliga reparationer.

Ett *Bajerskt ölbryggeri* är anlagdt, hvilket har god afsättning af sin tillverkning. Stadens *handel*, som hufvudsakligen omfattar spannmål samt andra lifsförnödenheter, ved och timmer, hvilka tillföras af närboende allmoge, som i staden åter förser sig med sina behof af sill, salt, fisk, stenkol, kolonial-varor m. m., synes under perioden hafva något ökats. Under åren 1860—1865 har nemligen *importen* i medeltal utgjort:

Af sill	6,372 kubikfot.
» stenkol	38,251 »
» jernkakelugnar från Norge	670 centner.
» läder	2,007 »
» salt	5,192 kubikfot.
» tobaksstjeln	1,416 centner.
» kritpipor (under de 3 sista åren).....	12,459 skålpund m. m., visande i allmän-

het en *tillökning* emot förra femårsperioden.

Exporten har utgjorts i medeltal af:

Spannemål	284,920 kubikfot.
Lefvande hummer	72,927 stycken.
Linfrö	9,256 kubikfot.
Papper	71,112 skålpund.

Trävaror m. m. Under de sista båda åren har äfven någon utförsel af kreatur och ladugårdsalster ägt rum. *Inklarerade* fartyg hafva i medeltal varit 305, om 2,726 nyläster; af *utklarerade* fartyg är medeltalet 211 om 2,620 nyläster. *Tulluppbörden* i distriktet, som 1861 utgjorde 12,378 R:dr 55 öre,

men år 1865 uppgick till 47,106 R:dr 32 öre, har för alla fem åren i medeltal för hvarje utgjort 28,414 R:dr. Vid 1865 års slut utgjordes de staden tillhöriga fartyg af 3 skepp, 4 briggar, 4 skonerter, 7 slupar och 6 jakter af tillsammans 727,32 nylästers drägtighet. *Kustfarten* idkades med däckade jakter och båtar af omkring 5 nyläster. Med Göteborg, kustorterna inom länet samt Fredrikshald har kommunikationen under sommarmånaderna dessutom underhållits medelst ångfartyget »Strömstad» samt derjemte under år 1865 med ångfartyget »Halland».

En *marknad* hålles hvarje år i Oktober månad, då synnerligen handeln med kreatur för omsättning till Norge är liflig. Antalet af dem, som i staden idka *handel* och *rörelse*, utgjorde:

	Handlande.	Handels- betjening.	Handtverks- mästare.	Gesäller.	Lärlingar och andra arbetare.
År 1855	25	20	31	18	23
» 1860	16	13	27	22	17
» 1865	17	16	35	51	

hvarförutom sistnämnde år 27 personer idkat handtverk till sjelfförsörjning.

Bevillningen till staten utgjorde:

År 1855	R:dr	för handel.	269,25,	R:dr	för handtverk.	121,87.
» 1860	»	»	250,50,	»	»	168,25.
» 1865	»	»	338,00,	»	»	216,50.

Staden har ett lägre, 2-klassigt *Elementar-läroverk* med 2 lärare, jemte särskilda lärare i gymnastik, ritning och sång, samt en *folkskola* och 2:ne *småbarnsskolor*. Dessutom finnas privata skolor, hufvudsakligen för flickors undervisning. Lärjungarnes antal har utgjort vid Elementar-läroverket 1861 35, och 1865 43; uti folkskolan år 1861 90, och 1865 80, samt uti småbarnskolorna år 1863, då de trädde i verksamhet 55, och år 1865 72.

Läkarevården besörjes af en stadsläkare, som tillika är anställd såsom läkare vid stadens brunn- och badinrättning. Dessa, hvilka utgöras af 2 badhus och bassiner samt en helsobrunn, hafva fortfarande åtnjutit förtroende af allmänheten och varit besökta af i medeltal 340 personer årligen, deraf 52 gratister, samt beredt en icke oväsentlig tillökning i stadens näringsutvägar. Med undantag af några fall af koppor år 1864, har ingen farsot förekommit inom staden sedan år 1834.

Stadens utgifter för *fattigvården* hafva ökats från 3,103 R:dr år 1860 till 5,477 R:dr 99 öre, som de utgjorde år 1865. Föregående år 1864 uppgingo utgifterna dock ej till mera än 4,315 R:dr 8 öre, och är tillökningen år 1865 vållad genom af fattigvården bestridda utgifter i och för en upprättad arbetsinrättning. Antalet egentliga fattighjon, som 1860 utgjorde 44, hade 1865 ökats till 48; och i stället för att förenämnde år 45 personer åtnjöto understöd, erhöilo 54 sådana år 1865; och har således antalet underhållstagare ökats i större mån än antalet egentliga fattighjon, nemligen de förra med 20 % och de sednare med 9 %. Af befolkningen i staden utgör fattighjonen och understödstagare 5,5 % mot 5,28 %, som förhållandet var 1860, och angifves orsaken till detta ökade antalet behöfvande företrädesvis vara att söka i de inflyttningar från landsbygden, som ägt rum.

Kommunalutskylderna (utgifterna för fattigvården icke inberäknade) hafva uppgått:

År 1861 till R:dr	2,195,51,	motsvarande	1	gång	bevillningen till staten.
» 1862 » »	2,218,00,	»	1	»	»
» 1863 » »	2,313,34,	»	1	»	»
» 1864 » »	2,397,16,	»	1½	»	»
» 1865 » »	2,731,55,	»	1½	»	»

Den staden tillflytande *bränvinsutskänknings-* och *minuteringsafgift* har uppgått:

År 1861 till	R:dr 5,290,73.
» 1862 »	» 6,294,97.
» 1863 »	» 5,978,64.
» 1864 »	» 4,478,49.
» 1865 »	» 5,436,63.

och blifvit använd till bestridande af utgifterna för fattigvården.

Bränvinsutskänkning äger rum å gästgifvaregården, stadskällaren och trenne krogar. *Utminutering* sker å 6 särskilda ställen inom staden.

I början af år 1865 upprättades af Örebro enskilda bank ett *afdelningskontor* i Strömstad, der penningar emottagas på deposition samt å upp- och afskrifningsräkning, kreditivrörelse äger rum samt vaxling af bankens sedlar verkställes. Anstalten har redan visat sig hafva haft ett fördelaktigt inflytande på ortens penningarörelse, men kan dess verksamhet, såsom nyss börjad, ej närmare angifvas.

Sedan *norra Bohusläns assurancesförening* upphörde, hafva stadens fartyg varit försäkrade i dels inländska, dels utländska assurancesbolag.

Byggnaderna i staden äro i allmänhet af träd och försäkrade i städernas allmänna brandstodsbolag i Stockholm. Lösegendom och varulager äro åter till största delen försäkrade i städernas bolag i Jönköping; men en och annan har såväl fast som lös egendom försäkrad i *Skandia*-bolaget. Staden har under perioden icke varit hemsökt af någon eldsvåda.

Rörande stadens *sparbank*, som inrättades år 1843, *vägar*, *gästgifverier* och *skjutsning* åberopas dithörande *Tabeller N:o 8 a och b samt N:o 13*.

För *skarpsskytteföreningen*, stiftad 1861, är förut redogjort.

Lysekils Köping.

Genom nådigt Bref den 27 Februari 1836 förklarades fiskläget Lysekil för en af stad oberoende köping, under namn af Lysekil, med rättighet för hvarje välfrejdad svensk undersåte samt utländning med kristen bekännelse att derstädes sig nedsätta och idka handel.

Köpingen, som är belägen på en liten halfö, bildande yttersta spetsen af Stångenäs, har ursprungligen utgjort en kronolägenhet, anslagen omkring år 1660 till lön åt kronofogden i Sunnervikens fögderi. År 1720 skatteköptes lägenheten af d. v. Amiralen Strömstjerna, hvarefter, och sedan den under tiden öfvergått på flera händer, Lysekilsboarne sjelfva 1778 inköpte den tillika med frälselägenheten Åkerbräcka. Inägorna utgjorde då 12½ tunnland, hvilka fördelades i 60 lotter, en fördelning, som ännu gäller, och är hvarje lott för närvarande taxerad till 200 R:dr. Köpingens hela jordegendom utgöres, enligt år 1860 afslutad landtmäteriförrättning, af 1,700 qv. ref, deraf inägor 73,07 qv. ref, till byggnadstomter afsatt utmark 832,50 qv. ref, och öfriga utmarken 795,25 qv. ref. För de å utmarken upplåtna tomter erlagges tomtelega till ägarne af de 60 inägo-lotterna. De flesta under senare tiden uppförda hus befinna sig således här, likasom å de flesta fiskelägena, å ofri grund, hvilket icke är utan att menligt inverka på köpingens utveckling. Läget är särdeles sundt, och uppgifves, att på 100 år någon farsot icke hemsökt stället, undantagandes år 1860, då koleran borttryckte 13 personer. Enligt mantalslängderna uppgick köpingens folkmängd år 1865 till 829 personer, deraf 388 män och 441 qvinnor. År 1860 uppgick folkmängden till 704, och hade således under perioden ökat med 125, eller med 17,7 %.

Köpingen har 180 med boningshus bebyggda tomter. Värde af husen är, enligt taxeringslängden år 1865, 235,800 R:dr.

Två hamnar finnas vid köpingen, den ena på norra sidan vid gamla fiskläget och den andra på sydöstra sidan Gullmarsfjorden. Båda äro välbelägna och säkra, och som de högst sällan tillfrysas, äro de eftersökta såsom vinterhamnar. År 1865 inkommo 94 vinddrifvare. Hamntaxa har i nåder blifvit fastställd den 15 December 1865, och har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande den 3 Oktober samma år för köpingen afven fastställt hamnordning. Sedan år 1861 åtnjuta köpingen utklaringsrätt, och hafva i medeltal 65 fartyg årligen der utklararats. Under perioden har i medeltal utskeppats 100,000 kubikfot hafre årligen.

Lastpenningar vid utklareringen samt fyr- och båkafgifter hafva i medeltal uppgått till 2,000 R:dr. Afgifter till Uddevalla sjömanshus för å Lysekil afmönstrade sjömän hafva utgjort omkring 1,000 R:dr årligen.

I köpingen finnas 17 *handlande* med en betjening af 14 personer. 26 st. *handverkare* äro i köpingen bosatte.

Fabriker finnas ej. *Sjöfart* och *skeppsrederi* idkas med skicklighet och framgång, och vid 1865 års slut ägde köpingen 30 fartyg om 1,050 nylästers dräktighet. *Fraktfart* idkas på Norge, England, Frankrike, Holland, Belgien, Danmark, Östersjön, Spanien och Medelhafvet, hvartill användas, förutom köpingens egna fartyg, omkringliggande öars och fiskelagens, uppgående till omkring 140 fartyg om 2,700 nyläster. *Fraktförtjensten* under år 1865 uppgifves hafva varit ganska god. Med skärgården och angränsande fastland idkas icke obetydlig handel.

Postexpedition finnes, och har rörelsen vid densamma varit som följer: Tab. Litt. P p.

Tab. Litt. P p.

Med Göteborg och Strömstad har *ångbåtsförbindelsen* under sommaren underhållits medelst de emellan förstnämnde stad och Strömstad gående ångbåtar; med Uddevalla har sådan förbindelse underhållits medelst ångslupen »Gullmaren».

Undervisningen bestrides af examinerad lärare i *fast folkskola* samt i en *småbarnsskola*. Antalet barn i folkskolan har utgjort omkring 100.

Examinerad *barnmorska* äfvensom *socken-apotekare* finnas i köpingen anställda.

Fattigvården är föga betungande, och har kostnaden för den i medeltal uppgått till 600 R:dr årligen. Endast ett helförsörjningshjon finnes.

Genom nådigt Bref den 5 December 1862 förklarades köpingen för särskild kommun, och att alla gemensamma utskylder för köpingens allmänna behof skola utgå i enlighet med Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse i stad. Dessa utskylder hafva utgått i medeltal med 1½ gång bevillningen.

Den i köpingen befintliga *badinrättningen*, hvilken äges af ett bolag, för hvilket bolagsreglor år 1863 i nåder blefvo fastställda, har varit besökt af i medeltal 500 personer. Ett större *badhus* för varma och kalla bad uppfördes och anordnades särdeles ändamålsenligt åren 1863 och 1864, hvarjemte planteringar och promenader för badgäster blifvit anlagda.

Tab. Litt. P p.

Uppgift från Lysekils postexpedition.

År	Antal afsända portobref.	Postuppbörd.		Under öppen rekommendation afsända penningbelopp.		Under öppen rekommendation anlända penningbelopp.	
		R:dr	R:mt.	R:dr	R:mt.	R:dr	R:mt.
1861.....	9,830	2,672,58		229,523,43		348,417	
1862.....	10,538	2,829,00		203,730,32		327,205	
1863.....	11,571	2,964,49		189,228,20		346,950	
1864.....	12,515	3,132,22		225,505,46		374,066	
1865.....	11,655	3,211,55		242,834,22		542,980	

Sedan år 1863 har köpingen egen *sparbank*. Ett *dykeribolag* bildades år 1865 i skärgården med sin styrelse i Lysekil, för upptagande, medelst en från Köpenhamn anskaffad dykeri-apparat, af strandade fartyg och varor från hafsbotten.

Göteborg å Landskansliet den 23 April 1867.

ALB. EHRENSVÄRD.

C. M. Tilly.

Henr. Westin.

Tab. No 1.

FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.							12.			
				Den 31 December enligt Presterskapets summariska uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.							
				Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Hela folkmängden af			Deraf fria från mantalspengar.			Utskrifningsmanskap.	
Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.				Qvinkön.	Summa.						
Å Landsbygden.														
År 1861	83,671	86,003	169,674	83,682	86,523	170,205	42,706	44,421	87,127	6,591	1,011			
» 1862	84,730	86,901	171,631	84,641	87,623	172,264	43,061	47,413	90,474	6,940	911			
» 1863	85,998	88,062	174,060	85,701	88,302	174,003	41,238	43,103	84,341	6,772	968			
» 1864	86,984	89,026	176,010	87,106	89,843	176,949	42,180	44,731	86,911	6,928	978			
» 1865	87,707	89,766	177,473	87,676	90,451	178,127	41,682	44,663	86,345	6,945	982			
I Städerna.														
Göteborg År 1861	18,046	20,458	38,504	14,525	17,801	32,326	5,933	6,247	12,180	1,572	161			
» » 1862	18,711	21,271	39,982	14,829	18,274	33,103	6,064	6,262	12,326	1,339	185			
» » 1863	19,592	21,993	41,585	14,858	18,329	33,187	5,957	5,662	11,619	1,289	176			
» » 1864	20,380	22,966	43,346	15,303	19,486	34,789	6,375	6,380	12,755	1,429	222			
» » 1865	21,470	24,071	45,541	15,811	19,899	35,710	6,580	6,430	13,010	1,368	228			
Uddevalla År 1861	2,131	2,676	4,807	2,026	2,647	4,673	1,020	1,259	2,279	140	26			
» » 1862	2,163	2,692	4,855	2,005	2,596	4,601	960	1,188	2,148	144	26			
» » 1863	2,140	2,692	4,832	2,064	2,624	4,688	1,045	1,201	2,246	125	20			
» » 1864	2,206	2,750	4,956	2,187	2,743	4,930	1,091	1,240	2,331	133	24			
» » 1865	2,231	2,813	5,044	2,238	2,826	5,064	1,055	1,235	2,290	147	27			
Kongelf År 1861	438	513	951	474	523	997	193	218	411	27	6			
» » 1862	439	513	952	422	526	948	197	218	415	23	4			
» » 1863	449	518	967	424	521	945	194	227	421	33	5			
» » 1864	415	506	921	441	525	966	203	237	440	34	8			
» » 1865	430	520	950	424	521	945	201	242	443	34	9			
Marstrand År 1861	530	591	1,121	381	560	941	205	273	478	22	2			
» » 1862	577	621	1,198	549	585	1,134	358	282	640	45	1			
» » 1863	590	648	1,238	569	606	1,175	370	279	649	59	5			
» » 1864	599	670	1,269	592	621	1,213	366	272	638	3	2			
» » 1865	627	679	1,306	615	654	1,269	384	307	691	7	2			
Strömstad År 1861	791	955	1,746	737	946	1,683	366	475	841	44	1			
» » 1862	816	974	1,790	747	944	1,691	374	483	857	49	3			
» » 1863	841	1,000	1,841	767	970	1,737	383	487	870	52	5			
» » 1864	843	1,013	1,856	792	1,003	1,795	382	491	873	47	2			
» » 1865	825	1,042	1,867	786	1,002	1,788	392	512	904	48	4			
Summa för Länets samtliga städer år 1865	25,583	29,125	54,708	19,874	24,902	44,776	8,612	8,726	17,338	1,604	270			
I hela Länet.														
År 1861	105,607	111,196	216,803	101,825	109,000	210,825	50,423	52,893	103,316	8,396	1,207			
» 1862	107,436	112,972	220,408	103,193	110,548	213,741	51,014	55,846	106,860	8,540	1,130			
» 1863	109,610	114,913	224,523	104,383	111,352	215,735	49,187	50,959	100,146	8,330	1,179			
» 1864	111,427	116,931	228,358	106,421	114,221	220,642	50,597	53,351	103,948	8,574	1,236			
» 1865	113,290	118,891	232,181	107,550	115,353	222,903	50,294	53,389	103,683	8,549	1,252			

Tab. N:o 2.

JORDBRUK.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
I medeltal för 1861—1865.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Bönor.	Potatis.	Andra rotfrukter.	Vicker.	Lin och hampa.
Vanliga årliga utsädet på ett tunnland ...kub:fot	4,3	4,3	5,5	8,2	7,3	5,7	5,7	32	—	4,9	4
Årliga behovet för länet till utsäde af... »	17,544	68,310	134,725	613,496	38,658	30,100	27,400	234,500	obetydligt	1,350	kan ej uppgifvas
Tunnland åkerjord, använde till odling af.....	4,080	15,886	24,314	74,816	5,296	5,281	4,807	8,890	—	275	—
Skördebelopp i korntal af utsädet.....	7:de	8:de	6:te	6:te	6:te	5:te	5:te	7:de	—	5:te	—
Årlig förbrukning på person i medeltal.....	15 kubikfot spannemål.										

Tab. N:o 3.

BOSKAPSSKÖTSEL.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Hästar.	Tjurar	Oxar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.	Tillgång och beskaffenhet af foder.
Antal vinterfödda år 1861—1862.....	21,238	2,763	1,592	44,434	19,186	54,649	53	14,008	God, men otillräcklig.
» » » 1862—1863.....	21,312	2,759	1,645	44,932	19,446	54,900	57	13,973	I allmänhet god och tillräcklig. Otillräcklig, men af god beskaffenhet.
» » » 1863—1864.....	21,515	2,722	1,663	45,291	19,697	54,803	48	13,769	
» » » 1864—1865.....	21,575	2,718	1,685	47,516	19,484	54,913	51	13,643	
» » » 1865—1866.....	21,382	2,153	1,583	44,229	17,852	51,351	47	12,438	
<i>Anm.</i> Från städerna Göteborg och Uddevalla har endast kunnat meddelas uppgift å antalet vinterfödda kreatur under 1865—1866.									

Till Tab. N:o 4 SKOGSHUSHÅLLNING hafva inga uppgifter kunnat meddelas.

Tab. N:o 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Ar.	Björnar.	Vargar.	Lodjur.	Jerfvar.	Räfvar.	Skjälär.	Örnar och Ufvar.	Hökar.	Belopp af utbetald belöning. R:dr R:mt.
1861	—	4	—	2	649	—	20	131	199
1862	—	3	—	—	662	—	60	159	139
1863	—	1	—	—	703	—	39	157	183
1864	—	3	—	—	613	—	49	222	211
1865	—	—	—	—	—	—	—	—	2,361
Summa	—	11	—	2	2,627	—	168	669	3,093

Anm. 1:o. Af en dorför utaf länsinneväranne bildad särskild jagtkassa hafva belöningarne för de fyra förstnämnda åren utgått; hvaremot för år 1865 belöningarne utbetalts af statsverkets medel, enligt Kongl. Jagstadsan den 21 Oktober 1864.

2:o. Antalet af dödade rofdjur under sistlidet år har ej kunnat uppgifvas, enär tillförlitliga uppgifter därför saknas.

Tab. N:o 6.

AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
År.	Hästar.	Nötkreatur.	Får.	Getter.	Svin.	Fjäderfä.	Skadan beräknad i penningvärde. R:dr R:mt.
1861	3	23	428	1	—	1,443	4,001
1862	3	18	455	6	—	1,347	3,975
1863	1	23	457	1	1	1,673	4,081
1864	2	22	240	6	5	1,546	3,073
1865	11	32	270	1	—	2,338	4,647
Summa	20	118	1,850	15	6	8,347	19,777

Anm. Värdet å Häst upptaget till 100 R:dr, Nötkreatur 30 R:dr, Får 5 R:dr, Getter 6 R:dr, Svin 10 R:dr, och Fjäderfä endast till 60 öre, emedan största delen utgöres af höns.

Tab. N:o 7 a.

BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR Å LANDSBYGDEN ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
	Antal Fabriker	Drifkraft be- stående af			Antal begagnade maskiner och redskap.	Ägare eller innehafvare.		Bolag.	Arbeta re						Summa.	Tillverk- nings- värde.	Ägares eller innehafvares bevilling i och för rörelsen.		
		i gång.	ej begagnade.	ånga eller varmutf. väfven.		Beräknade hästkrafter.	Ensam ägare eller innehaf- vare.		Mästare.	öfver 18 år		under 18 år.							
	m.				q.			m.		q.	m.	q.	R.dr	R.mt.	R.dr	R.mt.			
Bandfabrik (under 3 månader).....	1	—	—	—	6	25	1	—	—	1	1	—	—	—	1	3	6	1,000	8
Blekeri.....	1	—	—	1	8	6	—	—	1	1	1	3	—	6	—	—	11	25,973	—
Bresiljefabrik.....	1	—	1	—	50	6	1	—	—	—	—	—	25	—	—	—	25	100,000	90
Färgerier.....	6	2	1	—	4	44	5	—	—	5	7	2	6	—	—	—	20	22,964	9
Garfverier.....	11	—	—	3	22	453	10	—	1	10	9	—	49	—	—	—	68	249,573	240
Glasbruk.....	1	—	1	—	25	15	—	—	1	21	25	—	10	—	12	—	68	138,974	45
Gjuterier och Mekaniska verkstäder	3	—	1	2	46	37	1	—	1	8	217	—	206	—	15	—	446	455,756	210
Jernbruk.....	1	—	3	—	24	—	1	—	—	2	2	—	—	—	2	—	6	4,900	30
Mekaniskt Bomullsspinneri.....	5	—	5	2	245	21,156	3	1	2	3	175	51	74	128	71	87	589	1,311,029	24
D:o Linnespinneri.....	1	—	—	2	50	2,366	—	—	1	1	25	43	14	12	19	24	138	548,641	335
D:o Väfveri.....	5	—	9	1	285	1,062	—	—	3	6	81	192	35	71	48	72	505	1,514,482	377
Oljeslageri.....	2	—	2	—	70	14	1	—	—	2	28	—	—	32	—	—	62	683,800	154
Pappersbruk.....	4	—	5	3	236	34	3	1	—	2	106	55	77	109	6	22	377	773,046	50
Porterbryggeri.....	1	—	—	1	12	82	—	—	1	1	4	—	65	5	24	—	99	483,168	—
Repslageri.....	2	1	—	—	4	5	2	—	—	2	—	—	25	1	21	—	49	93,333	115
Risgrynsqvorn.....	1	—	1	—	10	9	1	—	—	—	2	—	—	4	—	—	6	57,680	—
Skeppsvarf.....	3	—	—	2	20	—	—	—	2	4	6	—	195	—	100	—	305	335,750	429
Sockerbruk.....	2	—	—	4	54	24,256	—	—	2	9	185	4	211	—	16	—	425	5,893,345	3,900
Stamp.....	2	—	2	—	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	397	—
Sågbruk.....	1	—	—	1	25	4	—	—	1	2	9	—	8	—	—	—	19	180,000	50
Såp- och Tvål-fabrik.....	1	—	—	—	—	5	1	—	—	—	—	—	7	1	—	—	8	109,275	30
Tegelbruk.....	27	1	1	—	93	46	33	—	1	26	18	—	201	—	2	—	247	47,307	54
Summa	82	4	32	22	1,289	49,625	65	2	17	108	901	350	1,208	369	337	208	3,481	13,030,393	6,150

Forts. af Tab. No 7 a.

BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR I STÄDERNA ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
	Antal Fabrikker		Drifkraft bestående af			Antal begagnade maskiner och redskap.	Ägare eller innehafvare.		Arbeta re						Summa.	Tillverkningsvärde.	Ägares eller innehafvares bevillning i och för rörelsen.		
	i gång.	ej begagnade.	vatten.	ång eller varmluft.	Beräknade hästkrafter.		Eksam ägare eller innehafvare.	Bolag.	öfver 18 år		under 18 år.		Summa.	R:dr R:mt.				R:dr R:mt.	
						vid fabriken mantalsskrifne			vid fabriken ej mantalsskrifne	m.	q.	m.			q.				
	Under året.	Antal.			m.	q.	Antal.						R:dr R:mt.	R:dr R:mt.					
Bildhuggerifabrik	1	—	—	—			—	—	1	—	—	—			3	—	2	—	2
Borstfabriker	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2	3,000	2
Färgerier	15	1	2	1	14	41	12	—	—	4	10	—	29	1	—	2	46	56,444	209
Garfverier	8	—	—	—	—	118	8	—	—	6	7	—	19	—	—	—	32	86,683	142
Hattfabriker	3	1	—	—	—	—	4	—	—	2	—	3	4	—	—	—	9	12,226	62
Kakelfabriker	2	—	—	1	6	6	1	—	—	1	18	—	18	—	3	—	40	31,825	—
Kattunstryckerier	2	1	—	—	2	3	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	3	12,074	9
Kautschukfabrik	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kemiskt blekeri	1	—	—	1	10	1	1	—	—	1	—	—	5	1	—	—	7	9,143	—
Kemiskt tekniska fabriker	5	2	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	9	1	—	—	10	12,715	17
Korgfabriker	3	—	—	—	—	—	2	1	—	—	4	—	3	—	2	—	9	7,550	20
Korkfabriker	1	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	3,725	30
Kortfabrik	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lackérfabrik	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	6	1	2	—	10	25,000	25
Mekaniska bomullsspinnerier	2	1	—	6	205	212	—	—	2	1	46	75	54	104	46	66	392	1,836,528	250
Metallfabriker	9	2	—	3	46	232	10	—	1	1	49	—	375	—	14	—	439	754,977	130
Musikinstrumentfabriker	3	1	—	1	8	9	4	—	—	—	35	—	1	—	—	—	36	94,200	124
Möbelfabrik	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	30	—	—	—	30	50,000	—
Nålfabrik	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	2	—	1	—	5	9,200	—
Portföljfabriker	1	1	—	—	—	—	2	—	—	1	2	—	1	—	2	—	6	9,800	—
Pressjästfabriker	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Repslagerier	5	—	—	1	20	29	2	2	1	3	—	—	22	7	20	4	56	102,920	111
Saltraffineringsfabrik	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	2	3	7,433	—
Senapsfabrik	1	—	—	1	4	1	1	—	—	—	—	—	2	—	1	—	3	19,327	—
Sockerbruk	1	—	—	—	—	59	—	—	1	1	—	—	5	—	—	—	6	36,000	30
Spegelfabrik	6	1	—	—	—	—	7	—	—	—	9	—	7	—	2	—	18	25,660	44
Strumpfabriker	2	—	—	—	—	24	2	—	—	1	1	1	—	32	—	—	35	35,763	32
Tapetfabrik	3	1	—	—	—	25	3	—	—	2	3	—	23	5	9	6	48	58,064	—
Tobaksfabriker	15	7	—	6	30	91	17	1	3	6	136	32	87	17	130	46	454	1,276,247	453
Tvål- och såpfabriker	1	—	—	—	—	5	—	—	1	—	—	—	4	2	—	—	6	127,500	40
Tändsticksfabrik	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2	—	4	—	4	—	10	3,000	5
Urfabriker	8	1	—	—	—	—	8	1	—	—	9	—	4	—	1	—	14	10,450	42
Väfnadsfabriker	4	2	—	—	—	315	3	1	1	1	1	—	13	250	—	45	310	745,933	80
Summa	109	26	2	21	345	1,173	106	7	11	32	338	111	735	422	239	171	2,048	5,465,887	1,877

Anm. Bevillningen i och för hvarje fabriksklass särskildt har ej kunnat angifvas, af orsak, som omförmäles i berättelsens text för Göteborgs stad.

Tab. No 7 b.

HANDTVERKERIERNA Å LANDSBYGDEN OCH STÄDERNA ÅR 1865.

1.	2.		3.		4.		5.		6.	
	Handverkare.		Arbetare.		Bevilling för rörelsen.		R:dr R:mt.			
	m.	q.	m.	q.						
På Landsbygden.										
Bagare.....	10	1	12	8	107,00					
Bleckslagare.....	2	—	2	—	8,00					
Blockmakare.....	3	—	5	—	34,00					
Borstbindare.....	2	—	—	—	8,00					
Bryggare.....	3	—	9	—	46,00					
Färgare.....	3	—	2	—	6,00					
Garfware.....	7	1	8	—	25,75					
Glasmästare.....	3	—	3	—	20,00					
Kakelugnsmakare.....	3	—	7	—	32,00					
Målare.....	2	—	4	—	11,00					
Orgelbyggare.....	2	—	7	—	60,00					
Repslagare.....	2	—	5	—	4,00					
Sadelmakare.....	1	—	1	—	3,00					
Segelsömmare.....	7	—	48	—	137,00					
Skomakare.....	25	—	42	—	68,50					
Skräddare.....	12	—	16	—	37,50					
Smeder.....	10	—	13	—	26,50					
Snickare.....	9	—	17	—	45,00					
Slagtare.....	1	—	4	—	15,00					
Tunnbindare.....	1	—	3	—	20,00					
Summa	108	2	208	8	714,25					
I Städerna.										
I:o.										
Bagare.....	38	6	151	19	761,00					
Bildhuggare.....	3	—	14	—	33,00					
Bleckslagare.....	12	1	46	—	169,00					
Blockmakare.....	1	—	1	—	5,00					
Bokbindare.....	15	—	33	—	173,50					
Bryggare.....	12	1	133	34	483,00					
Borstbindare.....	2	—	1	—	6,00					
Bygg- och Murmästare.....	20	—	12	—	700,00					
Färgare.....	3	—	5	1	33,00					
Garfware.....	10	1	35	—	189,00					
Glasmästare.....	14	1	23	—	92,50					
Gördelmakare.....	3	—	6	—	34,00					
Guldsmeder.....	8	1	43	1	326,00					
Handskmakare.....	8	—	12	23	107,00					
Hattmakare.....	6	1	19	2	102,00					
Instrumentmakare.....	3	1	4	—	55,00					
Kakelugnsmakare.....	11	—	62	—	272,00					
Kammakare.....	1	—	4	—	10,00					
Konditorer.....	7	—	12	2	216,00					
Kopparslagare.....	12	—	31	—	147,00					
Korgmakare.....	1	—	2	—	7,00					
Körsnärer.....	2	—	3	2	40,00					
Målare.....	28	—	118	—	471,00					
Perukmakare.....	7	—	10	—	90,00					
Plåtslagare.....	1	—	2	—	20,00					
Repslagare.....	1	—	2	—	3,00					
Sadelmakare.....	11	1	24	—	117,00					
Segelsömmare.....	1	—	6	—	30,00					
Sejlare.....	—	1	8	—	15,00					
Skiffertäckare.....	1	—	6	—	40,00					
Skomakare.....	52	2	153	—	403,00					
Skräddare.....	39	—	178	—	584,50					
Slagtare.....	27	—	48	3	406,00					
Smeder.....	23	—	95	—	273,00					
Snickare.....	27	1	160	—	510,00					
Snörmakare.....	2	1	4	1	21,00					
Socketbagare.....	8	4	17	8	179,25					
Svarfware.....	4	—	12	—	38,00					
Tapetserare.....	8	—	9	2	46,00					
Tunnbindare.....	5	1	24	—	98,00					
Tennjutare.....	1	—	—	—	2,50					
Urmakare.....	9	1	7	—	43,50					
Vagnmakare.....	3	—	10	—	35,00					
Summa	450	25	1,545	98	7,386,75					
2:o. Utländningar, (alla i Göteborg.)										
Konditorer.....	2	—	—	1	30,00					
Skräddare.....	1	—	—	—	15,00					
Slagtare.....	2	—	1	—	7,00					
Socketbagare.....	2	—	2	—	12,00					
Summa	7	—	3	1	61,00					

Tab. N:o 8 a.

ALLMÄNNA VÄGAR, 1861—1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
	Längd i mil				Kostnad för			
	af hvarje slag af motstående vägar	af inderlade med skjutsstationer försedda vägar	af fulländade och afsy-nade nya vägar	af omlagda eller betydligt förbättrade vägar.	fulländade nya vägar		omlagda eller betydligt förbättrade	
					af statsmedel.	af kommunernas medel.	af statsmedel.	af kommunernas medel.
	vid periodens slut.		under perioden.				R:dr R:mt.	R:dr R:mt.
Mil.	Mil.		Mil.					
Allmänna landsvägar.....	40,96	36,24	—	0,44	—	—	17,500	163,000
Häradsvägar.....	75,69	66,99	—	—	—	—	—	—
Socknevägar.....	20,54	5,88	—	—	—	—	—	74,616
Summa	137,19	109,11	—	0,44	—	—	17,500	237,616

Anm. Af de i kolumnen N:o 9 under Allmänna vägar upptagna 163,000 R:dr, hafva 160,000 R:dr bekostats af enskildt bolag vid omläggning af vägen emellan Göteborgs stad och Mölndalsby, $\frac{1}{8}$ -dels mil, och uppbär bolaget vägfärd af trafikerande.

Tab. N:o 8 b.

GÄSTGIFVERIER OCH SKJUTSNING, 1861—1865.

1.	2.	3.	3.	5.
	Gästgifveriernas antal år 1865.	Antal hästar, utgångne till		
		År.	kungs- och krono-skjuts.	gästgifveri-, håll- och reserv-skjuts.
Vid allmän landsväg.....	32	1861	995	14,178
» » häradsväg.....	56	1862	1,265	18,878
» » sockneväg.....	3	1863	839	16,136
I Städer.....	4	1864	1,238	15,254
Med införd skjutsentreprenad.....	14	1865	1,538	12,499
Summa	109		5,875	76,945

Anm. Skjutsentreprenader, förutom i Göteborg och Uddevalla, i Göteborgs och Sunnervikens fögderier, nemligen 3 i det förra och 9 i det senare.

Tab. N:o 9 a.

SJÖFART ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.
	Fartyg och båtar öfver 3 nylåster, begagnade till utrikes sjöfart.							Fartyg och båtar öfver 3 nylåster, begagnade till inrikes sjöfart.							Summa under året begagnade fartyg och båtar öfver 3 nylåster.						
	Seglande.		Med ångmachin försedda.		Besättning.			Seglande.		Med ångmachin försedda.		Besättning.			Seglande.		Med ångmachin försedda.		Besättning.		
	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Häskraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Häskraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Häskraft.	Skeppare.	Sjöfolk.
Landsbygden (utom köping).....	162	7,764,60	—	—	—	162	890	282	5,090,79	—	—	—	282	1,106	444	12,855,39	—	—	—	444	1,996
Köpingen Lysekil	30	1,050	—	—	—	30	71	3	10,50	—	—	—	3	5	33	1,060,50	—	—	—	33	76
Summa för landsbygden	192	8,814,60	—	—	—	192	961	285	5,101,29	—	—	—	285	1,111	477	13,915,89	—	—	—	477	2,072
Städerna.																					
Göteborg	122	11,194	7	474	410	129	1,369	—	—	1	25,46	25	1	9	122	11,194	8	499,46	435	130	1,378
Uddevalla	5	218	—	—	—	5	27	—	—	2	32,50	120	2	15	5	218	2	32,50	120	7	42
Kongelf	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Marstrand	4	85	—	—	—	4	20	6	75	—	—	—	6	10	10	160	—	—	—	10	30
Strömstad	18	698,25	—	—	—	18	102	6	29,70	—	—	—	6	10	24	727,95	—	—	—	24	112
Summa för städerna	149	12,195,25	7	474	410	156	1,518	12	104,70	3	57,96	145	15	44	161	12,299,95	10	531,96	555	171	1,562
Summa för hela länet	341	21,009,85	7	474	410	348	2,479	297	5,205,99	3	57,96	145	300	1,155	638	26,215,84	10	531,96	555	648	3,634

Tab. N:o 9 b.

HANDLANDE OCH DERAS BETJENING, ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
	Handlande.		Betjening.		Bevilling i och för rörelsen. R.dr R.mt.
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.	
Å landsbygden, (häri inbegripen köpingen Lysekil).					
1:o. De, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe	113	18	140	9	1,706,80
2:o. De, som utom den ort, der de äro bosatte, sjelfve eller genom andra kringföra eller annorlunda än å marknad till salu utbjuda varor.....	9	—	—	—	15,00
Summa för landsbygden	122	18	140	9	1,721,80
I städerna.					
1:o. De, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe.....	737	140	1,040	117	43,603,11
2:o. De, som utom den ort, der de äro bosatte, sjelfve eller genom andra kringföra eller annorlunda än å marknad till salu utbjuda varor.....	5	—	4	—	—
3:o. Utländning, som undfått tillstånd att här i riket idka handel.....	7	—	2	—	669,00
Summa för städerna	749	140	1,046	117	44,272,11
Summa för hela länet	871	158	1,186	126	45,993,91
Anm. Härförutom anmärkas de utländningar, som, enligt 16 § i gällande Bevillnings-Förordning, erlagt bevilling för rättighet att bjuda ut eller sluta handel om utländska varor.....	60	—	—	—	6,200,00

Tab. N:o 10 a.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER M. M., Å LANDSBYGDEN ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur, vid periodens slut.	H e m m a n.			A n t a l				Taxeringsvärde. R:dr R:mt.
	M a n t a l		Brukningsdelar.	jordtorp.	ryttare-, soldat- och båtsmanstorp.	backstugor.	andra lägenheter.	
	oförmedlade.	nuvarande.						
A) Krono-egendomar.								
1) Under allmän disposition.								
a) Säterier	9	9	4	30	—	11	23	378,500
b) Hemman	9,375	9,375	20	—	—	—	3	215,600
c) Boställen	224,167	200,250	241	505	2	163	69	4,134,500
d) Jordlägenheter	—	—	3	—	—	—	11	77,900
e) Verk och Inrättningar	—	—	—	—	—	—	4	9,200
2) Under enskild disposition.								
a) Hemman	33,864	25,512	135	34	11	22	4	473,700
b) Jordlägenheter	—	—	17	—	—	—	47	34,700
c) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	2	16,600
d) Verk och Inrättningar	—	—	—	—	—	—	6	103,000
Summa	276,406	244,137	420	569	13	196	169	5,443,700
B) Skatte-egendomar.								
a) Boställen	2,750	2,750	3	8	—	3	—	52,500
b) Säterier	3	3	2	17	—	1	1	117,100
c) Hemman	2,441,844	2,148,695	10,007	3,045	746	1,653	1,085	50,600,390
d) Jordlägenheter	—	—	21	—	—	—	601	493,450
e) Fiskerier	—	—	4	—	—	—	1	1,800
f) Verk och Inrättningar	—	—	—	—	—	—	256	2,980,400
Summa	2,447,094	2,154,445	10,037	3,070	746	1,657	1,944	54,245,640
C) Frälse-egendomar.								
a) Säterier och ladugårdar	36,500	33,500	20	114	—	13	5	1,347,700
b) Rå- och Rörshemman	7,500	6	15	5	—	—	—	109,100
c) Insocknehemman	131,791	118,292	181	125	1	70	23	2,352,100
d) Utsocknehemman	360,625	319,750	1,154	416	52	204	109	7,924,757
e) Jordlägenheter	—	—	8	—	—	—	121	250,000
f) Verk och Inrättningar	—	—	—	—	—	—	61	2,855,900
Summa	536,416	477,542	1,378	660	53	287	319	14,839,557
<i>Anm.</i> Tillkommer från Landshöfdinge-bostället Elfsborgs kungsladugård afsöndrad, inom Carl Johans församling belägen jord, fördelad i bebyggda lägenheter till antal.....								
Summa Summarum	3,259,916	2,876,124	11,835	4,299	812	2,140	3,298	80,730,597

Tab. No 10 b.

JORDOMRÅDE OCH EGENDOMAR M. M., I STÄDERNA ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Tomter, jordar och lägenheter af alla slag.	Tomter.		Antal nybyggda bostadshus.	Jordar och lägenheter.						Taxeringsvärde i R:dr R:mt.		
	Antal			Åker.	Äng.	Skog.	Betesmark m. m.	Summa jordareal.	Nu varande mantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa.
	bebyggda.	obebyggda.										
Göteborgs stad.....	1,215	158	39	7,727	618	—	3,933	12,278	17	42,557,120	1,595,700	44,152,820
Kongelfs d:o.....	133	38	1	2,240	520,80	11,20	4,491,20	7,263,20	6	602,980	125,000	727,980
Marstrands d:o.....	172	41	4	—	—	—	—	—	1	852,340	30,000	882,340
Uddevalla d:o.....	278	30	1	1,400	2,284,80	—	25,418,40	29,103,20	7	3,338,600	611,650	3,950,250
Strömstads d:o.....	270	7	3	379	377	—	828	1,584	2	953,900	76,600	1,030,500
Summa	2,068	274	48	11,746	3,800,60	11,20	34,670,60	50,228,40	33	48,304,940	2,433,950	50,743,890

Anmärkningar.

- För Göteborg.* 1.o. Oberäknadt förenämnde reglerade tomter, finnas i tolfte roten 118 stycken af staden upplåtna byggnadsplatser af mindre areal än 2 tunnland vardera, hvilka icke ansetts hänförliga under benämningen »tomter» eller »jordar».
- 2.o. Å flera af landerilägenheterna hafva desammas innehafvare upplåtit åtskilliga byggnadsplatser, hvilka ej heller äro i tomtantalet inberäknade.
- 3.o. Flera tomter i förstäderna hafva under senare tid blifvit delade och särskilda hus å de sålunda uppkomna tomtdelarne uppförda, hvadan husens antal äro flera än antalet tomter.
- 4.o. Här ofvan utsatta summa »jordareal» innefattar endast jordbrukslägenheter af minst 2 tunnlands vidd, och således ej den del af stadens donerade jord, som användts till begravningsplatser, alléer, parker och planteringar, samt andra allmänna platser.
- 5.o. Uti taxeringsvärdet ingår icke det värde, som af Taxeringskomitén åsatts byggnader tillhöriga dels staten dels menigheter, allmänna undervisningsverk, och barmhertighetsinrättningar, för hvilka byggnader, stadens kyrkor oberäknade, taxeringsvärdet år 1865 uppgick till 4,426,850 R:dr.
- För Kongelf.* Uti förut upptagne 520,80 qv. ref. äng, äro inberäknade 67,20 qv. ref. utaf Bohus fästningstomter, och här ofvan upptagne 4,491,20 qv. ref. betesmark äro inberäknade 112 qv. ref. äfven tillhöriga Bohus fästningstomter och Säfstufvan. Härförutom innehåller sjelfva stadsplanens areal 368,55 qv. ref. samt befintliga impedimenta 106,57 qv. ref. och anses sjelfva stadsplanens areal motsvara 1 mantal.
- För Marstrand.* 1.o. Till staden hör donationsjorden Koön, 1 mantal krono oförmedlat, med en areal af 1,446 tunnland 10 kappland, och innehållande åtskilliga bebyggda lägenheter.
- 2.o. Af ofvan upptagne taxerade hus och tomter är en del, till taxeringsvärde af 15,000 R:dr, kronans egendom och en del, med taxeringsvärde af 97,000 R:dr, staden tillhörig, hvilka fastigheter äro fria från bevillning.
- För Uddevalla.* Uti taxeringsvärdet af hus och tomter ingår äfven uppskattningsvärdet af den allmänna inrättningar tillhöriga egendom, hvilken är fri från bevillnings utgörande.

Tab. No II.

LAGA SKIFTEN M. M., ÅR 1861—1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.
År.	Sökta skiftens antal.	A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n.																							
		Skiftade mantal.		Qvarboende delägares					Utflyttande delägares					Summa skiften.	Skiftade kvadratref.					Utgifter till Landtmätare och gode män. R:dr.	Öfriga beräknade utgifter. R:dr.				
		Antal.	Nuvarande.	Skiftes-antal.				Summa.	Skiftes-antal.				Summa.		Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impe-dimen-ter.			Summa.			
				1.	2.	3.	4.		öfver 4.	1.	2.	3.		4.						öfver 4.					
1861...	23	42	17 $\frac{3}{8}$	26 $\frac{1}{2}$	113	35	17	—	—	165	22	9	5	—	—	36	289	9,018	4,451	44	52,262	1,402	67,177	23,226	14,186
1862...	16	24	23 $\frac{3}{8}$	23 $\frac{1}{2}$	61	68	19	—	—	148	24	13	5	—	—	42	319	6,512	2,814	69	37,300	1,018	47,713	20,624	11,169
1863...	43	27	29	33 $\frac{3}{8}$	94	48	21	—	—	163	18	20	1	—	—	39	314	7,020	2,298	437	34,649	1,345	45,749	18,987	15,140
1864...	26	24	13 $\frac{3}{8}$	16 $\frac{1}{2}$	48	67	5	—	—	120	33	13	2	—	—	48	262	4,571	2,579	44	32,489	1,276	40,959	16,547	8,659
1865...	16	11	6 $\frac{1}{2}$	13 $\frac{3}{8}$	20	9	8	—	—	37	2	—	—	—	—	2	64	3,041	1,388	—	13,223	147	17,799	6,688	676
Summa	124	128	89 $\frac{1}{8}$	114 $\frac{3}{8}$	336	227	70	—	—	633	99	55	13	—	—	167	1,248	30,162	13,530	594	169,923	5,188	219,397	86,072	49,830

KRONOUPPBÖRDEN INOM GÖ-

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	A f k o r t a d.					Anordnad eller	
	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.
	Stats-medel.						
Ordinarie ränta..... R:dr R:mt.	298,33	32,15	32,15	7,239,34	11,522,11	70,865,72	71,262,11
Afrads-spanmål..... " "	—	—	317,57	49,18	—	8,083,83	8,294,85
Stam- och augmentsräntor..... " "	—	—	—	—	—	7,227,91	7,227,90
Kronotionde-spanmål..... " "	—	—	—	36,69	35,99	30,778,74	32,377,89
Kronotionde-lösen efter bestämda priser..... " "	—	—	—	—	—	2,455,34	2,455,34
Kronotionde af utarrenderade hemman..... " "	—	—	—	—	—	43,62	44,95
Arrende-medel..... " "	—	—	—	—	—	3,874,74	4,191,39
Mantalspenningar..... " "	8,222,42	7,764,98	7,482,75	5,197,62	5,513,15	27,676,81	28,939,47
Bötesmedel..... " "	14,843,12	12,685,21	38,147,28	9,517,34	18,245,25	17,847,73	16,557,22
Tillfällige rotevakans- och mötes-afgifter..... " "	—	—	—	—	10,94	18,37	18,37
Rotefrihets-afgift af oroterad men ordinarie rotering underkastad jord..... " "	—	—	—	—	—	5,142,09	4,464,77
Båtsmansvakans-afgift..... " "	—	—	—	—	—	11,267,86	9,269,83
Kavalleri-regementenas hästvakans-spanmål..... " "	—	—	—	—	—	121,87	100,64
Saluaccis af städerna..... " "	—	—	—	48,03	—	30,00	30,00
Spinnhus-medel..... " "	—	1,00	50	1,25	2,50	24,75	25,50
Sjette hufvudtitelns besparingsmedel..... " "	—	—	—	—	—	2,775,00	—
Riksgälds-medel.							
Summa	23,363,87	20,483,34	45,980,25	22,089,45	35,329,94	188,254,38	185,260,23
Allmän bevilning..... R:dr R:mt.	9,537,21	8,816,70	8,553,26	8,060,03	9,221,18	277,233,02	253,955,63
Afgift för stämpling af spelkort..... " "	—	—	—	—	—	—	—
Dito " " " tidningar..... " "	53,50	50,50	55,75	66,37	69,35	9,142,53	9,372,65
Skatterättsmedel..... " "	—	—	—	—	—	1,358,14	3,046,33
Observationsmedel..... " "	—	—	—	—	—	16,00	118,92
Summa	9,590,71	8,867,20	8,609,01	8,126,40	9,290,53	287,749,69	266,493,53
Diverse Verks medel.							
Afgift för minuthandel med och utskänkning af bränvin..... R:dr R:mt.	220,00	—	—	3,383,33	6,132,43	181,085,26	176,056,65
Riddarhusafgift..... " "	18,50	32,00	37,00	27,00	47,00	481,50	503,00
Kurhus-medel för länet utom Göteborgs stad..... " "	1,678,01	1,900,85	1,812,65	2,624,99	2,891,53	13,238,70	14,662,28
Dito för Göteborgs stad..... " "	870,54	1,054,24	1,153,40	1,132,96	1,540,97	2,220,02	2,187,68
Jagtkassemedel..... " "	1,00	1,00	1,00	1,00	—	226,17	222,42
Vägbyggnadsmedel..... " "	—	—	—	—	—	78,09	78,09
Fyllnad i Regements-befällets löner..... " "	—	—	—	—	—	55,76	55,76
Folkskoleafgift..... " "	4,320,99	5,186,23	5,174,10	5,205,40	5,438,39	26,069,72	28,775,91
Säterifrihets-medel..... " "	—	—	—	—	—	158,83	150,32
Allmänna beväringensfonden..... " "	—	—	—	—	—	500,00	—
Skogsplanteringskassan från och med 1863..... " "	—	—	—	—	—	—	—
Beväringensmanskapets Invalid- och Pensionsfond..... " "	—	85,00	495,00	525,00	1,310,00	1,405,00	572,50
Landstingsmedel..... " "	—	—	25,70	34,71	112,82	—	—
Summa	7,109,04	8,259,32	8,703,85	12,934,39	17,473,14	225,519,05	223,264,61
Annorstädes debiterade medel.							
Förverkade båtsmanslöner..... R:dr R:mt.	—	—	—	—	—	644,53	16,88
Regementskrifvares uppbördsrester..... " "	15,79	—	13,82	—	—	5,446,67	5,446,07
Summa	15,79	—	13,82	—	—	6,091,20	5,462,95
Summa Summarum	40,079,41	37,609,86	63,306,93	43,150,24	62,093,61	707,614,32	680,481,32

No 12.

TEBORGS OCH BOHUS LÄN.

inom räkenskapsåret influten.			Resterande vid räkenskapsårets slut.					Summa uppbörd, deri inberäknade restantierna från föregående år.				
1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
71,260,25	69,800,78	62,096,08	870,00	1,060,67	1,061,06	1,151,52	2,097,74	72,054,05	72,354,93	72,353,46	78,191,64	75,715,93
9,096,17	1,333,36	—	50,00	164,91	980,28	—	—	8,133,83	8,459,76	10,394,02	1,382,54	—
7,227,90	7,227,90	7,221,95	—	—	—	—	—	7,227,91	7,227,90	7,227,90	7,227,90	7,221,95
31,661,01	31,281,67	30,633,73	515,50	119,33	135,86	169,68	154,74	31,294,24	32,497,22	31,796,87	31,488,04	30,824,46
2,455,35	2,455,18	2,455,18	—	—	—	—	—	2,455,34	2,455,34	2,455,35	2,455,18	2,455,18
44,53	47,90	43,05	—	—	—	—	—	43,62	44,95	44,53	47,90	43,05
3,528,27	3,117,92	6,244,57	383,05	—	—	—	—	4,257,79	4,191,39	3,528,27	3,117,92	6,244,57
29,482,21	29,211,56	29,466,19	1,584,54	942,31	1,026,13	1,315,75	1,205,21	37,483,77	37,646,76	37,991,09	35,724,93	36,184,55
17,400,39	16,883,15	26,087,16	12,101,54	10,599,55	10,367,57	11,334,18	10,759,30	44,792,39	39,841,98	65,915,24	37,734,67	55,091,71
160,03	254,67	316,96	—	—	166,61	198,25	—	18,37	18,37	326,64	452,92	327,90
3,826,43	3,743,53	4,436,36	—	—	—	—	30,80	5,142,09	4,464,77	3,826,43	3,743,53	4,467,16
7,953,60	7,711,49	9,526,46	—	—	—	—	72,70	11,267,86	9,269,83	7,953,60	7,711,49	9,599,16
99,23	81,51	85,05	—	—	—	—	—	121,87	100,64	99,23	81,51	85,05
—	—	—	218,50	218,50	218,50	170,47	170,47	248,50	248,50	218,50	218,50	170,47
18,25	24,75	18,00	1,50	50	3,00	50	50	26,25	27,00	21,75	26,50	21,00
2,775,00	2,775,00	2,775,00	—	2,775,00	—	—	—	2,775,00	2,775,00	2,775,00	2,775,00	2,775,00
186,989,62	175,950,37	181,405,74	15,724,63	15,880,77	13,959,01	14,340,35	14,491,46	227,342,88	221,624,34	246,927,88	212,380,17	231,227,14
256,836,12	262,612,80	260,425,93	6,336,29	5,117,18	6,044,13	5,786,65	5,199,88	293,106,52	267,889,51	271,433,51	276,459,48	274,846,99
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9,769,00	11,527,15	10,634,78	117,00	101,00	110,75	131,88	136,35	9,313,03	9,524,15	9,935,50	11,725,40	10,840,48
3,102,15	739,53	856,87	—	—	—	—	—	1,358,14	3,046,33	3,102,15	739,53	856,87
134,33	25,97	24,99	—	—	—	—	—	16,00	118,92	134,33	25,97	24,99
269,341,60	274,905,45	271,942,57	6,453,29	5,218,18	6,154,88	5,918,53	5,336,23	303,793,69	280,578,91	284,605,49	288,950,38	286,569,33
180,599,07	184,628,81	152,000,32	175,48	235,48	552,14	357,15	270,00	181,480,74	176,292,13	181,151,21	188,369,29	158,402,75
433,00	523,00	488,00	30,00	20,00	55,00	30,00	30,00	530,00	555,00	525,00	580,00	565,00
14,569,25	20,798,94	20,966,65	768,67	295,23	337,37	574,44	541,51	15,685,38	16,858,36	16,719,27	23,998,37	24,399,69
2,157,28	2,258,40	3,778,71	153,60	135,04	143,68	203,20	392,02	3,244,16	3,376,96	3,459,36	3,594,56	5,711,70
220,57	219,73	2,04	—	—	60	2,04	—	227,17	223,42	222,17	222,77	2,04
78,12	78,12	78,12	—	—	—	—	—	78,09	78,09	78,12	78,12	78,12
55,76	55,76	55,76	—	—	—	—	—	55,76	55,76	55,76	55,76	55,76
28,650,91	28,861,71	29,311,25	1,646,47	837,87	882,21	1,218,10	1,195,86	32,037,18	34,800,01	34,707,22	35,285,21	35,945,50
129,34	125,47	145,54	—	—	—	—	—	158,83	150,32	129,34	125,47	145,54
—	—	—	—	—	—	—	—	500,00	—	—	—	—
67	29,50	—	—	—	—	—	—	—	—	67	29,50	—
612,50	755,00	707,50	—	1,102,50	1,647,50	2,497,50	2,697,50	1,405,00	1,760,00	2,755,00	3,777,50	4,715,00
9,400,65	4,693,46	17,087,34	—	—	260,42	102,65	202,04	—	—	9,686,77	4,830,82	17,402,20
236,907,12	243,027,90	224,621,23	2,774,22	2,626,12	3,878,92	4,985,08	5,328,93	235,402,31	234,150,05	249,489,89	260,947,37	217,423,30
176,77	26	277,76	—	—	—	—	44,07	644,53	16,88	176,77	26	321,83
6,287,23	7,054,64	6,636,00	242,69	—	159,54	14,59	—	5,705,15	5,446,07	6,460,59	7,069,23	6,636,00
6,464,00	7,054,90	6,913,76	242,69	—	159,54	14,59	44,07	6,349,68	5,462,95	6,637,36	7,069,49	6,957,83
700,201,34	700,938,62	684,883,30	25,194,83	23,725,07	24,152,35	25,258,55	25,200,69	772,888,56	741,816,25	787,660,62	769,347,41	772,177,60

Tab. No 13.

SPARBANKERNA.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
År.	Under året					Vid årets slut				Klassifikation af delägarne efter deras vid hvarje års slut innestående behållning.										
	tillkomna nya delägare.	afgångna delägare.	insatt belopp.	i räkenskaperna godtgjord ränta å delägarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delägare.	innestående behållning, tillhörande delägarne.	befintligt öfverskott (grund- och reservfond, räntevinster m. m.)	Summa af kolumnerna N:is 8 och 9.	1861.		1862.		1863.		1864.		1865.		
										Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	
Antal.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	Behållning i Sparbank:	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	
1860	—	—	—	—	—	12,361	2,311,616	162,406	2,474,022	under 1 R:dr....	—	—	—	—	—	—	—	—	2,305	884
1861	1,498	974	692,731	112,830	676,458	12,903	2,441,608	173,560	2,615,168	fr. 1 t. o. m. 10 R:dr	—	—	—	—	—	—	5,238	15,357	4,792	15,188
1862	1,728	983	739,422	118,941	732,743	13,650	2,567,923	191,417	2,759,340	» 10—25 »	—	—	—	—	—	—	1,553	25,568	2,165	26,031
1863	1,759	1,017	823,164	127,624	774,343	14,379	2,744,130	205,865	2,949,995	» 25—50 »	—	—	—	—	—	—	1,271	45,485	1,645	48,000
1864	3,918	1,347	1,038,530	133,479	925,629	17,087	2,997,383	222,284	3,219,667	» 50—100 »	—	—	—	—	—	—	1,599	112,859	1,940	116,370
1865	3,546	1,560	1,426,644	146,461	1,219,786	19,073	3,350,699	242,282	3,592,981	» 100—200 »	—	—	—	—	—	—	1,690	237,136	2,101	251,864
										» 200—300 »	—	—	—	—	—	—	942	226,978	1,108	235,207
										» 300—400 »	—	—	—	—	—	—	612	208,630	720	224,854
										» 400—500 »	—	—	—	—	—	—	379	168,182	451	184,636
										» 500—1000 »	—	—	—	—	—	—	942	654,346	1,044	673,428
										utöfver 1000 »	—	—	—	—	—	—	666	1,139,092	802	1,244,609
										Summa	—	—	—	—	—	—	14,892	2,833,633	19,073	3,021,071

Anm. Sparbankerna, 8 till antalet, äro: ¹⁾ Göteborgs stads, öppnad år 1820. ²⁾ Uddevalla (år 1836). ³⁾ Marstrands (år 1843). ⁴⁾ Strömstads (år 1851). ⁵⁾ Morlanda pastorats (år 1856). ⁶⁾ Lysekils med Bro pastorats (år 1857, skiljd 1863 från Bro). ⁷⁾ Carl Johans församlings (den ⁵/₁₀ 1863), och ⁸⁾ Göteborgs och Bohus läns (den ²/₁ 1864).

Till kolumnerna N:ris 11 till och med 17 hafva ej några fullständiga uppgifter kunnat erhållas.

Till kolumnerna N:ris 19 och 21 har ej uppgift, i anseende till bokföringsättet, kunnat lemnas från Göteborgs och Bohus läns sparbank, utan har blott totalsumman af delägarnes behållning uppgifvits, nemligen för år 1864 163,752 R:dr, och för år 1865 329,634 R:dr, hvadan slutsummorna i sistnämnde kolumner rätteligen utgöra: för år 1864 2,997,385 R:dr, och för år 1865 3,350,705 R:dr R:mt.

Tab. No 14.

FATTIGVÅRDEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.			
År.	Fattigvårdssamhällen			Antal fattighus.	Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.								Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			Fattigvårdens inkomster. R:dr R:mt.											
	med gemensam fattigvård.	med fattigvården rotors delad.	antal rotar.		Äldre personer, vårdade				Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Summa af båda könen.	m.	q.	Summa.	Afkastning af egendom, kollektor m. m.	Personel afgift.	Tillskott		Ersättning		Summa inkomster.	Summa utgifter i och för fattigförsörjning. R:dr R:mt.			
					i fattighus.		på annat sätt.		m.	q.	m.	q.							m.	q.	Summa.	m.			q.	Summa.	Summa inkomster.
					m.	q.	m.	q.																			
Landsbygden.																											
1861.....	71	34	186	12	23	41	424	737	554	518	1,001	1,296	2,297	1,419	2,413	3,832	13,390	17,081	47,636	79,757	410	2,709	160,983	160,006			
1862.....	68	31	143	12	25	48	457	772	579	586	1,061	1,406	2,467	1,425	2,611	4,036	15,647	17,276	25,634	110,145	405	2,450	171,557	173,419			
1863.....	66	28	122	13	28	59	471	844	633	605	1,132	1,508	2,640	1,559	2,943	4,502	11,859	20,166	83,900	65,630	614	2,951	185,120	190,444			
1864.....	66	27	137	20	71	74	505	868	679	615	1,255	1,557	2,812	1,689	3,071	4,760	10,167	21,330	113,778	53,454	825	8,103	207,657	201,450			
1865.....	65	26	135	12	77	72	536	924	706	623	1,319	1,619	2,938	1,770	3,210	4,980	11,000	22,736	111,374	50,868	611	7,857	204,446	204,466			
Städerna.																											
1861.....	6	—	16	9	170	276	27	40	191	188	388	504	892	435	1,174	1,609	20,818	4,752	52,883	31,431	1,145	1,031	112,060	122,995			
1862.....	6	—	16	9	172	280	27	41	190	192	389	513	902	435	1,247	1,732	23,846	4,759	63,740	34,140	1,130	545	128,160	140,075			
1863.....	6	—	16	8	196	293	28	44	197	198	421	535	956	551	1,328	1,879	36,525	5,105	74,336	33,110	1,297	529	150,902	148,070			
1864.....	6	—	16	8	214	286	37	63	220	222	471	571	1,042	612	1,474	2,086	21,043	5,123	78,454	33,368	1,591	1,318	140,897	157,694			
1865.....	6	—	16	8	237	280	40	72	240	228	517	580	1,097	667	1,536	2,203	32,993	4,154	102,829	34,334	1,646	1,398	177,354	195,300			
Hela länet.																											
1861.....	77	34	202	21	193	317	451	777	745	706	1,389	1,800	3,189	1,854	3,587	5,441	34,208	21,833	100,519	111,188	1,555	3,740	273,043	283,001			
1862.....	74	31	159	21	197	328	484	813	769	778	1,450	1,919	3,369	1,910	3,858	5,768	39,493	22,035	89,374	144,285	1,535	2,995	299,717	313,494			
1863.....	72	28	138	21	224	352	499	888	830	803	1,553	2,043	3,596	2,110	4,271	6,381	48,384	25,271	158,236	98,740	1,911	3,480	336,022	338,514			
1864.....	72	27	153	28	285	360	542	931	899	837	1,726	2,128	3,854	2,301	4,545	6,846	31,210	26,453	192,232	86,822	2,416	9,421	348,554	359,144			
1865.....	71	26	151	20	314	352	576	996	946	851	1,836	2,199	4,035	2,437	4,746	7,183	43,993	26,890	214,203	85,202	2,257	9,255	381,800	399,766			

Göteborgs och Bohus län.

Tab. No 14.

STOCKHOLM, 1867.
P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.